

Олександр Забарний

БАТРЯНІ ТЕРИКОНИ

Олександр Забарний

БАГРЯНІ ТЕРИКОНИ

Оповідання

Ніжин
2022

2 *Басрані терміни*

УДК 821.161.2'06 - 32

З 12

Літературний редактор – Євген Луняк

Забарний О. В.

- З 12** Багряні терикони. Оповідання. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2022. – 144 с.
ISBN 978-617-640-564-1

До нової книги письменника і науковця Олександра Забарного увійшли оповідання про військовий конфлікт на Сході України (2014-2021 р. р.), проведення антитерористичної операції ЗС України. Переважна більшість оповідань розповідає про те, як розпочата Росією війна відгукується в долі нинішнього покоління українців. Автор через своє художнє бачення показує складний психологічний світ людини війни.

УДК 821. 161. 2'06 – 32

© Забарний О.В., текст, 2022

© Луняк Є.М., передмова, 2022

© Видавець Лисенко М.М., 2022

ISBN 978-617-640-564-1

До читача

Шановний читачу, ти тримаєш у руках нову книгу поліського письменника, доцента Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Олександра Вадимовича Забарного. Це збірка оповідань про трагічні події військового конфлікту на сході України, який спровокувала і розпочала Російська Федерація на землях Донецької та Луганської областей. Про хід проведення антитерористичної операції Збройних сил України по звільненню українських територій і йде мова у цій книзі.

Цікаво, що двадцять сім років тому, у далекому вже 1995 році, Олександр Забарний видав свою першу збірку прози «Лелеки не зраджують». У передмові до неї український письменник, тоді ще доцент, а згодом доктор філологічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Олександр Астаф'єв, писав: «У своїй книзі Олександр Забарний розкриває перед читачем ще одну грань свого обдарування – талант новеліста. Молодий прозаїк, до його честі, доволі органічно виступає в новому амплуа, переносячи з царини лірики у царину прози кращі характеристичні риси свого стилю: драматизм ситуацій, глибокий психологізм, лаконізм викладу, підкреслену увагу до деталей тощо». Минув час... У творчому доробку Олександра Вадимовича вже п'ять книжок прозових творів. Що ж нового додалося у творчій палітрі письменника?

Об'єднуюче начало його лірики і прози – естетична установка на життєподібність, конкретно-реалістичну манеру зображення. За роки творчості письменник спробував себе у різних жанрах епічної літератури, пишучи новели, оповідання, художні та документальні повісті. Манера його епічного письма знайшла відгук і в драматичній творчості (історичні

драми «Проклятий вогнем», «Грішниця», «Леся»). За роки роботи над текстами автор виробив свій неповторний стиль письма, який характеризується глибоким психологізмом, художньою концептуальністю, самобутньою манерою викладу.

У своїй новій книзі «Багряні терикони» автор продовжує реалізовувати себе як майстер реалістичної манери зображення. В основі сюжету його оповідань покладені реальні події, які відбувалися в зоні військового конфлікту. Його літературні герої мають реальних прототипів, саме тому книга має ознаки художньої документалістики і так реально відображає життя. Авторіві справді вдається у своїх оповіданнях домогтися ілюзії об'єктивності, правдоподібності зображення, художньої переконливості, викликати у читача емоції, психологічні комплекси та переживання. Він уміло користується прийомами психологічного моделювання.

Улюблений жанр Олександра Забарного – оповідання, в основу якого покладений військовий епізод («Таїна Савур-могили», «Вахта капітана Гладуна»), або спогад про війну («Сновидіння Васи-Кіборга», «Колій»), або враження, яке базується на змалюванні силового поля входженості війни у пам'ять героя, його душу, долю («Щоденник капелана», «Пасічник», «Старі дерева не пересаджують»). Піднімає автор і тему «яничарства» та «національної пам'яті» у свідомості тих українців, які проживають на території Росії і не бачать (або не хочуть бачити) події, що розгорнулися на сході України («Брати», «Прозріння»). Пафос твору у цих випадках стає драматичним, мотивація вчинків – глибоко психологічною, мова творів – емоційною, багатою на лексику, тропи, стилістичні фігури.

Автор дуже обережно користується такими засобами, як фантастика, гіпербола, деформація, намагається якнайретельніше замаскувати свою присутність у творі.

Нова книга автора, поза сумнівом, на часі. Довготривала гібридна неоголошена війна щоденно затирає у людській пам'яті героїчні події і образи українських воїнів, які стали на захист рідної землі. Вона намагається знівелювати героїку буднів захисників Донецького летовища, Савур-могили, трагедію Іловайського оточення. До цього долучається і щоденна російська пропаганда, яка прагне переконати світ, що на сході України відбувається суто регіональний, внутрішньо український військовий конфлікт. А тому поява такої книги, як «Багряні терикони», конче необхідна, бо саме через художнє переосмислення правди війни і формується образ українського вояка, нашого сучасника, мужнього оборонця України.

Тож побажаємо цій книзі просторого і короткого шляху до серця читача, а авторові подальших творчих звершень.

З повагою – Євген Луняк, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, учасник АТО («Професор»).

*Січень, 2022 року.
м. Ніжин*

*Синові моєму, Дмитру Забарному, та його побратимам
з АТО, присвячую цю книгу.*

З повагою - Автор

Замість епіграфа

*Ти кажеш: «Війна... А кому є до неї діло?
Мені наплювати, бо ж в нас тут деньки погожі».
У мене був друг. Я ховав його в понеділок...
Точніше, частину. Бо другу знайти не можуть.
Ти кажеш: «Донбас... А чому б нам його не здати?
Бо ж там, крім руїн, все одно нічорта немає...»
У моєї знайомої пострілом вбили матір
За те, що вона одягла вишиванку... Знаєш?
Ти можеш кричати, що все це про інших, звісно.
Дивись телевизор, допоки вмирають діти.
Та тільки ж коли ворог прийде до тебе в місто,
Що ти йому скажеш? Як вмовиш себе не вбити?!
Ти кажеш: «Війна... І яке нам до неї діло?»
Ти дома сидиш... А вони по кістках йдуть босі.
У мене був друг. Я ховав його в понеділок...
Точніше, частину.
Бо другу шукають
Й досі...*

Денис Коськін.

БРАТИ

Оповідання

Близнюків Михайла і Василя Задорожніх у Яблунівці любили... Ну такі вже поштиві хлопці. Бувало, як вийдуть на сцену сільського Будинку культури, як заспівають «Смуглянку» або «Ой на горі два дубки» все село, і старі, і малі, підхоплюються на ноги, підтанцювують, а потім несамовито аплодують... Довго не відпускають. А батько, Олексій Степанович, місцевий завідувач клубу, стоїть позаду з баяном і так задоволено посміхається. Сини-орли – батькова гордість!

І в роботі, і в навчанні брати завжди серед перших. Кому що допомогти, кому підсобити – це до них... Матінка їхня, Олена Михайлівна, яблунівська фельдшерка, дітьми не нарадується. Кровинка ж рідненька...

Незчулися, як повиростали. Вже й повісток до війська дочекалися, в акурат на Вербну неділю 1980-го. Районний воєнком викликав тоді батька й сказав: «Степановичу, брехати не буду, готуємо до відправки в Афганістан... За законом обох синів на війну одночасно забирати не можемо. Обирай, кого лишати?» Легко сказати: «Обирай!». А як то обрати? Ще й хлопці одностайно: «Підписуй, батьку, згоду. Разом підемо!». На тому і порішили... Тільки коли вже вертали із Прилук до Яблунівки попрохав: «Матері нічого не кажіть... Як не як, а одного від напасті врятувати зміг би». А вони давай пересмішки бавити: «А ви що, батьку, мами боїтеся?! Та як бити почне, то ми заступимося!». Олексій Степанович набусурманився і сплюнув спересердя: «Вам би тільки зуби скалити... От діждетесь своїх, тоді й будете знати, як-то

батькові». Та й замовк аж до самої Яблунівки. І хлопці затихли, думаючи кожен про своє...

Бог милостивий! Із Афганістану Задорожні дітей дочекалися. Щоправда, зранені обоє... Під Кандагаром Василь Михайла з палаючого БМП витяг під зливою душманських куль, а під Гендекушем Михайло Василя затулив собою, коли із засідки вибиралися. Так що квити... Повернулися додому статні, засмагли, у тільняках та голубих беретках. На грудях в обох по ордену Червоної зірки та медаль «За відвагу». Обняли маму, татка, а потім давай вмиватися з дороги! Набрали відра колодязної води, напилися... Ох, цієї б водиці та в Кандагарі! Поскидали одіж, обливаються. А мама крізь сльози шрами від куль по тілу рахує...

* * *

Минуло тридцять п'ять літ з того щасливого для Задорожніх дня. Життя скуйовдило долі хлопців, порозкидало по манівцях, рясно засіявши густі русяві чуби сивиною. «У всякого своя доля і свій шлях широкий», – пророчє написав великий Кобзар. Широкими та далекими виявилися ті шляхи у братів Задорожніх. Після військової служби вирішили до інституту вступати. Звичайно ж разом... Обрали Івано-Франківськ, інститут нафти і газу. І де та Марійка взялася Михайлові на голову?! Хоча, чому на голову? Скоріш на серце. А точніше – у самісіньке серце! Коли до війська йшли, сусідське дівча восьмикласницею бігало. Ще кіски заплітало... А повернулися – така красуня! Школу закінчує, до вузу збирається. Ото вона Михайла й збила... «Обирай, – каже, – або зі мною до педагогічного, або із братом...» Та куди ж він без неї? Йому без неї не лише жити, а й дихати не можна! Поїхали до Ніжина, до педагогічного...

Марійка - на факультет іноземних мов, а Михайло - на природничий, хімію студіювати. На третьому курсі одружилися. По завершенню навчання у вузі викликали Михайла до військкомату, запропонували поїхати працювати на одне з хімічних підприємств Монголії... А потім були Алжир, Конго, Туніс. Марійка з ним, перекладачі з англійської потрібні скрізь. Поїздили, побачили світу... До України повернулися весною 1995-го. Помер батько... Отак стояв собі на сцені, вітав піснею жінок, доспівав, вклонився на оплески і ледь дістався куліс... Інфаркт. Тоді і повернувся Михайло до Яблунівки. Повернувся назавжди. Ось тепер викладає хімію у місцевій школі.

У червні того ж року у Михайла народився син. Первісток... Як питаєте назвали? Та звичайно ж Васильком! Ну як же іще... Братові телеграму дали. Він тоді десь аж за Магаданом газопровід будував. Прилетіти ж звичайно не зміг, але щиросердно дякував. Телеграма, певно, гривень на сто була... Згадалося... Проте, коли то було, стільки вже років пройшло.

Через рік по тому до Яблунівки прилетіла нова звістка. У Василя Задорожнього на Уралі син народився! Як назвали? Та звісно ж Михайликом! А як же могло бути по-іншому. Брати ж! Тепер Василь уже живе у Москві... Намотався світом. Годі вже... Час зупинитися. Працює начальником управління у Міністерстві. Роботи тьма, нема коли і дух перевести. В Яблунівці вже років п'ять не був, матінки з братом не бачив. Та що брата, з сином рідним лише вихідними стрічався. Усе ніколи... Той школу закінчив, до вузу вступати не схотів, пішов до війська. Сказав так: «Я маю віддати свій священний обов'язок Батьківщині, як батько з дядьком Михайлом, а потім уже оберу куди піти вчитися». Звісно ж, молодий іще... Надивився телесеріалів про спецназ

і мріє. Хоча на умовляння матері не пристає. А батько й не умовляв – йому нема коли. Жаль лише, що у синочка на службі не буде такого брата як Михайло! Та якось буде... Службу несе десь під Ростовом, уже більше як півроку. Навідник у бойовому розрахунку ракетної системи «Град». Тільки ось чомусь вже кілька тижнів не озивався. Востаннє дзвонив то говорив, що на польові навчання кудись мають відправити. Може, й справді...

* * *

Горе у Яблунівку прийшло несподівано... Воно приїхало на військкоматівському «УАЗі». Михайло сполотнів, коли до хати увійшов голова сільради Борис Трохимович Нечай і втомлений військовий у майорських погонах. Вони стояли біля дверей, незважаючи підняти очі. Зрештою Нечай видав: «Тримайся, Михайле, горе прийшло у твій дім...». Його перервав голос майора. Він звучав втомлено і видавав завчені до хрипоти фрази: «Під час виконання свого військового обов'язку перед Україною, поблизу селища Щастя, у зоні АТО, загинув смертю героя старший сержант повітряно-десантних військ Василь Михайлович Задорожній...».

Зойкнула Марія, а потім заридала у своєму..., у нашому..., у вселюдському горі за сином. На плач пришкандибала мати та й собі захлинулася у прокльонах та замовляннях... Збіглися сусіди.

Михайло всього того не чув. Він став німим. Несамовито гупало серце, віддаючи у скроні. Тіло стало важким і некерованим. А мозок краяла єдина думка: «Немає Василька! Боже, завіщо мене караєш?! За які провини? Немає синочка мого..., лише ж пів рочку прослужив... Як же я..., як же ми будемо

без нього? Як?!! Треба телефонувати братові! Треба телефонувати Василеві!»

* * *

Постріл пролунав опівдні. Власне він не пролунав... Та ні, пролунав! Тільки не постріл... Дзвінок. Василь шойно провів нараду. Щось говорив, когось розпікав, спираючись на директиви з Кремля, відповідав на чийсь запитання... А потім зайшла його секретарка і байдужим голосом повідомила: «Включите третью линию, Василий Алексеевич, вам звонят из Украины». І враз у кабінеті стало холодно і зле... Чужі погляди заблукали стінами і по ньому. Він жестом наказав підлеглим вийти... і вони слухняно виконали його наказ. Серце шалено калатало, а мозок краяла одна думка: «Мама! Щось із мамою... Михайло ж ніколи не телефонував йому на роботу. Щось із мамою... Бідна сива моя голубко! Пробач мені... Ось і в нашу хату прийшло горе». Тремтячими пальцями перемикнув тумблер і взяв слухавку. Чужим голосом промовив: «Агов, Михайлику, я тебе слухаю...». Він, напевно, знав, що телефонує брат, відчував, що це саме він. Відчував своїм серцем і всім своїм єством. Ледве видавив із себе: «Хто? Мама?!». Голос із іншого боку слухавки мовчав, як здалося Василеві, невимовно довго мовчав. А потім простогнало: «Ні, брате, Василько... Хоронитимуть завтра, о першій... Приїдь, попрощайся...». Останні слова прозвучали благально.

Йому здалося, що він божеволіє. Там, у далекій, але такій рідній йому Яблунівці, у родині Задорожніх горе... Не стало Василя Задорожнього. Не стало його! Але ж він живий... Це якась маячня... Він живий!! Ось тут він сидить у кабінеті, із вікон якого видно Кремль. Він усе бачить, усе чує, усе відчуває... Це якась фатальна помилка! Треба їхати до Яблунівки і все пояснити, в усьому розібратися. Василь

Задорожній живий. Треба негайно їхати, негайно! Викликати водія, дати розпорядження секретарці, замовити квиток на найближчий літак до Києва. Повідомити Маринці, що полетів до брата. Якщо буде телефонувати Михайлик... Михайлик... Стій!!! Михайло сказав, що не стало Василька, не Василя, а Василька. О, Боже! То мова йшла про племінника, про його сонячно-русявого тезку, про його Васюню, якого він при першій їхній зустрічі, підкидав високо вгору аж до сонця і ловив міцними руками, а хлоп'я заходилося сміхом... Марія тоді бідкалася і сварила його, а брат Михайло усміхаючись примовляв: «Та не бідкайся! Хай звекає до неба!! Десантником буде!!! Правда ж, брате? А я тобі ще й дівчинку змайструю. Згода?». Марія соромливо змовкла і, відібравши дитину, покликала братів до столу. Тож не стало саме того Василька! Боже, яке горе...

Треба негайно їхати... Негайно! Там же Михайло, Марія, мама... Там рідня! Викликав секретарку: «Замовте квиток на найближчий рейс до Києва. А ще хай Микола підганяє авто... Мене не буде три дні».

* * *

Щось таки у світі змінилося... Щось таке, що він, Василь, не второпав. Або не хотів розуміти. Вважав, що то все дурниці... Ну яка самостійна Україна?! Хочуть президенти побавитися в «удельных князей», то хай бавляться! Уже майже двадцять п'ять років бавляться... Спочатку Єльцин з Кравчуком, згодом Путін з Кучмою, Ющенком та Януковичем. Нині цей ... Як його? Ще не запам'ятав... Он у Білорусії та Казахстані взагалі одні і ті ж бавляться скільки вже років! А до чого тут люди? Жили однією сім'єю, то й продовжували б жити! З Михайлом вони про політику

принципово не говорили. Як посварилися після Помаранчевої революції, так жодним словом зась! Чого його псувати нерви. Михайло багато чого не розуміє. Що там казати... Ось він, Василь, усе життя має справу з нафтою та газом... То він ніяк не второпає, як Україна дожилася до того, що закуповує нафту та газ?! Та у сімдесяті роки увесь Союз користувався українською нафтою та газом! Стільки її було... А нині вона де? Розікрали... На маєтки розміняли. Кожному депутатику по вищці та свердловині. Щоб не збідніли. Господарі життя! Ні, правий таки Путін, з Україною треба жорстко...

Та, як з'ясувалося, дещо таки змінилося. Літаки, які з Москви до Києва літали майже щогодини, нині літають із перервою в п'ять годин. А деякі рейси і зовсім скасовані. При проходженні паспортного контролю моложавий прикордонник, перевіряючи паспорт громадянина Російської Федерації, поставив якесь дивне запитання: «Мета поїздки?». Василь відповів як завжди: «Додому», – чим немало здивував перевіряльника.

У літаку людей було не так уже й багато. Переважно розмовляли українською. Василь усе розумів і також долучався до розмов. Давалося важко... «П'ять років не був дома. Жах! Ну що за кляте життя? Майже щороку їжджу на відпочинок до Єгипту чи Туреччини, у службові відрядження до Тунісу, Кувейту, Еміратів..., а до рідної Яблунівки бодай на десять днів часу не знайшов. А Михайло ж кожного року кликав... Життя, життя!»

А потім думки повернули до сина: «Ну як він там, мій Михайлик? Солдатське життя не солодке, та й «Град» зброя серйозна. Чому мовчить? Якщо у польовому таборі немає зв'язку, то хоча б листом озвався... Невідомість пригнічує. Мало віриться, що у сьогоднішньому світі є місцина, де немає стільникового покриття. А втім...»

Час у літаку тягнувся повільно. Дозріла думка: «А що сталося з Васильком? Певно, дорожня пригода. Ця ж молодь така ризикова». Згадалося, як у юності вони з Мишком «вишивали» мотоциклами. Михайло справжнім гонщиком був, з таких трамплінів злітав... І не боявся! Певно, Василько у нього вдався. Ой, горе, горе... Не доведи, Боже, батькам хоронити своїх дітей!».

Київ зустрів Задорожного непривітно. Навколо буяла весна, але в серце закрадалася осінь. Особливо, коли його речі прискіпливо почали перевіряти, а в очах немолодого митника він прочитав відверту ворожість. Здивувала і відповідь прикордонника... Діалог був традиційним:

- Мета приїзду?
- Додому.
- Я питаю про мету приїзду до України?!
- Я вам повторюю... додому!
- Ви вже визначтесь, де ваш дім, – втомлено вимовив лейтенант і повернув паспорта.

З Борисполя до Яблунівки було значно ближче, аніж від Києва..., тож Василь винайняв таксі. Хоч і дорогоувато, але зручніше і швидше. Водії спочатку не хотіли їхати, але дізнавшись, що клієнт збирається розплачуватися доларами, почали пропонувати свої послуги наперебій. Василь обрав веселого сорокап'ятирічного чоловіка із пристарілим, але ще жвавим «Мерседесом» і вони рушили.

Дорогою водій емоційно розповідав про проблеми сучасного приватного бізнесу, а потім запропонував послухати музику. Зупинилися на шансоні. Після хрипливо-тужливої пісні Лепса про склянку горілки на столі почали передавати новини. І тут Василь почув таке! Виявляється російські війська воюють на Донбасі!! Дурниця, цього не може бути!!! Щоправда, ще у Москві по телебаченню він чув таке

припущення, але Кисельов, Толстой, Соловйов, Даренко, та й сам Путін, переконували, що це нісенітниця. А цим хлопцям він звик вірити. Особливо останньому... Водій хотів перемкнути хвилю, але Василь попрохав залишити. Далі мова пішла про повномасштабні військові дії... «Дурниця яка! Війна між Росією та Україною!!! Цього не може бути! Не вірю. Зрештою, чому ж тоді її не оголосять офіційно? – розмірковував Василь. – Чому продовжують бавитися у демократію?» – обурився Задорожний. Здивований водій запитав:

– А ви звідки?

– З Москви.

– А-а-а, – протяжно видихнув таксист, вимкнув приймача і замовк. Замовк аж до самої Яблунівки.

* * *

Василька привезли пізно ввечері... Чотири зморені війською вояки внесли до кімнати цинкову домовину. Останнім увійшов офіцер, дбайливо розгорнув прапор аеромобільних військ і накрив ним домовину..., потім зняв з голови блакитного берета і поклав його на прапор. На німе запитання Марійчиних очей відповів лаконічно: «Спалили «Градом»... Вибачте, не вберіг». І замовк. О, скільки болю у цьому мовчанні...

Не забарився і сільський голова. Нечай приніс портрет Василька у траурній рамці і прилаштував його над домовиною. З фото Василь посміхався щиро і невимушено. Михайло пригадав, що цю світлину зробив він, коли приїздив до сина на присягу. Чи ж думав батько тоді, що це фото стане похоронним. О, горе, горе!

Глянувши на сина, Марія заплакала, і в цьому материнському риданні зайшовся в тузі увесь світ. Її ніхто не

втішав... Чоловіки стояли мов закам'янілі, відчуваючи провину перед жінкою. Не вберегли!

Михайло запалив перед світлиною сина поминальну свічку... Велика жалоба і нестерпний біль скували кригою у цей скорботний вечір світлицю Задорожніх. Скувало кригою серця, думки і сльози... А просякла людським болем ніч уже перефарбовувала світ у траурний колір.

Василь дивився на те, що відбувається довкола, немов би у якомусь страшному маренні. Він ніяк не міг второпати: «Що відбувається?! У нашу родину прийшло горе, страшне горе! Люте горе!! І я, Василь Задорожній, хочу помститися кривдникам. Люто помститися! Але кому мститися? Росіянам?! Та ні... Це абсурд... Цього не може бути... Адже він живе серед цих людей... У нього дружина росіянка, друзі. Вони абсолютно мирні люди. Тоді хто?!?! Хто ота чорна сила, що стравлює народи, ставить брата супротив брата? Власноруч удавив би! Щось не так у цьому світі... Ой, щось далеко не так!».

Із роздумів його вивів голос Нечая. Той запрошував вояків на вечерю та нічліг, який приготував для них у пришкільному інтернаті. Почали збиратися...

Василь підійшов до брата і поклав руку на плече. Михайло неспішно повернувся. Їхні погляди зустрілися, і батьківська туга перелилася із одних очей в інші, із одного серця до іншого, і сльозою скотилася по щоці. Скупою чоловічою сльозою... Про що розмовляли брати Задорожні тієї ночі, не відає ніхто. Та й хто ж зможе переповісти батьківську тугу, батьківське горе... Де та криниця слів?!

А Марія, прихиливши чоло до віка домовини сина, подумки перебирала хвилиночки його короткого життя і пекучим болем згораючого серця намагалася відігріти непос-

тупливу холодність металу, аж поки за вікном не забринів світанок.

* * *

Василь прокинувся із невідомим донині почуттям провини. Боліло зшрамоване серце... Ті кілька годин, які він передрімив у колись його з Михайлом кімнаті, не принесли бажаного відпочинку і не відігнали втоми, яка робила тіло важким, а думки гранітними...

Він не знав у чому його провина, але він її відчував... Чим же він завинив перед братом, перед матір'ю, перед односельцями, перед отими втомленими вояками, зрештою, перед Україною? Відповіді не знаходив... Снідати не схотів. Шматок хліба в горло не ліз. Та й хіба до того... Незчувся, як у роздумах злетів час, і на подвір'ї затужив духовий оркестр. Час проваджати Василька у останню путь... Він, Василь Задорожній, проваждає у вічність Василя Задорожнього. Здоровий глузд цього не витримує. Але це ж так...

Коли Василь вийшов на ганок, підтримуючи безсилу від горя та років матір, подвір'ям прошелестіло: «Василь приїхав, дивись, і Василь приїхав...». Прошелестіло і втопилося у скорботній тиші. Бойові побратими підняли домовину на плечі і вона попливла над людською юрбою, над посивілим від горя вишневим квітом, над скорботним шляхом, над рідною Яблунівкою. Попереду з прапором України, який намагався вирватись із обіймів траурної стрічки, йшов Борис Трохимович Нечай, а за ним з портретом Василька крокував його бойовий командир... Василь дивився на це крізь густу пелену сліз. Йому навіть здалося, що це відбувається не з ним.

І раптом сталося те, що відкинуло його зовсім за межі свідомості. Оркестр змовк. Сотні людей, що вщент заповнили головну вулицю його рідної Яблунівки, стали на коліна.

І січені роками діди, і зовсім молоді дівчата із жовтими та голубими стрічками, виплетеними у кіски, і статечні механізатори з потрісканими від роботи руками, які годували хлібом чи не увесь світ, і зчорнілі у спільному горі жінки – усі стали на коліна!!! На коліна перед світлою пам'яттю Василя Задорожнього. А над вулицею, над Яблунівкою, над усім світом залунало: «Герої не вмирають! Герої не вмирають! Герої не вмирають!!!». Василь засліп від сліз...

Хтось затагнув невідому для Задорожнього пісню: «Пливе кача по Тисині. Ой, пливе кача по Тисині. Мамко моя, не лай мені. Мамко моя, не лай мені». Її слова цвяхами входили у мозок і серце Василя Задорожнього. Таких пісень раніше його рідна Яблунівка не співала ніколи... Це була якась чужа і водночас рідна пісня, це був діалог матері та сина, який поліг у чужім краї, а вона ж, рідненька, носила його під серцем, і тепер не може відпустити.

Затужила мама, згорали у горі Марія та Михайло, стоголоссям відгукувався цей біль у серцях його однолітків, у Василевому серці...

«Герої не вмирають! Герої не вмирають! Герої не вмирають!!!».

І раптом, мов ножем в серце, мов розпеченим залізом: «Хай будуть прокляті Богом клятї москалі зі своїм Путіним! Скільки горя, скільки лиха...». Василь зрозумів, ці слова адресовані йому, саме йому, а ще мільйонам українців, які безтурботно проживають на теренах Росії і нічого не роблять, щоб зупинити цю братовбивчу війну на Донбасі... Усьому світу не байдуже до цього горя, а їм байдуже! Чому?!! Чи вони одурені, засліплені, зачерствілі душею? Чи, може, від духовних лінощів віддали свій мозок, свою долю новому вождеві нації, а він заодно і серця прикупив. Отак,

оптом, за дешеву нафту та газ. Не болить рідна Україна у серці. Бо нема більше серця! Українського серця!!!

Ця здогадка скуйовдила Василеві думки, розхвилювала, змусила надривно битися серце.

Пісня стихла... Світ зупинився у хвилині мовчання. Зупинився і час на межі безсмертя... А потім знову затужив оркестр...

«Коли ж я став яничаром, – мордував себе думками Василь, – коли зрікся матінки рідної, світлої пам'яті батька, найдорожчої у світі дружби і любові брата? Коли? Чи ж тоді, як за великими грішми подався до Сибіру? Може, тоді, коли всівся у крісло, з якого видно Кремль? Та із вдячності за призначення, у догоду тому ж Кремлю мовчав – відслужував! А з іншого боку, а що я міг змінити? Нічого! Роздавили б, як таргана, та й забули б! Зате честі своєї не позбувся б! Не мовчить же Макаревич... Не лукав, Василю, сам перед собою. Боягуз ти і зрадник, а ще – яничар!».

Василь витер сльози і глянув на Михайла. Він завжди у найскладніші хвилини шукав підтримки у брата. Із самого дитинства... І завжди знаходив. Можливо, і нині брат розрадить?! Михайло, обнявши за плечі Марію, шепотів їй якісь найважливіші у світі слова..., а може, просто молився.

Михайло... І раптом ще один здогад поцілів блискавицею у самісіньке Василеве серце: «Михайло... Михайлик... Сину мій! А чи не ти на своїх польових навчаннях направив смертоносний постріл у брата?! Чи не твій «Град» спопелив землю біля українського селища із такою романтичною назвою Щастя?! Що ж ти, сину, наробив!!! Це – гріх! Це – великий гріх!!! Він немає спокути...».

Вони зупинилися біля брами кладовища. Зупинилися лиш на мить, а потім перетнули межу пам'яті. Василька

ховали поряд з дідом. І Михайло, і Василь знайшли поглядом батька. Олексій Задорожній дивився на синів спокійно і гідно. Коло Василеної могили говорили якісь дуже правильні слова... Ні Михайло, ні Василь їх не чув. Кожен думав про своє... Михайло – як жити без сина, Василь – як після всього побаченого і осмисленого взагалі жити... І коли вже настала хвилина прощання, Василь зробив крок до домовини, опустився на коліна, і коли замовкла навіть тиша, голосно сказав: «Пробач мене, Васильку, пробачте мене, люди, пробачте мене, мамо!». І вже не ховав своїх сліз. Міцні братові руки підвели його з колін, дбайливо струсили землю з одежі, а потім пригорнули до плеча. Василь почув такий рідний голос: «Ну, що ти, брате, я ж поряд... Тримайся. Прорвемося!». Гримнули постріли прощального салюту...

* * *

Василь повернувся до Москви якимось не таким. Це помітила і дружина, і підлеглі... Він схуд, на загострених вилицях, оброслих щетиною, вгніздилася суворість. Говорив стишено, ніби розмірковуючи. Ось і сьогодні, повернувшись з роботи, кинув Марині: «Михайлик телефонував?». Дружина відповіла запереченням. Втомлено опустився на диван і ввімкнув телевізор. З екрану Володимир Соловйов переконував, що Вашингтон буде воювати з Москвою до останнього українця. Вимкнув маячню. Вийшов на балкон, запалив цигарку і набрав номер брата. Протяжний гудок мобільного ніби зшивав шматочки розірваного серця. На тому кінці відповіли: «Слухаю, Васильку! Слухаю, брате!».

Квітень, 2015

ПРОЗРІННЯ

Сашко Карпенко на похорон матері таки встиг. Примчав з Борисполя на «таксичці», вбіг до хати та й впав на коліна перед материною домовиною. Отак і простояв Бог знає скільки часу, мовчки, заглиблений у тільки йому відомі думи. Не зважив на умовляння тіток піти переобідати, сестри – вмитися з дороги. Хіба ж до цього?

Сашко Карпенко – полковник повітряно-десантних військ Російської Федерації, керівник Центру підготовки підрозділів спецпризначення. Питання про його від'їзд на Україну вирішувалось на найвищому рівні, у Кремлі... Ще б пак, адже Сашко має доступ до державних таємниць найвищої категорії. Про отих «зелених чоловічків» у Криму він знав бозна ще коли. Знав і мовчав, бо добре закарбував у свідомості, що ото значить вірність присязі та поняття офіцерської честі. Не міг второпати єдиного: чому отак чинять з Україною? Але навчений виконувати накази без обговорення він особливо не переймався цим...

Дозвіл на відліт йому таки дали. Викликав особисто заступник міністра оборони. Щось там говорив про пильність, про можливі провокації, навіть про арешт..., але все таки відпустив за умови, що Карпенко повернеться за три дні. У разі затримки це буде вважатися дезертирством і відповідати доведеться за законом. Сашко мовчки кивав..., лише зрідка видавлював: «Так точно. Буде виконано». Дружина і діти мали залишатися у Росії, за місцем служби. Це не обговорювалося. Сашко усе розумів, а тому й не сперечався.

Вдома на збори мав лише кілька годин. Хотів їхати до матері у військовій формі... Він завжди так приїздив. І після

Афганістану, і після Анголи, і після Чечні... Одягав бойові нагороди та й поспішав до рідних Калюжинець. Мама любила розглядати ордени та медалі, перепитуючи: «А це за що?». Сашко щось вигадував, жодного разу не сказавши правди. А мати тішилась і довго потім хвалилася перед сусідами, який то в неї поштивий та «заслужонний» син... Він і цього разу хотів одягнути парадного кітеля, проте втрутилась дружина: «Шурко, скинь! Не розумієш куди їдеш? Не встигнеш із літака вийти, пов'яжуть! Одягни цивільне». Карпенко хотів заперечити Оксані, але здоровий глузд підказував, що треба чинити саме так. Одягнув костюм, пов'язав краватку, поклав до кишені паспорта, гроші та ще оту страшну телеграму із звісткою про материну смерть. Більше нічого й не брав...

До Києва добирався новим, як для нього, дивним шляхом. Літаком до Мінська, а звідти вже до Борисполя... Ну не морока? Ні, Карпенко усе розумів. За тридцять п'ять років служби добре навчився реально оцінювати ситуацію. Він усвідомлено сприйняв і розпад СРСР, і державну незалежність, і навіть цю дивну гібридну війну... Так, іде боротьба систем... Росія чи США, ФСБ чи ЦРУ? Але чому це все відбувається на теренах його рідної України? Хто обирав майданчик для цього нелюдського експерименту? Москва? Вашингтон? Вибухав мозок... Відповіді не було! Вірніше вона була, але Карпенко боявся у цьому зізнатися!

Сашко гнав від себе оті пекучі думки правди, які підступно закрадалися в мозок, а вибухали в серці. Він не міг зізнатися собі, що причетний до тієї кривавої справи, яка чинилася на Сході України: «Та ні, я не винний, я ні в кого не стріляв... На моїх руках немає крові... Я занадто далеко від палаючого Донбасу... За тисячу кілометрів. Я просто виконую свою роботу, те чого вчили».

Проте пручався мозок: «Кого ти хочеш надурити?! Хіба ж ти не бачиш в очах своїх курсантів збентеження перед випуском? У кожному погляді застигло німе запитання: «Куди? Куди?! На Донбас? Чи в Сирію?» І ти, полковнику Карпенко, відводиш погляд, бо не знаєш й сам... Але добре розумієш, навіщо усі довгі місяці навчання вони стріляли бойовими патронами і опановували піротехніку не на муляжах, а на справжніх мінах».

Усе це проносилось блискавицями в мозку Карпенка. А він стояв на колінах перед маминою домовиною і тихо плакав...

* * *

Марію Карпенкову проводжало все село. Її любили за тиху вдачу, за працьовитість, а ще за готовність прийти на допомогу в будь-яку хвилину. Про таких у народі кажуть: «Останню сорочку з себе зніме та й віддасть»... Втративши рано чоловіка Марія сама піднімала дітей. І Олександра, і Ярину. Виховала, вивчила, ще й онуків дочекалася. Отак у роботі та клопотах і згорювала свій вік...

Сашко, крізь пелену сліз, мало кого пізнавав, коли домовину виносили на подвір'я. Він ішов за матір'ю закам'янілий у своєму горі і відганяв геть усі думки. Усі, окрім однієї: «Як жити без мами?» Пройшовши через стільки життєвих випробувань, Карпенко виявився зовсім безпорадним в оцьому своєму людському горі. Помираючи сотні разів, Сашко виживав лише тому, що на нього чекала мама...

Від їхньої хати до кладовища не так вже й далеко... Отак вигоном до майдану, що біля сільради, а далі мимо крамниці та й повернути до тракторного стану..., а там вже й кладовище. Сумний потічок людей тік за доживаючим свій

вік «Газоном», який кашляючи, як старий дід, все ж рухався у заданому напрямку. Сиплий гомін його двигуна був прощальною мелодією над Марією. Оркестру в селі вже давно не було. А інструменти, що тьмарніли у клубі, були німим докором оцьому, такому непростому, людському буттю... Добили таки село!

Зупинилися біля кладовищенських воріт... Четверо чоловік підхопили домовину на плечі і неспішно рушили вперед. «Хто вони? – піймав себе на думці Карпенко. – Ось той крайній, здається, Микола Черевків. Змарнів як..., не пізнати. Шматувало видко життя. Ех, Колю, Колю, друзяко-однокласнику, а колись від твого дзвінкого сміху тремтіли шибки у класній кімнаті. А поряд хто? Здається, Сашко Загуменний... Сусіда. Цей молодший, але, дивись, теж січений роками. Життя, життя...» Лет думок обірвався, зупинилися біля свіжовикопаної ями... «Ось і все, мамо, тут і скінчається твоя земна дорога, – захурделило в голові і морозом вдарило в серце. Карпенко заляк...

До тями його привів голос Яринки. Сестричка шепотіла: «Сашуню, час прощатися. Братику, чуєш?» Оте «Сашуню» було сказане так ніжно, як колись говорила мама. Вдарили сльози...

Він стояв над могилою матері зачерствілий, як окрасць хліба, що старі люди лишаяють «про чорний день». Ось цей чорний день і настав у його житті! Підходили односельці, щось говорили... Тисли руку, обнімали за плечі. А він мовчки кивав головою, не розуміючи змісту слів. Кам'яніло серце...

Потім повернулися до хати. Поминали... Люди говорили багато добрих слів про маму. Говорили правдиво. Поминальним обідом опікувалися тітки, а тому було усього в достатку, як і належить... Сашко перехилив чарку за чаркою, але

горілка не брала... Коли надвечір'я заглянуло в шиби односельці стали збиратися. Він дякував людям за шану до матері, дякував за співчуття і тис їхні зашкарублі від праці долоні. Такі ж долоні були і в його мами, коли вона змалечку гладила його голову. Мамо..., мамо!

Тітки поралися біля столу. Яринка заходилася розстеляти ліжко... Тихенькими кроками до оселі вкрадалася ніч.

* * *

Ранком, як і годиться, понесли Марії снідати... Попереду, про щось тихо гомонячи, йшли тітки і Ярина, за ними старшенька племінниця, а далі вже й Карпенко. Він ішов, оглядаючи все довкола, ніс валізу з харчами. Ранок видався напрочуд тихим і спокійним...

Їх обігнав на старенькому «ЗІЛу» Сашко Загуменний. Привітно махнув рукою і ,пригальмувавши, вигукнув: «Ну що, топчеш ще землю, москалику?!» Сашко жарту не зрозумів, лише махнув услід рукою. Мовляв, давай, займайся своїми справами. А Ярина пригрозила у бік авто кулачком.

Далі зустрілися Кривичі. І Світлана, і Олексій були однокласниками Сашка. Товаришували..., але зараз чомусь не підійшли. Лише здалеку мовчки кивнули головами. «Горе у них, – пояснила Яринка. – Сина під Авдієвкою тяжко поранили. Лежить у госпіталі в Дніпрі. Не знають, чи виживе?»

Микола Черевків зустрівся вже біля крамниці. Вештався у пошуках випивки. Підійшов до Сашка, але руки для привітання не подав. Карпенко першим розпочав розмову:

- Дякую, Миколо, за допомогу. Я вчора не зміг підійти...
- А я не тобі допомагав. Я з тіткою Марією прощався, – обірвав його Микола.

– Ну, тоді дякую за те, що прийшов, розділив з нами горе.

– А як я міг не прийти, коли вона мені була за матір. З дитинства піклувалася. Пам'ятаєш, прийдемо з тобою зі школи, вона обов'язково за стіл посадить, нагодує. Знала, що у нас із бабою харчів катма... А потім, коли ти вже поїхав, зустріне, висповідає за пиятику, а все ж до хати запросить, нагодує... Сорочку випре, випрасує. Людиною себе почуваш. Розумієш, лю-ди-но-ю! Ех, не доріс ти, Сашко, до своєї матері. Не доріс!

Карпенко посміхнувся і запросив:

– Ну то ходімо з нами. Пом'янемо маму, по чарці вип'ємо.

– Пом'яну, обов'язково сьогодні пом'яну, – найжачився Черевко. – Але не з тобою!

– А чому це так? – зніяковів Карпенко.

– А хай з тобою Путін поминає! Оте кремлівське х...ло, – буркнув Микола. – Ти ж, здається, у нього у холуях служиш?

Карпенко закипів:

– Я служу Батьківщині і народу! І чесно служу. А будеш ображати, по пиці дам, як у дитинстві, пам'ятаєш?

– О, по пиці дати ти мастак. Я це пам'ятаю. Тільки тоді ми з тобою в одній ватазі були. Спина до спини стояли проти шістьох сокиринських... І не втекли, не здалися, хоча і отримали доброго прочухана. А нині ми один супроти одного... І ти мені погрожуєш.

– Чому це один супроти одного? – зніяковіло запитав Карпенко.

– А ти своє високе начальство запитай! Що вам потрібно в Криму і на Донбасі...

– Крим – важлива стратегічна база, – завчено почав Карпенко.

Микола обірвав його:

– Облиш ці пояснення для своїх вояків! Ви вдерлися до чужої господи, нагло обікрали її, а тепер ще й виправдуєтесь перед усім світом. Крадії! Злодії і поганці!

– Знаєш, Миколо, я чужого змалечку не брав... І Крим я не захоплював! Я чесно служив, віддано служив. Є така професія – Батьківщину захищати! Я і захищав. І не тобі мене судити.

– Добре сказав, – відпаривував Черевко. – Батьківщину захищати! Твоя Батьківщина сьогодні захлинається кров'ю своїх синів. А ти де? Може під Маріуполем, чи Донецьком?! Ти з іншого боку! З боку ворога-загарбника... А ще говориш про Батьківщину. Знаєш, Сашко, я дуже хочу випити. Страшенно хочу. Бо втратив рідну людину, а ще друга..., але з тобою я пити не буду. Бридко мені з тобою пити!

Карпенко стояв ошелешений. Почуте болюче вразило його. І це йому каже ширий друзяка. Той, з ким усе дитинство були «не розлий вода». «За що? За що ці образи?» – згорьовано запитувало серце. «Це не образи, це правда... Страшна правда!» – розважливо відповідав мозок.

Карпенко замовк.

– Бувай! – недбало кинув Черевко і повернув до крамниці шукати напарника або якусь добру людину, яка змиловиться над його спраглою душею і дасть таки засмальцьовану гривну «на пиво». Карпенкові він руки так і не потис...

Згорьована від втрати неньки Карпенкова душа наповнилась новим бодем, раніше незанимим, не віданим. Бодем несправедливої образи. Бодем втрати чогось більшого за власне горе. Невже ж й справді він яничар і відступник? Решту шляху до матиної могили Сашко пройшов у тяжких роздумах.

Невеликий горбик із чорнозему та прив'ялих квітів виріс поруч із могилою батька. Кущ калини, який мама колись посадила з гілочки, розрісся і рясно вродив. А чорнобривці з батькової могили здивовано поглядали на прибулих і немов запитували: «А що Марія не прийшла за нами доглядати?».

«Треба вже і батькового пам'ятника замінити, а то стоїть металевий хрест, поставлений ще на роковини, – обсівся думками Карпенко. – Ось мамі буду замовляти, попіклююся і про батька. Хай будуть могилки однаковими, під мармуровими плитами... І щоб обов'язково з викарбуваними на стелах портретами. А ще плиткою треба обкласти довкола...»

– Шуро, налий татку чарку, – вивела його із роздумів сестра. – А я свічку запалю.

Карпенко дістав із валізи чарки, пляшку горілки. Налив батьку повну, поставив на могилу і накрив крайцем чорного хліба. Потім налив чарку собі. Перехилив не заїдаючи.

– А мамі? – нагадала Яринка.

– Вона цього не любила, – видавив разом зі сльозою, але все ж таки налив на чверть у чарку і, накривши хлібом, поставив на могилу. Собі ж налив удруге. Випив, але очікуване полегшення не прийшло.

– Шурко, ходи закуси, – погукала тітка Настя. Карпенко лише махнув рукою у відповідь.

Тітки ж, прочитавши молитву над сестриною могилою, заходилися накривати стіл. На їхньому кладовищі, на відміну від міських, столики не ставили біля могил, та й могили не огороджували... Вони розросталися рівенькими рядочками, немов вулиці села, і збігалися до центральної алеї. Тут кожен сільський куток мав свою містину: ось тут – перша бригада, далі – друга, а далі Салимонівщина, Хутори... Поминали ж

на галяві, майже під огорожею. Тут вкопали довжелезного стола з довгими по обидва боки лавами. Отак, навідали могили і до столу. Один поминальний обід, а поруч інший... Вже після другої чарки об'єднувалися, родичалися, згадували своє коріння. Бо знали, більша частина села - рідня... І всі, хто у цей час з різних причин був на кладовищі, міг підійти і сісти до поминального столу. Саме тому їжі завжди брали із запасом.

Тітки розщедрилися... Марія серед них була старшенькою, а тому сестри не поскупилися на харчі. Було тут і печеного, і вареного. Стали підходити односельці. Сашко, випивши кілька чарок, повернувся до могили матері. Обережно познімав квіти, відставив вінки і руками став впорядковувати непокірні грудки чорнозему, які розбігалися у різні боки з пагорбка. «Копачі, певно, до столу поспішали, тому лопатами добре й не втрамбували, – незле подумав Сашко. – Нічого, по обіді візьму лопату та й виправлю». Придавши могилі правильної форми він знову обклав її квітами. «Треба руки десь помити», – пробубнів сам до себе. Пригадав, що неподалік кладовища був старий колодязь і попрямував до нього.

Карпенко майже дійшов уже до вхідної брами, як погляд відшукав серед могил самотню жіночу постать у чорному вбранні. Жінка поралася біля добре впорядкованої могили, вибираючи лише їй помітне зілля. Якийсь внутрішній, незрозумілий потяг змусив Сашка повернути до жінки... Підійшов, кинув погляд на надгробок, неспішно прочитав: «Пилипенко Олександр Васильович. 1995-2014». З фото на світ дивився усміхнений юнак з русявою непокірною чуприною. Жінка рвучко обернулася і він побачив її обличчя: русяве із сивиною волосся непокірно вибивалося із цупких об'ємів

чорної хустки, дві глибокі борозни переорали чоло, рясне мереживо зморшок вгніздилося побіля очей. Але очі... Очі! Він би їх упізнав серед тисячі інших.

- Надійко! – вихопилося.
- Так, Шуро, так... А це – мій син.

* * *

З Василенковою Надійкою Сашко Карпенко познайомився коли приїздив на канікули з училища. Вона ще зовсім дівчиськом була, восьмикласницею... Якось косили траву худобі. Сашко косив, мама загрібала. Аж бачать: дівча біжить, прудко так, а на голівці – вінок з ромашок. Гукає:

- Тітко Маріє! Тітко Маріє!
- Чого тобі, дитино? – няня у відповідь.
- Мама казала, щоб Ви увечері на день народження до нас приходили. Вона чекатиме на Вас!
- Дякую, обов'язково прийду.
- І хлопця свого беріть!
- Його теж мама кликала?
- Ні, це я запрошую! – і засміялася.

Тоді Сашкові здалося, що він вперше чує хор польових дзвіночків, так весело і радісно було. Саме тоді вперше і познайомилися..., а зустрічатися почали вже пізніше. Років через два, коли Надійка до педучилища вступила. Щоправда зустрічі були короткими. Що тієї курсантської відпустки? Місяць... та ще два дні на дорогу! Їхнє кохання було світлим і чистим. Мріяли побратися. Певно і побралися б, якби у Карпенкову долю не увірвалося оте страшне слово: «Афган...»!

Уже годину блукали околицями села статечний полковник і вчителька місцевої школи. Згадували юність, згадували своє незрадливе кохання...

– Пам'ятаєш, Сашо, отам під вербами, біля ставу, ти мене вперше поцілував?

– Пам'ятаю... Хочеш я і зараз тебе поцілую?

– Відцілувала я вже своє, Шуро, – сумно мовила Надія.

Щось вагоме і неказане змушувало їх мовчати. Зрештою Карпенко не витримав, несміло запитав:

– А син як загинув? Певно автопригода?

– Під Іловайськом, у котлі... Обіцяли «зелений коридор», а потім почали стріляти в спину. Ми з чоловіком довго сина шукали, лише пів року, як привезли...

Заплакало небо.

* * *

На вечір Карпенко став збиратися у дорогу. Добігала до кінця друга доба відведеного для прощання часу. Сашко подумки перебирав зроблене: «Могилку мамі підправив, гроші Яринці лишив. Вистачить щоб пом'янути і на дев'ять, і на сорок днів. Впорядкуванням могили батьків займуся, коли приїду у відпустку...»

«А якщо не впустять, або, скоріш, не випустять?» – підступно нашіптувало сумління. «Як не випустять?! Це ж батьки!» – гнав від себе ці думки геть. До кімнати постукали:

– Заходьте, – невимушено запросив Сашко.

На порозі з'явився сивий статечний чоловік і привітно посміхнувся:

– Привіт, Олександрє! Гостей не чекав?

– Таким гостям завжди раді! Проходьте, Борисе Трохимовичу. Радий Вас бачити при доброму здоров'ї.

Вони обнялися, а згодом зручно вмостилися на дивані, розмова обіцяла бути тривалою.

Колишнього завуча місцевої школи Бориса Трохимовича Лісового у селі любили і поважали. За веселу вдачу, влучний жарт, мудре і добре слово. А ще за ерудованість та інтелект. Не одне покоління калюжинчан із захопленням слухали його уроки історії. Лісовий умів гостро і правдиво сказати про політичну ситуацію в країні, а під кінець уроку все перевести на жарт. За це у радянські часи мав п'ять, чи шість доган від районного керівництва. Проте педагогом він був від Бога! Для Карпенка він був беззаперечним авторитетом...

– Зайшов, Олександрє, навідати. Вчора тобі не до балачок було. Ну, як живеш-буваєш?

– По-всякому, Борисе Трохимовичу.

– Служиш?

– Ще служу. Не відпускають... Хоча вислуги вже достатньо маю. Ви ж знаєте, у «гарячих точках» рік за три рахували.

– Знаю, знаю... Поводило тебе життя багряними шляхами. Родина як?

– Та слава Богу! Дружина ще працює, хоча вже і на пів ставки. Донька медінститут закінчила, обрала професію мами. А найменший – комп'ютерна душа... Вже час до війська йти, а він все у «стрілялки» грає...

– Хай бавиться, Олександрє. Ще настріляється! Нині час такий...

– Складний час, Борисе Трохимовичу. Складний і несправедливий. Он мене сьогодні зранку, під крамницею,

Микола Черевків так висповідав, що матінко-рідна... Наче б то злочинця якого!

– Певно, п'яним був?

– Та ні, на диво, тверезий! Я пропонував випити, уявляєте, відмовився.

– Це щось на нього не схоже... Певно, ти міцно його зачепив?

– Та не чіпав я його... Ну то й що з того, що мені доводиться служити в Росії?! Ще десять років тому всім до цього було байдуже! Сестра казала, що й досі моя фотокартка на стенді «Гордість школи» розміщена. А нині, одразу так – запроданець, яничар! А кого я зрадив? Кого?! Я вірою і правдою державі служив. Єдиній державі!

– Кого ти зрадив, Олександр, ти не в мене питай, а в сумління свого. У своєї душі...

– Мовчить моя душа, Борисе Трохимовичу. Бо немає вже того, що колись називалося «радянським». Ви ж самі мене вчили, що немає нічого міцнішого за радянський народ. І я Вам вірив. Вам і замполіту в училищі... Саме життя підтвердило ці слова! В Афганістані мене білорус захистив від кулі своїми грудьми, а з палаючого БМП витягнув грузин... Ось їм я вірив! І душа моя вірила...

– Час іншим був.

– Не час – люди!

– Можливо й так, Олександр.

– Ви знаєте, Борисе Трохимовичу, як я, звичайний калюжинський парубок, потрапив до елітного Рязанського десантного училища? Хочете розповім?! Це не займе багато часу... Так от, історію я, дякуючи Вам, здав на «відмінно». Осилів і математику. Твір написав. Ви ж знаєте, з літературою у мене проблем ніколи не було. А от англійську...

Чорта з два, ні в зуб ногою! Англійський алфавіт російською читаю... Не було в нашій школі вчителя іноземної мови! Ви ж знаєте, одна приїде, півроку повертиться і гайда до міста, за нею інша, а далі такі ж... Одним словом, стою я під аудиторією, журюся. Впевнений, завало іспит. Коли це підходить до мене майор, я пізніше вже дізнався, прізвище у нього було Боровик. Запитує: «Чого зажурився, козаче?». «Та англійської не знаю,» – відповідаю. «А ти родом звідки? – З Чернігівщини, – А я з Полтавщини. Земляки значить!». Він поміркував трохи, а потім й каже: «Не журись! Співати вмієш?». «Та співав, як усі, – відповідаю. – А щоб так, щоб щось особливе, то ні». «Та й дарма! «Розпрягайте, хлопці, коней» знаєш? – Та звичайно знаю! – Ну тоді ходімо...». Заходимо до аудиторії. Майор Боровик звертається до екзаменаційної комісії з такими словами: «Шановна комісіє! Ось оцей абітурієнт дуже добре склав попередні екзамени. Але англійської він не знає... Та з нього буде дуже добрий офіцер, бо душа у нього така... Чесна і співоча душа. Ось послухайте!» І від тих слів у мене, немов, крила вирости. Я так у житті ніколи ще не співав. Ми дуетом як затягнули «Розпрягайте, хлопці, коні», шибки затремтіли. Та ладно так. Комісія не витримала, плече у долоні: «Молодцы, хохлы! Ух, какие молодцы!». Та й поставили мені добру оцінку. Так що, Трохимовичу, свій екзамен на душу я давно уже склав. Успішно склав! І перед майором Боровиком мені не соромно. Жодним кроком я не порушив дане йому слово. І честь моя офіцерська не заплямована! А англійську я таки вивчив... Там же в училищі і вивчив.

На якусь хвилину в кімнаті оселилася тиша. Її порушив Лісовий:

– Ось ти, Олександрє, дорікнув мені, що я тебе народ радянський любити вчив... Так я тобі скажу, що правильно вчив. Бо немає у світі поганих народів, є погані керманічі, які керують ними. І коли Гітлер очолив Німеччину ставлення до музики Моцарта, чи поезії Гейне у світі не змінилося. Бо краса над політикою. І ніякі політичні доктрини не здатні її збороти... І радянський народ був чудовим, могутнім, талановитим! Він зборов фашизм, відбудував країну, розорав цілину, освоїв космос. І життя було радісним. Але життя – не сталий процес, воно розвивається, змінюється, розкриває нові горизонти... Час мчить, стрімко мчить... Не згледілись і нова епоха розпочалася. Епоха нових ідей, нових технологій, навіть нового мислення. І вимоги до людини стають іншими... Я до цього часу у тому комп'ютері нічого не второпаю, а п'ятирічні хлопчаки з ним таке виробляють... Новий час вимагає нового ставлення між людьми. Нового...

– Та усвідомлюю я це, Борисє Трохимовичу! Добре усвідомлюю. Але до чого це? – не витримав Карпенко.

– До того, Олександрє, що Бог, історія, випадок (обирай на свій смак) надав нам унікальну можливість самоідентифікуватися, по-справжньому відчувати себе українцями, відродити свою державність, свою мову, культуру. І це не омана – держава Україна вже існує на мапі світу. Двадцять п'ять літ як існує! А у вас там, у Москві, ніяк змиритися з цим не хочуть, усе ще дивляться, як на колонію...

– Не як на колонію, а як на братню державу, – заперечив Карпенко.

– На братню державу танками не в'їжджають і «Градами» поля не перепахують... Братам кров не пускають, їм свою віддають! Знаєш, Олександрє, давай полишимо цю розмову. Не на часі вона... Не агітувати я тебе прийшов, а

рану стишити на серці. Гірку і щемливу рану... Царство небесне Марії. Світлою і доброю людиною була.

Лісовий перехрестився, а згодом запитав:

– З хатою що робити надумали? Ти в Росії, Ярина в місті... Будете продавати?

– Чому продавати? Кому? – знітився Карпенко.

– А хоча б комусь із біженців... Війна багатьох людей із клунками світом пустила.

Карпенко раптом зримо уявив, як чужі люди господарюють у батьківській хаті. Скидають мамині рушники з покута, порсаються у речах, виносять його старе, ще з шкільних років, ліжко, перебирають посуд... Стало моторошно і лячно.

– Та ні... Ми ще про це з Яриною не говорили, – видавив. – Але продавати не будемо..., точно не будемо. Я на роковини хочу пам'ятника батькам поставити..., та й взагалі, як тут вони без нас...

– Добре діло, синку, добре, – сказав Лісовий підіймаючись. – Ну, навідав тебе, вже й додому час. Бувай. Не треба мене проваджати.

– Борисе Трохимовичу, дозвольте хоча б до хвіртки.

– Ну, хіба що до хвіртки.

Карпенко провів учителя до самої домівки. Чоловіки, не поспішаючи, йшли вулицями рідного села, про щось говорили, а повнолиций місяць, забігаючи наперед, розстеляв перед ними сріблясту доріжку.

Коли ж Сашко вертав до домівки, оксамитово-чорне небо було вже рясно всіяне зорями, а жартун Місяць бавився тінями. Він кидав чоловікові під ноги якісь химерні силуети дерев, птахів та незвіданих чудовиськ. Защебетав соловейко, рясно обсіваючи довкілля своїм чарівним співом. Озвався

одуд десь в очеретах побіля озера. Ніч дарувала світові своє казкове дійство...

Батьківський будинок зустрів Карпенка тихою дрімотою. «Уже полягали», – тішився Сашко. Світилося віконце лише у його кімнаті... На цей вогник і прямував полковник. Прямував, як і багато років тому, у дитинстві, юності, зрілості... Коли повертав із далеких країв до рідного батьківського порогу. І Карпенко раптом надзвичайно щемно відчув, що це – його садиба, його земля, його село, його Україна...

* * *

Р. С. Полковник Карпенко повернувся у розташування своєї військової частини вчасно. Доповів про прибуття і поклав на стіл командира рапорт..., рапорт на звільнення.

*Ніжин – Миргород,
серпень, 2016.*

УРОК МУЖНОСТІ

Цього року травень видався примхливим... Зранку сонце сяє, квітує все... Земля рахманна, хоч на скибку намазуй. А з обіду дощ ... Та такий рясний, такий щедрий..., немов небо оплакує кого. Отак хмарини набігають, сутеніє і періщить... А мо' й правда є за ким плакати? Біда ж у світі... Коронівірус! Уже до пів мільйону людей померло... Тихо і смиренно собі відходять за світи у такі погожі дні...

Для мене слово «самоізоляція» асоціюється зі словом «оточення». Отак оточило тебе з усіх сторін і вибирайся, як знаєш... Вже навчився хліб морозити, щоб не бігати до магазину щодня..., гречки накупив, немов очікую блокади!

Та все одно... Дощ у травні - то до життя... Спрагла земля набирає вологи, щоб вродити рясним колосом. А як гарно абрикоси квітли..., і вишні, і яблуні... Ні, все це до життя! Зборемо ми таки цю біду... Повинні збороти! Але чому ж сумток навіують спорожнілі вулиці міста?

Ще одна гризота роз'їдає мою свідомість і тривожить душу... Уже декілька років «у маю маюся...». Сумую з усім світом 8 травня за полеглими у II світовій війні..., чіпляю на груди квітку червоного маку, пояснюю онуці навіщо... Ми ж європейці маємо бути солідарні! А 9 травня святкую день Перемоги! Розумію, що радянське свято..., годиться б зрестися. А вчинити з собою нічого не можу..., не можу зрадити пам'яті дідів, які загинули у тій грізній січі. Щороку чиню так, як вчив батько: на чистий рушник кладу їхні фото, розкладаю нагороди, що вціліли, ставлю три чарки (третю тестеві, він теж фронтовик), наповнюю їх горілкою, зверху накриваю окрайцем хліба. Так годиться... Поминаю. Я

старіший за своїх дідів вже років на двадцять, але звертаюся до них як до старших, поштиво..., на «ви».

Цього року знову повторилася ця ж історія... Увімкнув телевізор, щоб послухати новини з медичного фронту: цього дня знову захворіло 500 людей, померло – 36. Втрати... Вмирає моя ненька – Україна..., тихо так собі вмирає. Пом'янув дідів і тестя, порозмовляв з ними, помовчали... Налив собі ще... Після третьої на душі стало затишніше. Вирішив не зупинятися...

Мій дід Олександр, так як і я, вчитель... Після випускного разом зі своїм класом пішов на фронт... Усі загинули в оточенні під Золотоношею.

Спогади відносили мене все далі в минуле..., у мою юність. Пригадалося як у далекі вісімдесяті доля закинула мене учителювати у мальовниче село на Прилуччині. Викладав українську літературу в старших класах, ще й був класним керівником.

Наближався ювілей Перемоги... Директор школи поставила переді мною завдання: підготувати і провести «Урок мужності». Та не звичайний – загальношкільний... Щоб огого! Душу зачепити... Залучити всі кращі сили художньої самодіяльності!

«Ну, чим їх здивувати? – міркував собі я, – таких зустрічей у житті школи було, та й було... Щороку з району присилають «штатних ветеранів», зустрічайтесь..., а ті не знають що вже й говорити, от і підбріхують... Ні, треба свого, місцевого... Так наші діди лише працювати уміють, а говорити ні... Нічого, сам за них скажеш, учні допоможуть! От і вийде вечір «Від усієї душі»... Тільки необхідно, щоб герой рядовим був, звичайним солдатом війн, тим, хто справді на своїх руках приніс Перемогу».

Як надумав, так і вчинив... Сходив у сільраду, переглянув списки ветеранів, їх з десятків на все село і лишилося, а на війну йшло півтори сотні. З 1923 року народження (ну, щоб воював з перших днів війни) у селі залишився один..., наш шкільний кочегар Іван Кіндратович Хамко. Ти диви..., а я й не знав! А працюємо ж разом... Не геройської статури, худорлявий, неговіркий чоловік, з вугільним пилом на обличчі. Ну який з нього герой? Такого важко буде розговорити... Та, нічого..., вмовимо.

І таки вмовив... На свято вся школа немов би увібралася у вишневий квіт: дівчатка у білих фартушках, з білими бантами; хлопці – у білих сорочечках..., серйозні, зосереджені..., їм вірші декламувати. Іван Кіндратович прийшов у вицвілій від років гімнастерці, на якій рівеньким рядочком вмістилися нагороди..., медалі «За відвагу», «За бойові заслуги», «За звільнення Варшави», «За взяття Берліна», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр.». Не нагороди, а мапа бойового шляху. Розпочали..., з Божою поміччю, хвилиною мовчання..., потім тужливою піснею про журавлів..., потім учні підняли світлини з ликами рідних, які брали участь у тій війні... Зала піднятих рук, зала збуджених сердець, сотні пар очей, які дивилися на мене зі світлин, а ще десятки, зволжених від сліз, цілили в моє серце... Я також тримав світлини дідів. А поряд стояв живий свідок тієї війни – Іван Кіндратович Хамко – лицар Перемоги... Я розповідав про його бойовий шлях, а він ніяково переминався з ноги на ногу... і тільки зібганий в долоні листочок паперу (певно, з промовою) видавав його хвилювання. Нарешті надали йому слово... Він дякував, говорив про пам'ять, яку обов'язково необхідно зберегти, говорив про друзів, яких залишив на полях боїв України, Білорусії,

Польщі, Німеччини... Не голосно, але так переконливо говорив... Дівчатка подарували йому пісню, а ще квіти...

Настав час для запитань. Я задалегідь нічого не готував..., довірився допитливості школярів. Усе розпочав отой непосидючий Сашко Яцура:

– Дядьку Іване, а що ви ще рік після війни, в армії робили?

– Як що? Служив... Ми, зв'язківці, після війни зв'язок на Західній Україні налагоджували.

– А ви бандерівців бачили?

– Та, звичайно, ж бачив...

– А розкажіть, які вони...

– Які, та звичайні люди... Був якийсь випадок, хтось пошкодив лінію зв'язку. Перевірити і ліквідувати пошкодження направили мене. За селом, в акурат під ліском, знайшов я пошкодження. Обрізали лінію... Заліз на стовпа та й лагоджу. Коли це з ліска виходять троє: у чорних бушлатах, з німецькими автоматами...

Старший з них звертається:

– Ну, що сидиш?

– Сиджу, – відповідаю.

– Лагодиш?

– Лагоджу.

– Так ми все одно обріжемо...

– Пошлють, буду знову лагодити.

– Ну, то злізай, покуримо...

Зліз я не живий, ні мертвий. Думаю, все відвоюювався... А вони: «Ну, діставай свої, московські». Дістав, пригостив, покурили, по одній за вухо заклали. Перепитали: «Звідки ти родом?». «З України, – відповідаю. – З Чернігівщини». «Додому скоро? – Як відпускають.» «Ну, добре, завершуй, ми

до вечора чіпати не будемо. А далі обріжемо...». Та й пішли знову до лісу. Я полагодив, повернувся до частини, про пригоду нікому ані слова... Не дай Боже, «особист» дізнається..., потрапиш туди, де Макар телят не пас.

А то ще був випадок... Знову сиджу на стовпі, вже за іншим селом, дивлюся – хлопці з лісу виходять. А в мене карабін і речмишок під стовпом... Чую: «Диви, москаль. Давай зніму...» – і автомат наставляє. А інший: «Не чіпай, то свій українець..., солдат з Чернігівщини». І до мене: «Агов, Іване! Я цигарками пригощує?» Я йому у відповідь: «Та бери всю пачку. Мені з дому ще прислали...» А він мені: «Дякую, так на вечір знову обріжемо...».

І тут у сценарій «Уроку мужності» втрутилась директор:

– Дорогі мої школярі, подякуйте Івану Кіндратовичу за його розповідь, а ще більше – за його ратний подвиг і завершимо наш урок. Фінальна пісня...

Усі разом заспівали «День Перемоги» та й на тому завершили... Уже потім, у себе в кабінеті, директор школи розповіла мені, що таке «політична недалекоглядність» і який мав бути образ «бандерівця» в уяві радянського школяра. Я лише кивав головою ... і мовчав. І ось нині..., через багато років, усвідомлюю, що «Урок мужності» таки вдавсь... Бо на ньому звучали слова Правди. А Правда на світі, як відомо, одна...

Я не знаю, якого дня вшановувати пам'ять мого дорогого земляка, Івана Кіндратовича Хамка? Але якби сьогодні була змога дістатися до отого невеличкого села на Прилуччині і навідати могилу солдата, то я обов'язково б поклав на неї букет червоних гвоздик, а на хреста пов'язав поминальну стрічку... жовто-блакитну.

9 травня 2020 р.

СТАРІ ДЕРЕВА НЕ ПЕРЕСАДЖУЮТЬ

*Якщо у твоїй душі залишилася хоча б одна
квітуха гілка, на неї завжди сяде співочий птах.*

Китайська народна мудрість.

Хурделило... За вікном вило так, що наче б то не вітер, а ватага голодних вовків виспівувала на Місяць... Тужно і бездомно. Та ще й мороз... Увесь грудень наче й не було, а тут, на святки, спохватився. Періщить й періщить. Учора на градуснику було -20, а сьогодні вище. Чи то пак, нижче... Певно градусів двадцять п'ять буде? Треба було б глянути, так шиба замерзла, розмалював її мороз візерунками... Не вікна, а суцільний вітраж. А чого дивуватися? У старі часи на Різдво завжди стояли морози. Покійна мати говорила: «То цар Ірод лютує. Усіх немовлят зі світу хоче звести». І хрестилася при цьому так рясно... А може й справді?

Тихін Закалюжний відвів погляд від вікна, немовби хотів узяти передих у своїх роздумах...

«Добре, що дровами доволі запасся... Хоч місяць лежи на печі, лише поліна підкидай. А ще молодець, що хліба у сільмазі набрав, вистачить до Водохреща...». Тихін задоволено посміхнувся. Живучи увесь свій вік тут, на хуторі, або як люди кажуть: «на висилках», Тихін навчився як зберігати харчі.

Ще як Марія жива була... Принесе було із села буханок п'ять хліба. Вона йому: – Навіщо набрав? Зачерствіє... А він їй: – Не зачерствіє! Чого його ото щодня до лавки бігати. Неблизький світ.

Огорне кожну хлібину в пакетик, та й у холодильник. Там хліб підмерзне і тижнів зо два може лежати, а то й

більше. А потім виймай, хай з годину на столі вистоїться, та й куштуй на здоров'я. Та й скільки їм з Марією того хліба треба? Пів буханця на день... А нині й того менше.

Три ж рочки вже минуло, як відніс Марію на кладовище, а забути ніяк не може... Та й як забути?! Вона ж для нього усе! Разом вік звікували... Побралися в п'ятдесят п'ятому? А мо' в п'ятдесят сьомому? Вже й забув... Стривай, Миколка у шістдесят четвертому знайшовся? А Марія казала, що Бог їм не давав дітей, аж сім років... То як не крути, а пів століття таки разом прожили. Бідна, сива моя голубко, як важко вік без тебе вікувати!

Тихін квапливо змахнув сльозу, що непрохано обпалила шоку і знову поглянув за вікно... «Святий вечір, а не щедрувальників, ні колядувальників... Та їх уже років з двадцять, а мо й більше, на хуторі не чути. Як повідселяли усіх на село, так і катма... Жили трудно, але рідно!».

Посміхнувся... Спогади понесли його через роки.

Хутір Заліщина відбіг від села Високого десь кілометрів за три. Отак полем кілометрів зо два з гаком, а потім лісок..., та й ще з пів кілометра. Це якщо нікуди не звертати... Але як ти не звернеш, коли одразу за ліском кручі, а під ними тихоплинний красень-Удай розкинув свої плеса? А далі очерети, верболози, аж під самий небокрай... А ген далі, по той берег річки, віддзеркалює сонцю золотоверхими банями сивочолий Густинський монастир зі своїми дзвонами. Он на святки, коли дзвонять, ніяка завірюха не завадить! Чути як під вухом... А воно ж і не дивно, що то там для Божої пісні якихось десять кілометрів? Та й дзвони линуць знизу до небес! А село Високе вгніздилося на високих пагорбах Удаю, тому й назву отримало таку. Хоча Високим у всіх відношеннях воно було років сорок тому... І люду було

вдосталь, і колгосп міцненький, і ФАП із фельдшерицею, і в школі вчителів з десятків було своїх, а не заїжджих. А нині, тьху! Уграли таки село... Інвестори!

Тихін спересердя наморщив лоба і невдоволено скривився... Почалося все у кінці сімдесятих. Комусь там у Києві, а мо' й в Москві, видалося, що тримати хутори не рентабельно. Ось і почалася компанія... Понавозили «фінських будиночків» по селах і гайда переселяти. А де ті будиночки ставити?! Тільки по задвірках та окраїнах... А там городи не розорані, не впорядковані! Але ж парткерівництву директиву треба виконувати... Отак і з'явилися у майже кожному селі «нові Черемушки».

Тихін встав з лави і підійшов до цеберка з водою. Смачно напився. Він тоді їхати з хутора відмовився. Як не викликали до контори, як не умовляли... Стояв на своєму: «Не поїду!». Лишилося тоді не переселеними тільки п'ять хат.

Решта пустокою стояли. А їх катма: вдова Глущенкова, Пріська з Іваном, стара Бабайка та колишній зоотехнік Микола Григорович із дружиною Наталкою. Ну, той, що з сталінських таборів повернувся. Ото і все... Та цур йому пек..., себе з Марією не порахував. Так от ці відмовилися переселятися. Правління колгоспу махнуло на них рукою, лишили для усіх одну свиноферму, щоб було де працювати, та й відзвітувалися «наверх», що постанову партії виконали.

Отак і віджнивували вік... Останні десять років на хуторі zostалися лише вони з Марією. Сусіди померли. Ферму розікрали. Та й нікому на ній уже працювати. А хати ще стоять пустокою... Хоча, які там хати, розвалюхи порослі бур'яном! Спадкоємці заходять до них раз на рік – на «діди». Чи то, як кажуть у народі, «на гробки». З'їдуться звідусіль, могилки на кладовищі впорядкують, а потім зайдуть до Тихона, попрохають косу. Дворище батьківське обкосять,

вірніше позбивають бур'яни. Та ото і все... Аж до наступного року. А дехто зовсім уже не приїздить...

Тихін відмахнувся від думок, що обсідали, і подався до печі. Витяг рогачем чавунець з картоплею що «упрівала». Духмяна яка... Смачна певно, пів курки туди вбухав... Час уже накривати святковий стіл. Накришив сала, шинки, домашньої ковбаски... Виставив солоних огірочків, грибів. Кинув пригорщу цукерок... Поставив було «Козацьку раду», казьонку, а потім забрав і повернув до буфету...

«Чого його? Все одно ж ніхто не зайде. Наготував на ватагу, а до столу сідати самому. Обійдуся і самогонкою». Та й який із його пияка! Чарчини дві-три перехилить для порядку. Свято ж таки... А більше ні-ні! Ще змолоду так призвичаївся...

Тихін сів до столу, але вечерю розпочинати не поспішав. Хоча і чекати було ні на кого. Син Микола у Києві. Дружина Ірка, онук Валерка – студент, на художника вчиться... Приїздили влітку, як казав онучок: «на етюди». Днів з десять були...

Микола уже давно кличе батька до столиці, ще Марія жива була. «Тату, переїздіть, у нас будиночок на Борщагівці, місяця усім вистачить. Чого вам ось тут нудитись?». Та вони ніяк. Куди вони з свого хутора...

Коли Марії не стало Микола сильно плакав. На дев'ятини приїхав мікроавтобусом: «Тату, збирайтеся, я за вами. Ми вам уже і кімнату приготували». Та Тихін, ні! Куди він від Марії, від свого саду, від пасіки... Хоча вже й під вісімдесят, а ще тримає... Та й Бровко не пустить. Свого собацюгу Тихін поважав. Справжній хазяїн, стереже справно! Та й від Тихона ні на крок. Не вмовив тоді Микола, хоча і дуже старався. Та хіба ж старі дерева пересаджують?! Поїхав ні з чим...

Тихін підвівся, перехрестився на ікону: «Христос родився! Славимо його...». Врізав хліба. Перехилив першу чарку, закусив огірочком та й взявся до картоплі...

Горе у синову сім'ю прийшло раптово. У п'яту хвилину мобілізації забрали Миколу в АТО. Хоча вже п'ятий десяток добіг... Колись, по закінченню інституту, присвоїли йому звання молодшого лейтенанта та й забули. А тепер ось згадали! Не вистачає у них молодших командирів... У серпні забрали Миколу під Донецьк. А у листопаді вже повернули всього покаліченого. Підірвалася вантажівка із його взводом на міні. Багато загинуло, а він таки вижив... Хоч і посічений увесь, ще й руку скалічило. Ні ложки взяти, ні гудзика на сорочці застебнути... Кляті сепари!! Призначили сину пенсію по інвалідності. Не пенсія – сльози!

Тихін налив по другій, але пити не поспішав. Та й чого ото спішити? На гостей не очікував... А так, посидіти, думки до купи позганяти, то і без чарки можна. Воно навіть ліпше на твезу голову... За роки самотності Тихін уже звик розмовляти сам з собою. Де посварить, де посперечається, а бува й пожаліє... Хоча жалівся вкрай рідко. А ще любив розмовляти із Бровком, бджолами, садом... Бровко – чудовий співрозмовник, у очі пильно дивиться, головою киває і мовчить..., але усе розуміє, чортяка! А бджоли розуміють його руки..., рідко коли жалять.

«Ой, чого це я меду на різдвяний стіл не поставив, – сахнувся Тихін. – Вони ж так ціле літо трудилися». Неквалливо пішов у хатину і з діжника набрав меду. Запахло весною... «Треба Миколі в Київ меду передати. Той що брав, певно, уже витаскав?»

Біль за сина стиснув серце. За віщо отак війна пошматувала його долю? Чому люди стали зліші за звіра? Що тим

клятим москалям потрібно у нас на Україні?! Крові!! Так чи не досить власної напилися? Видко, усе мало... Он минуло-річ забрали сімох парубків із села. А за рік уже трьох поховали... Та які ж хороші хлопці були. Веселі, роботящі, Михайло Савчинків ще й на гармошці грав, співав... Золото – не хлопець! Хоронило усе село... Тихін навіть із хутора причвалав.

Закалюжний відігнав болючі думки, що обсідали... Випив другу. За хлопців! Царство небесне...

Так от, у жовтні поховали Михайла, а десь тижнів за два з'явилася у Високому вона – «сепарка». Статна така, моложава, десь років під сорок..., біженка. З нею діточок двоє: хлопчик – років одинадцять і дівчинка..., та либонь, рочків сім. Забилися десь аж із під Луганська, тікали від війни і голодухи... Прийшли до сільради за допомогою, а дільничий візьми та й запитай: «А чоловік де?» «Воює...», – та й відвела очі. З того дня і приліпилося до неї прізвисько «Сепарка».

У селі хати їй не знайшли. Ті під замком стоять, як дачі..., а в іншу – господарі не взяли, не захотіли чужу біду брати до господи. Тоді Максименко, голова сільради, сказав: «Ходімо на хутір, там кинутих хат вдосталь. Оберемо кращу..., підремонтуємо. За дітей не турбуйся, до школи будемо возити сільрадівським «Москвичем», ще й Тихону хліба закинемо. А тобі у селі роботи вистачить!» Взяли на ферму. Отак у Тихона на хуторі з'явилася сусідка...

Тихін налив втретє, гірко посміхнувся: «Сусідка..., про таких говорять: «ні кола, ні двора – хата згоріла, ще й чоловік помер». А голова теж хороший..., наобіцяв з три короби. Підремонтували зоотехнікові розвалюху: дах шифером перекрыли, вікна нові поставили, лінолеум поверх трухлявих дощок кинули. Живіть! На більше у сільради

грошей немає... А воно ж розвалюха-розвалюхою, стільки пустою стояла...».

Тихін перервав лет думки, перехилив третю... Занюхав хлібом і піймав виделкою гриба, але думки не відпускали: «Та ні, ще ж буржуйку з тракторного стану приперли і віз дров з пилорами... Хіба ж то дрова? Обрізки. Живіть... А як там жити, коли отак мете? Та ще ж і мороз переїщить...».

Догнала думка: «А чого ти, Тихоне, та мовчки випив? Не по-людськи якомсь. Чи слова доброго не знаєш?» Закалюжний посміхнувся: «А й справді... За що там третю п'ють? За любов... І хто таке придумав? За любов хіба ж пити треба... Вона у душі людській розцвітає, квітне, там же і в'яне. А якщо її спопеляти горілкою, то якою ж буде душа? Чорною...».

А хурделиця розігралася не на жарт... Кидалася у вікна сніговієм, гоготала у димар, вила вовком, підвивала скаже-ною собакою... Лютувала. Раптом із цієї какофонії звуків Бровко учув щось таке, що змусило його піднятися із під лави і насторожено підійти до дверей. Він не гарчав, він насторожено дослухався, намагаючись там, за дверима, вловити тільки йому зрозумілі звуки... «Чого ти? – невдоволено запитав Тихін. – Що може вовцюга якийсь забився? Чи лис до курника крадеться?».

Тихін підвівся стягнув з печі кожуха, накинув його на плечі... У цей час у шибу хтось постукав. Дрібненько так, ніби перебираючи пальчиками... «Хто там?» – запитав Закалюжний, виходячи у сіни. «Дідусю, дозвольте защедрувати?» – пролунало з-за дверей. Тихін відкрив заслона і розчинив двері... Два засніжених клубочка впурхнуло в сіни і почало струшувати сніг...

– Та йдіть вже до хати. Там розсупонитесь, – запросив господар і прочинив двері до світлиці.

– Ну й мете, дідусю! Ох і мете! – пролунало у відповідь. Дітлахи зайшли до кімнати, струшуючи із стареньких пальтечок рештки снігу.

– Мої голуб'ята, чого ж вас у таку лиху годину мати відпустила?

– А ми вас, дедушка, поздравить хотели... – пропищало з-під хустини.

– Мамка разрешила, – діловито підтвердив хлопчачий басок. – Поздравить соседа – святое дело!

– Ну то вітайте, – запросив Тихін. – Але спершу роздягніться, щоб не впріли. Не дай Бог застуди...

Дітлахи покидали свою одіж, лишившись у однакових светриках з чужого плеча. Меншенька вийшла наперед і почала:

Добрий вечір тобі, пане господарю, радуйся!

Ой, радуйся, земле, син Божий народився!

Її тоненький голосочок дзвенів, здіймаючись до сволока, а звідти, як здавалося Тихону, і до небес, легко долаючи усі завивання негоди. То був голос янгола, він освячував Тихонову господу, його душу, всю Україну... Забриніли сльози... До сестри підступив хлопчина:

– А я Вас, дедушка, вот какой поздравлю...

І тремтячим від хвилювання голоском розпочав:

Ой, коляде-колядине! Ішла полем господиня,

З торби жито брала, ниви засівала:

Вроди, Боже, жито на довгій літа,

На щастя родині і всій Україні!

Тихін від щастя знітився... Потім поквапливо дістав з кишені по десятці і роздав дітям, ті вдячно кивнули головами. Потім, щось згадавши, господар заліз у кишеню кожуха,

витяг з неї зв'язану у вузлик хустинку (відклав для сільмагу), худко розв'язав її і видав дітлахам ще по двадцятці...

– А не багато? – трохи зніяковівши запитав хлопець.

– Тримайте, тримайте, дітки, я вам ще меду дам! – пообіцяв Тихін. – А зараз ходіть до столу.

Вони слухняно вмостилися на лаві, але до страви не бралися, чекаючи на господаря. Тихін поспіхом взяв із мисника дві тарілки, чашки, вилки та ложки, і повернувся до столу. Потім взяв свіжого рушника і ретельно усе це протер...

– Їжте, дітки, куштуйте, що Бог послав, – а сам вернув до печі, витяг каструлю з узваром, зачерпнув у чашки, подав дітям. – А це ось запити.

– Спасибо, дедушка. Ах, как все вкусно! – прощбетала дівчинка, пережовуючи шинку.

Тихін сів навпроти дітей і задоволено спостерігав. Ті вправно працювали ложками. І було у цих двох, розпашілих від тепла і їжі, дітлахів стільки сонячності і щастя, що Тихін мимоволі замилувався.

– Ух, і жарко у вас, – видихнув хлопчик, відірвавшись від тарілки. – А у нас печка совсем не греет. Пару раз топили, так дым весь в дом пошёл... После того ютимся у буржуйки.

– Нічого, ось повечеряєте і полізете до мене на піч, відігріватися, – пообіцяв Тихін.

– Нам нельзя, – прощбетала дівчинка. – Мама волнуваться будет...

– А мама де? – запитав Закалюжний.

– Дома, картошку чистит, – по-господарські відповів хлопчик. – Сказала, чтобы дедушку-соседа поздравили и быстро домой, ужинать... А зачем нам ужинать? Мы у вас вот как хорошо покушали, празднично... Большое спасибо Вам!

– А звати вас як? – спохватився Тихін.

– Я Юрка, а она Наталочка, – відзвітував хлопчак.
– А по-батькові?
– Семёнович, – знехотя відповів хлопчина – Тільки отця у нас нет... Мама говорит чеченцы убили где-то в Донецке. Будто бы отец укропов расстреливать не захотел, так его поставили вместе с ними... и убили.

Юрко зашморгав носом, стримуючи сльози.

– Ну, добре, – розпорядився Тихін. – Знімайте взуття і на піч...

– А мама?

– А з мамою я домовлюсь, – пообіцяв Закалюжний, одягаючи кожуха.

Тихін увійшов у морозну ніч не роздумуючи, стрімко і переконливо... Він не звертав увагу на хурделицю, що шмагала по обличчю сніговієм, не зважав на мороз, який з перших хвилин упав на щоки і памороззю на вуса. Сніг заліплював очі, забивало подих... Ті кількасот метрів, що відділяло Тихонову хату від зоотехнікової, видалися кілометрами...

Вхідні двері чужої хати були не замкнені. Видно на когось чекали... «На кого? – прогнав думку Тихін. – Звісно, на дітей!» Він увійшов у сіни і обережно постукав...

– Та заходьте вже, гуляки! – пролунало із середини.

Закалюжний прочинив двері і ступив через поріг. Господиня сиділа біля буржуйки. Пломінчики вогню з розкритих дверцят гралися з тінями на побілених стінах, витанцювуючи химерний танок. Над столом горіла лампа.

– Ой, здравствуйте, а я не чекала, – підхопилася господиня.

– Доброго вечора, – посміхнувся Тихін. – Як вас звати-величати? Щедрувати можна?

– Звуть мене Мариною, – підхопила жартівливий тон розмови жінка. – Щедруйте, будь ласка. Тільки чарки я вам не наллю..., бо не маю. А за стіл всаджу, як шанованого гостя.

– Ти ось що, Марино, – серйозно промовив Закалюжний. – Збери необхідні пожитки і пішли до мене. Нічого тут дітей морозити... Перезимуємо.

Коли вона заперала хату, а Тихін тримав клунки із їхнім небагатим добром, віхола вщухла... Небо спекалося хмар. І над світом зійшла яскрава Вифлеємська зірка...

Січень, 2017.

КОЛІЙ

Родину Макарчуків у Сухоставці знали і поважали усі, від старого до малого... А як не поважати – родина роботяща, віддавна живе у цьому селі, нікому нічого злого не робили. А як звернешся з проханням про допомогу – обов’язково допоможуть. А звертатися до Макарчуків доводилося доволі часто, ну не щотижня, але двічі на рік це точно... Це якщо мова іде про кожного сухоставського господаря. Отак підходить Різдво, а чи Покрова, піднімайся і до Макарчуків...

– Тихоне Васильовичу, – звертаєтесь до старого Макарчука, він завжди «на хазяйстві», бо син Анатолій і онук Василь, звісно, на роботі, – Чи не допомогли б ваші хлопці у четвер мого кабана завалити?

– Стривай, Вадимовичу, гляну чи не зайняті... – і дід Тихін лізе до кишені, дістає старі, на шнурку, окуляри, а потім, не поспішаючи, мандрує до веранди, знаходить обшарпаного, наполовину списаного, блокнота, заглядає..., щось записує. – Добре, Вадимовичу, прийдуть..., але тільки по обіді. Зранку в Кротах колють.

Макарчуки – колії... Є таке давнє ремесло в українських селах. Колії з діда-прадіда... Місцеві жіночки кажуть, що Макарчуків Бог на цю справу надоумив. Здавалося, ну що тут складного: аби було добре здоров’я та міцні руки, вигнав свиню, підсік під ноги, перевернув, встромив ножа та й годі..., чого його довго возитися. Байдуже, що стільки гвалту, стільки лементу, свиня від вереску заходиться, що й кров згортається... Головне - справу зроблено! Це вже тоді, коли обсмалять, почнуть розбирати, скрушно хитатимуть головами: «І чого кров у сало пішла?»

У Макарчуків все не так... Може й справді щось знають? Може хтось напоумив? А мо' за природою такі? Заходять до хліва, або сожу, поляпають кабана по спині, той ані хрюкне..., спокійнісінько виведуть на двір, дивно так смикнуть і той вже на спині, ще й ноги задрав, легко штирхнуть ножом і все! Кабан відходить з посмішкою, починають розбирати: сала на три, а то й чотири, пальці з прорістю, чистісіньке-білесеньке, ані кровиночки. Печінка, як квітка.. Робота якісна і хлопці по-божому беруть... Отож, замовлень вистачає. Приїздить, запрошують і з Канівщини, і з Рудівки, і з Сухоярівки, та навіть із Яблунівки чи Дубового Гаю.

Статурою Макарчуки не багатирі... І не скажеш, що на м'ясі вирости: усі вище середнього зросту, піджарі, жиливі, міцні в плечах і руках..., проворні.

Я вже думав, можливо, вся справа у ножі? Він у них давній, ще прадід Василь із війни привіз, зробив із німецького багнета... Там сточили, тут підгострили, а тут рукояття зменшили, вийшов колій на славу. Лезо міцне, тонке, з крововиливом. Не ніж, а бритва, голитися можна, так добре вкладається в руку. Макарчук – старший, царство йому небесне, служив під час війни у полковій розвідці, то сину Тихону казав, що оцим ножом він два ордени Слави заробив. Справний був колій...

Тихін Макарчук спочатку до батькової справи не долучався. По війні закінчив у Бобровиці технікум, вивчився на зоотехніка, та й повернувся у рідне село вік жнивувати... Але де дінешся, став батько слабнути – довелося допомагати, взявся за ножа... Хоча тут я трішки збрехав, від'їздив таки Тихін з села, від'їздив на короткі для нього і довгі для баби Галі, два роки... Служити на радянсько-китайський кордон, острів Даманський, нині немає вже такого на мапі. Ось там

знову довелося взятися за ножа... у ближньому бою. Повернувся вчасно, як кажуть день у день..., на грудях медаль «За бойові заслуги», як пам'ять про ті буремні часи. Коли батько вже ослабли, продовжив справу.

У сина Анатолія все не так вийшло... Тямущий вродився хлопець, у школі добре навчався... По закінченню вступив до Київського політехнічного інституту, закінчив із відзнакою і виш, і військову кафедру при ньому... Оця кафедра і привела його до Афганістану, командиром стрілецького взводу. Ні, за час служби ножа до рук не брав, сам казав..., а може темнить щось..., орден Червоної Зірки за так просто не дають. Повернувся до столиці, влаштувався працювати інженером на завод імені Лепсе, у металургійний цех. Одружився, за рік Василько знайшовся. Живи – радуйся... Аж ні, настали нові часи... Розграбували завод, закрили цех, безробіття... Ось і подався на село, до батька..., копійку заробляти. Ти знаєш і вчасно... Згодом побудувався, дружину перевіз, столичну квартиру за наймом здають, а самі в хорах розкошують... у селі. Василько, щоправда, суперечив та згодом змирився... З грошима краще, ніж без грошей! Та й скільки там до Києва? Автівкою година..

Доля Василька – карколомний сценарій для пригодницького фільму... Він не наш, не сільський, хоча змалечку виховувався у дідівській хаті. А куди ж його на літо дівати? Хіба що на літо..., а так жив з мамою у Києві, доки татко копійку заробляв та будувався... Столична школа, школа мистецтв, столичний виш імені Бойчука... З студентської лави потрапив на Майдан, а коли той запалав, записався у добровольці «Правого сектора». З липня 2014 у зоні АТО...

Як боєць Добровільного Українського Корпусу пройшов шлях від Новогродівки до Пісок, Широкіного, Авдіївки..., обороняв Савлур-могилу.

У розвідувальній роті «Мольфара» отримав бойове псевдо «Маляр». Чому «Маляр»? Та певно за любов до малювання..., тільки вільна хвилина, він за олівець та й ну побратимів малювати. Рота тоді виконувала специфічне завдання – контрснайперську операцію... Хороший військовий вишкіл отримав. Повернувся додому восени 2016, поновився у виші, минулоріч закінчив його... Нині міркує – чи до магістратури, а чи на творчі хліба? А поки що допомагає батьку, удвох справніше виходить...

– Ось заробимо тобі на нове авто тоді і полишиш? – жартує батько. Молодший лише всміхається...

І все ж мені видається, що Василь – дизайнер лише за дипломом, а за нутром – колій. Хоча, можливо, я й помиляюся...

До цих сумнівів призвів мене випадок про який розповів Анатолій, мій однокласник і батько Василя. Отож, в четвер, по роботі, частуємося у мене свіжиною... Як годиться випили за господарів по – першій, а потім – другу навздогін..., вечеряємо. Василь хутко перекусив та й швидко зібрався додому. Я йому:

– У поганого господаря у хаті і то по три чарки п'ють, а ти мене уважить не хочеш...

– Та що ви, Вадимовичу... Душа міру знає...

– Так третя ж за любов!

– Відшуміла вже моя любов...

– Оттакої, які ж твої роки?

– Роки може й невеликі, а доля по манівцях...

Втрутився батько: – Облиш його, друже, – і вже до сина. – Іди, синку, скажи матері, що я скоро буду. Та прихвати торбу, що Вадимович приготував...

Василь подякував і пішов. Тривалий час у кімнаті зависла мовчанка... Порушив її я:

– Важко йому у селі?
– Важко йому без села, – відповів Анатолій. – Ти думаєш чого ми йому квартиру не лишили? Як навчався – жив, а потім..., що не приїдемо, а він п'яний. Я до нього: «Синку, що з тобою?». А він мені: «Не сварися, татку, то війна повертається!». Отож, ми з Марією і вигадали, що терміново для когось з друзів житло потрібне. Квартиру здали, а його до себе забрали, хай душею відпочине...

– І що допомагає?
– А знаєш, робота усіх лікує... Одужує потихеньку.
– Від чого?
– Лікарі кажуть – посттравматичний синдром! Реабілітація потрібна тривала. Ось чого і горілкою не зловживає. Вип'є для годиться і зась..., бо як перебере – жахається вночі, підмогу кличе... Видко сильно та війна у мозок його забралася...

– Ну, а ми давай вип'ємо! За дружин наших! За любов!! За те, що оттаких синів виростили!!! Україну їм доручили...

Випили по повній, закусили кров'яною, Анатолій ще й хлібом занюхав:

– Так ти кажеш, за любов! – перепитав. – Ось мені вже п'ятдесят п'ять, спасибі Богу, ми з Марією тридцять років душа в душу... А сину моєму двадцять п'ять, а його любов вже відшуміла... Та й квітла вона лише рочок... Не вберіг! – батько змахнув сльозу.

Я відчув це батьківське горе, бо й сам батько...

– Ну, то давай поминальну... За любов Василеву, за його побратимів, що не повернулися із оцієї триклятої війни. Давай, не цокаючись...

Випили, помовчали... А що говорити? Це велике щастя, що ми синів своїх, з цієї січі дочекалися! А для більше десяти тисяч батьків вони так і лишилися у зорях...

Анатолій розпочав сам, я його не прохав:

– Познайомилися вони з Оксанкою на Майдані, вона там з іншими дівчатками з медучилища медичну допомогу надавала... Ось і Василеві голову бинтувала після міліцейського кийка... Так і познайомилися, зустрічалися... Коли Василь добровольцем пішов, пообіцяла після завершення навчання знайти його, а допоки листувалися.. Слова свого дотримала..., навесні 2015 року, з дипломом фельдшера, приїхала до ДУКу «ПС» під селище Щастя. І для мого сина настало справді щастя... Ні на крок від себе не відпускав. Але служба є службою... Не випадково ж Оксанка псевдовійськове отримала «Бджілка». Така ж поштива до роботи...

Анатолій витягнув із кишені прим'яту пачку «Прими» і запалив. Видко йому ця розмова давалася нелегко:

– Її вбили у серпні 2015. «Мольфар» Василеві повідомив, що на їхній дільниці фронту з'явилися снайпери, закликав усіх бути обережними. Та вже другого дня поранили Василевого побратима, «Гуцула», батька трьох дітей. Важко поранили, в голову, куля пройшла у око..., відвезли до Дніпра, а чи виживе? Того ж дня вбили «Рамзая». Ну ти чув про нього, газети писали... А вже третього дня не стало Оксанки... Бігла після зміни в госпіталі на побачення до сина..., волоссячко розпустила, квіточок польових нарвала..., бігла до свого щастя, та й не знала, що з водонапірної башти чекає на неї смерть!

Анатолій глибоко затагнувся, помовчав, а потім одним подихом спорожнив легені:

– Вася коли розповідав мені про це – плакав і не стидався своїх сліз. І я, повіриш Вадимовичу, теж плакав... Ти ж знаєш, я звиклий до смертей, Афганістан навчив..., а тут плакав... Ну як ото можна стріляти в дитину? Вона ж з

непокритою головою..., видно що дівчина! І без оптики видно, аж ні, прямисінько в голову, на очах в сина... Він кинувся до неї ..., хотів щоб і його..., побратими втримали, кинули на дно траншеї, а потім затягли до бліндажа... Василь «Мольфара» попросив, щоб не відправляли домовину з коханою без нього... А сам того ж вечора зібрався на башту, помститися... Йшов «по – легкому»: взяв десантний АКМ, ножа та дві «лимонки»...

Лігво снайпера знаходилося у водонапірній башті, що у «сірій зоні», отож, туди вночі дістався без пригод, заліз на самий вершечок, щоб контролювати ситуацію... Василь для себе остаточно вирішив: він обов'язково дочекається снайпера, скільки б не довелося сидіти... Пригадалося, як під Широкіним, ватага чеченців назбирала дівчат з Донецька, вивезла авто на «пікник»... А на ранок наші розвідники із Василем дісталися тієї хати, а там, оголені тіла дівчат з ножами в грудях..., а ці покидьки втекли. Василеві ввижались, як ці «чурки» з снайперським гвинтівками, лізуть на башту, вмощуються у своїх лігвах, а він ножем ріже їм горлянки, як баранам... Він не подарує смерть своєї Оксанки!

Почало вже сіріти, коли Василь почув обережні кроки сходами башти... Підіймався один..., у маскувальній сітці, камуфляжі, з гвинтівкою на плечі ..., підіймався на рівень другого поверху...

Василя, як вітром здуло із своєї засідки... Підлетів, схопив за шию і з усієї сили вдарив головою об цегляну стінку..., той повалився на підлогу, як обмолочений сніп. Василь схопився за ніж і вже хотів загнати його між лопаток ворога, але його лють зупинило бажання заглянути в очі вбивці своєї коханої, сказати йому гнівне, що він помстився, а потім безжалісно вбити... Він перевернув нерухоме тіло

ворога, витер рукавом криваву юшку з його обличчя... А на нього поглянули два голубі озерця майже дитячих очей, русявий чубчик випав з під козирка каски, а крізь біль удару долинув ледь чутний шепіт: «Пожалуйста, не убивайте меня... У меня мама. Я Ванечка Егоров, курсант Краснодарского военного университета, мы здесь на практике...»

Рука з ножом вже безсило опустилася, а очі ворога все ще продовжували дивитися благально... Скочем зв'язав руки, заклеїв рота, закинув на плечі прив'язане тіло..., та й потягнув додому, доки сонце не зійшло...

Анатолій уже давно попрощався і пішов додому, а я ще довго сидів вражений почутим... Невже, всі ці випробування випали на долю покоління наших дітей? Допоможи їм, Боже, пережити це лихоліття і укріпи в Правді... Якою високою ціною дістається нам незалежність рідної України!

А Василь Макарчук таки не колій..., тепер я на сто відсотків впевнений – не колій!

Червень, 2018 р.

ПАСІЧНИК

Над Сіверським Дінцем серпневий вітерець ганяв отари білястих хмарин. Стояли чудові літні дні 2015 року... Микола Іванович Пасічник, сімдесятирічний пенсіонер-шахтар, із задоволенням оглянув своє володіння. Вулики стояли рівненьким рядочком у затінку старого саду, до паркану якого підбіг невеличкий гай із акацій, а далі по схилах крутобокого яру розбіглися кущі глоду та бузини. Духмяний простір цього рукотворного раю був просяклий щільним гулом бджіл-трудівниць...

«Трудівниці мої...», – з посмішкою подумав старий і, застидавшись, зібрав цю посмішку у зашкарублу долоню правиці, розправляючи пальцями розкішні сиві вуса. Цього року, не дивлячись на пожежі та війну, медозбір видався на славу. Старший з Пасічників узяв медку і з першоцвіту, і з акації, трохи менше з липи..., але теж-таки взяв... У липні стріляли дуже, особливо з «Градів»..., палало все..., куди там літати..., але бджілки, спасибі їм, нанесли.

Микола Іванович неспішно підійшов до паркану... Зелена ковдра папороті, що покривала підніжжя гаю, тихо погойдувалася від подихів вітру і від цього здавалося, що гай живе своїм якимось казково-загадковим життям, зберігаючи від праведного світу чинює таємницю...

Тут, на південній околиці станиці Луганської, було тихо і спокійно... Війна ніби обійшла цю місцину..., вона буяла на підступах до станиці, потім у самісінькому її центрі, за її межами, згодом повертала назад..., немовби жартуючи. Відкочувалася і знову поверталася..., але якимось дивом, сюди не навідувалася. Тут було все так, як і до війни.

Миколині хлопці, Тиміш і Юрко, жили з родинами у багатоповерхівках у центрі Луганської, обидва працювали на шахті. Коли почалася ота триклята війна роз'їхалися... Старший Тимко повіз Людмилу з дітьми до Луганська, до тестя з тещею, там у них будиночок у Жовтневому районі. Й сам там залишився, вступивши в лави народного ополчення..

Молодший Юрко відвіз свою Танюшу з донечкою до Дніпропетровська, де у Старих Кодаках мешкали її батьки. Влаштувався працювати на якомусь оборонному підприємстві... Обидва хлопці кликали батька до себе: «Приїздіть, тату!»

Та куди він від бджіл..., хто за ними доглядати буде, хто їх вбереже від негоди..., добрим словом зігріє. І так ледве пережили 2014-й! Яка страшнюча зима була... Зима в природі..., зима на серці, завірюха в мозку людському!

Політики старий Пасічник не розумів... Усе своє трудове життя він прожив у СРСР. Справно ходив на роботу, сумлінно крокував на демонстраціях 1 Травня та 7 листопада, годинами висиджував на профспілкових зборах працівників вугільної промисловості... У партію його не кликали, хоча й мав дві медалі «За доблестный труд» та кілька грамот переможця соцзмагання. А він і не рвався...

Коли на початку 90-х проголосили незалежність він не радів, бо сумував за дружиною, яка передчасно померла від хвороби. Добре, що хоч діти вже дорослі... Тимко працював, а Юрась навчався у гірничому...

За Україну вболівав, але переважно на футбольному полі. Був палким прихильником луганської «Зорі», ще з часів, коли вона стала чемпіоном СРСР. Уболівав і за донецький «Шахтар», не любив київських «Динамоців», бо їм увесь час підсуджували. Оце і всі політичні уболівання старого Миколи...

Ага, ще мовне питання... Змалечку розмовляв українською, бо батьки були з Полтавщини, під голодовку переїхали сюди... В армії став розмовляти російською, бо всі там так розмовляли... Повернувся на шахту, там також все російською... Отож, спілкувався, як доведеться, і українською, і російською... Та й не переймався з цього приводу... Бджолам все одно, як ти до них звертаєшся, вони не слова..., вони руки твої розуміють.

Отак стояв сивочолий Пасічник біля паркану, дивився на гай і думав, допоки я вам про його долю розповідав.

* * *

Гай таки й справді зберігав чужу таємницю... Другого дня, коли до саду завітали вечірні сутінки, через паркан перебралася людська постать. Перебралася легко і швидко, і одразу ж загубилася поміж дерев, принишкла... Озирнувшись, чоловік впевненим кроком попрямував до будиночка.

Старий Пасічник, повечерявши, збирався увімкнути телевізора, коли у двері тихенько постукали...

– Та хто там? Заходьте! – здивовано запитав старий. На гостей він не чекав.

Двері прочинилися..., на порозі стояв Тимко:

– Здрастуйте, батьку! – стишеним голосом привітався.

– Здрастуй, синку, – радо відгукнувся старий, не вірячи своєму щастю. – Ти звідки?

– Усе розповім, – посміхнувся Тимко. – Я на кілька днів..., встигнемо ще наговоритися. Він стрімко підійшов до батька і притис його до грудей:

– Як ви тут?

– Та живу, пасіку пораю, вас виглядаю, – відповів Микола Іванович, змахнувши старечу сльозу. – Роздягайся

синку, вмийся, ти ж з дороги, а я на стіл щось зберу, повечеряєш...

Допоки Тимко борсався у літньому душі старий приготував йому свіжу сорочку з власного гардеробу, поставив на газ каструльку з картоплею, нарізав хліба, сальця, вніс з погребя огірочків та пляшечку горілки власного виробництва. Медовуха вищого гатунку...

Спасибі Богу, батькова сорочка, хоч і тіснувата в плечах, але на Тимофія налізла. Він сидів за столом ще з мокрою чуприною, але вдоволений і охайний. Аж тут і картопелька підійшла, наповнивши кімнату присмаком скорого застілля. Микола Іванович поставив на стіл чисті тарілки, стограмові стаканчики... Налив синові повний, собі – для годиться...

– Ну, давай, синку, за зустріч, – дзвінко почаркувалися і випили. – Ти їж, Тимохо, їж... Не звертай на мене уваги, я вже повечеряв.

Сина умовляти не було потреби. Видко було що прийшов здалека, натомився, а тому їв із задоволенням, налягаючи переважно на сало... Випили по-другій, а згодом і по-третій... Коли гостинний батьківський стіл наполовину спорожнів, Тимко відсунув тарілку з картоплею, витер рушником губи і промовив:

– Батьку, лукавити не буду, прибув я до тебе не на гостини, а у справах. Про те, що я прийшов не треба нікому знати..., ані сусідам, ані друзям. Про справи свої я тобі обов'язково розповім, сподіваюся на твою допомогу, але про це трохи згодом... А зараз давай вип'ємо по-четвертій, за нас чоловіків..., за наші чоловічі справи.

Тимофій вихопив із тарілки кусень сала, поклав його на скибку чорного хліба, присолив зверху..., перерізав навпіл огірок. Старий налив синові чарку, собі половинку. Випили... Тимофій почав здалеку:

– Як живеш батьку? Як справи твої? Укропи не чіпають?
– Спасибі Богу, синку. Живу як усі... Пенсію почали давати..., навіть заборгованість виплатили. Тільки ж ходити далекувато... З «сірої зони», через блокпост, та й там черга... Але нічого, раз у місяць можна... Магазини працюють, та ще й базарчик невеликий, але там все дорого..., перекупки та спекулянти втішаються.

– Від Юрка що чути?

– Працює..., хоча має клопіт з військкоматом. Обіцяють мобілізувати у наступному призові. Дзвонив на минулому тижні.

– То хай не чекає..., тікає до тебе..., а потім до нас. У нас не зобидять..., платять гарно і регулярно. Щоправда не так, як у лаві..., але теж хороші гроші.

– А хто ж платить, синку?

– Звісно хто..., Росія.

– Боже правий, світ перевернувся... Платять гроші, щоб брат вбивав брата...

– Батьку, не ми ж почали... Поки Федорович сидів у Києві, працювали і горя не знали. Шахти, заводи – усе гуло... А потім втрутилися американці, підбили бандерівців на Майдан, а тим взимку в Карпатах робити нічого, от і поперли на Київ, революцію робити. Та яка ж в біса революція, заколот, справжній заколот... на американські гроші. Та годі про це. Давай, батьку краще вип'ємо!

Випили не чаркуючись. Пом'янули матір..., Микола Іванович приніс третю чарку, плюхнув на дно, зверху прикрив крайцем хліба. Так годиться при поминанні..., хвилину помовчав і сказав:

– Хай і Марія з нами посидить, вона вже скучила і за тобою, і за Юрасем... Був у неї на кладовищі минулого тижня... Порозмовляли.

- Батьку, часи такі..., що всі скоро можемо зустрітися біля матері... І я, і Юрко. Війна іде, священна війна...
- Та яка ж вона священна, коли брат супроти брата...
- Священна, батьку, бо за Донецький край, Донбас наш рідний! Супроти американських прихвоснів та бандерівців...
- Синку, вони теж українці.
- Вони зрадили слов'янській ідеї... Ми їх сюди не запрошували, вони самі прийшли..., а непроханий гість – гірше татарина! Сам мене цьому вчив.
- Та вчив синку, але часи інші були і вороги інші...
- Так, час інший був. А вороги..., якщо він ворог, то його треба гнати з нашої землі. Чи не так, батьку?
- Та звісно, синку, що так.
- От і добре, батьку. От і порозумілися... Ходімо спати. Година вже пізня, завтра договоримо...

Повнолиций Місяць заглядав у шибу, кидаючи тінь від фіранки на підлогу. На ліжку міцно спав Тимко, гучно посапуючи..., видно було, що він давно вже відвик від сімейного затишку і тепер вдосталь насолоджувався ним. Старий Пасічник ще довго крутився на дивані, дослухаючись до сопіння сина. Він тішився..., рідна ж кровиночка. А тому війна і політичні проблеми відійшли на інший план. Зрештою, і він, стомлений буденними справами та радістю зустрічі з сином, заснув... Місяць заглядав у шибу... Чи спить батько? Батько спав...

* * *

Прокинувся Пасічник зарання. Сонце тільки-но прокльовувалося із-за виднокраю... Натягав з колодязя води собі і бджолам, обкурив і почистив вулики, всипав курям, а тоді вже почав готувати сніданок. Начистив і поставив варитися

картоплю..., нажарив яечню з п'яти яєць на салі, заварив свіжу заварку до чаю... Пиймав себе на думці: «До обіду треба у центр сходити, закупитися. Взяти ковбаски, оселедця..., ще чогось смачненького. Ось поснідаємо, та й подамся...».

Прокинувся Тимко. Вийшов у сад, перекинув на себе відро колодязної води, задоволено розтер розпашіле тіло рушником... Батько посміхнувся у вуса: «Як у юності... Наче й не було цих довгих років!».

Сіли до столу... Старший Пасічник запропонував:

– Мо' по чарочці?
– Та ні, батьку, чого зрання день псувати. Хай вже перед сном...

– Ну, гляди, щоб не думав, що батьку жаль.
– Ну, що ви, батьку, як вам таке на думку спало...
– Добре, то налягай на сніданок, а опісля я у центр схожу, скупитися треба...

Снідали мовчки.

Після сніданку Тимофій розшнурував свого рюкзака: виставив на стіл п'ять банок справжнього армійського тушкованого м'яса, дві хлібини у термопакетах, з десятків банок усіляких консервів, з бокової кишені рюкзака вийняв пачку українських гривень.

– Тримай, батьку, мого гостинця!
– Звідки таке багатство? Чи не пограбував кого? – жартуючи запитав Микола Іванович.

– Та ні, батьку, видали сухим пайком... Я ж на завданні, – і спохмурнів.

Стривожився і старий...

– То мо' й до магазину йти не треба? Тут он скільки їжі...
– Ні, ні, батьку, до магазину ви йдіть, купіть що потрібно, – він підсунув пачку гривень ближче до старого. – Та й для мене дещо зробіть...

- Що саме? – уточнив старий.
- Мені треба знати, коли змінюється варта на блокпосту... Через скільки? О котрій годині?
- Навіщо це тобі?
- Пізніше, батьку, скажу... – уникнув відповіді син. – А ви собі тихенько поспостерігайте, постежте, з базарними порозмовляйте..., вони часто через блокпост швендяють. Але обережненько так, не викликаючи підозри. Згода?
- Старий знехотя кивнув і почав збиратися...

Сонце вже у повну міру котило по безмежжю неба, підганяючи старого Пасічника, аж допоки він не вийшов на бетонку, що вела до центру станиці...

* * *

Дід Микола повернувся з базару пополудню... Приніс свіжого хліба, крупи, свіжої риби (на базарі торгував), придбав пляшку немирівської горілки..., люди хвалили, то й вирішив спробувати з Тимком. На Тимкове прохання теж зважив..., розпитав у базарних, що цікавило, а потім й сам сховався до блокпосту перевірити. Переконався – все як казали...

Тимофій, тим часом, обід приготував. Зварив борщ, пшоняну кашу з тушкованим м'ясом, з городу приніс зеленої цибульки, огірочків, помідорчиків..., накришив салату. Зустрів батька, як годиться, по-людські...

Сіли за стола, чи то обідати, чи вже вечеряти... Старий Пасічник виставив казенну горілку, випили по повній..., справді гарна! Не поспішаючи, розповів батько сину про все, що дізнався в станиці. Той слухав мовчки...

Пообідали, допили пляшку..., від незвички у старого Пасічника зашуміло в голові, аж паморочитись почало. Зрештою Тимофій заговорив:

– Батьку, завтра під вечір через оцей блокпост з нашого боку має проїхати машина, має проїхати без огляду... Це повинен забезпечити я. Як забезпечити? Шляхів тут небагато..., або закидати блокпост гранатами... і скоріше всього загинути, або... змусити укропівців відволіктися на інші справи, на які..., я ще не знаю. Може підкупити їх? Гроші є, але чи погодяться? Та й ризиковано про це вести розмову... Часу обмаль. І от що я надумав, батьку. Ти візьмеш завтра кілька банок меду, свіжовикачаного, і сходиш на базар поторгувати... Щось продаси, а може й ні..., але одну банку, як будеш вертати додому, подаруєш хлопцям на блокпосту...

– Лихе, синку, ти задумав. Гріх це! – перебив його батько.

– Війна взагалі, батьку, великий гріх. Але що маємо робити..., хтось же має боронити свою землю, – видихнув Тимофій. – Не такий вже й великий гріх..., я наколочу в банку снодійного. Укропи поп'ють чайку та й поснуть, а ми тим часом прошмигнемо... А ні, тоді вже гранатами!

Від почутого у старого Пасічника розболілася голова... Він не став сперечатися з сином, мовчки встав з-за столу і ліг на диван. Мандрівка до станиці та випита горілка геть збороли його. Заснув щойно прихилив голову до подушки... Тимофій встав з-за столу і дбайливо прикрив батька пледом.

Спалося старому неспокійно. У сні привиділося, як вони із малим Тимофієм ловили на Сіверському Дінці рибу... Ловили вудками, багатенько й піймали..., вирішили віднести на базар, продати, щоб купити Марії хустку..., квітчасту таку, велику... Підійшли до блокпосту... і раптом Тимофій дістає із цеберка гранату і кидає..., а у відповідь кулеметна черга... Він бачить, як син замертво падає на сіру землю,

щедро напуваючи її кров'ю. А потім... великі заплакані очі Марії... Не вберіг!

Старий сахнувся... Була глибока ніч. Тимофій міцно спав на ліжку, а з портрета на стіні оберігала їхній сон Марія. Старий Пасічник усе для себе вирішив..., він усе вирішив, але заснути до ранку вже не зміг.

* * *

Вранці Микола Іванович набрав з барильця свіжовикачаного меду, липового. Розлив його по банках... Вийшло дві дволітрові та ще літрова..., обтер їх рушником і поставив на столі у кімнаті. Тимофій вже встав, голився біля невеличкого дзеркальця над умивальником. Побачивши батька, посміхнувся:

– Дякую, татку...

Старий Пасічник нічого не відповів, махнув рукою та й вийшов з хати... Вже на подвір'ї, через шибу вікна, він спостерігав як Тимофій, вмивши обличчя, попахтив його одеколоном, схилився над своїм наплічником і з бокової кишені витяг алюмінієвий пенал, розкривши його, дістав дві ампули і боязко оглядівся... Далі старий спостерігати вже не міг, він рвучко відвернувся від вікна..., йому стало лячно..., лячно за сина, за себе, за солдат, які мають куштувати оцей мед..., лячно за світ і людей, які чинять цей страшний гріх. Поспіхом, відійшовши в глибину подвір'я, Микола Іванович схилився над невеличкою годівничкою, що правила курям за харчівню... У мозку вирувало..., думки не могли збігтися до купи, лише серце тенькало: «Це ж твій син! Це ж твій син!» та ще привидівся сумний погляд Марії зі світлини, що висіла у кімнаті... Це ж твій син!

Тимко вийшов на подвір'я стишений, якийсь зовсім пригнічений, винувато сказав:

– Тату, там я все залишив на столі... Запам'ятайте, дволітрова банка під зеленою кришкою, то для солдат..., інші можете продавати.

Хвилину помовчав і додав:

– Ви можете відмовитись, тату. Я все зрозумію, я не буду ображатися..., я просто піду і виконаю свій обов'язок...

Старий Пасічник нічого не відповів... Він зайшов до будинку, зібрав до кошика банки з медом, кинув поверх них чистого рушника, сів, спершись рукою на міцну деку столу... «А мо' й справді тільки поснуть, просто поснуть...», – махнувши рукою, рвучко підвівся і вийшов з кімнати...

– Отец, я после обеда подойду..., слышеш, часам к пяти-шести..., – пролунав йому в спину Тимофісвий голос. Старий Микола не відповів, а лише прискорив ходу й покрокував стежкою, що бігла до траси..

* * *

Того дня базарувалося добре... Вже до третьої Пасічник продав свій мед, ще й за пристойну ціну. Першу дволітрову банку купили перекупники, що йшли на той бік..., хотіли купити й другу, але він збрехав, що пообіцяв знайомому. Літрову баночку купила вертлява молодичка, що прицінюючись до меду, вгледіла таки, що його мед найсмачніший... Теж зазіхала на дволітрову..., під зеленою кришкою, але він відмовив, спираючись знову таки на вигаданого товариша...

По обіді базар почав розходитися... Зазбирався і Пасічник. Накривши рушником останню банку меду покрокував до блокпосту:

– Чи далеко зібралися, Івановичу? – зупинив його голос незнайомого бороданя, який з'явився нізвідки і весело дивився на діда.

– Та додому вже... – ніяковіло відповів старий, уважно оглядаючи співрозмовника. Розкішна борода з ниточками сивини, пишні вуса і Тимофієві очі... – Ти?!

– Не бійся, батьку, я поряд... – стишено відповів незнайомець.

Блокпост жив своїм розміреним життям... Два молоденьких солдати перевіряли паспорти у пересічних громадян, що перетинали лінію розмежування. Щось запитували... Ще два, видко було що надстроковики, здійснювали огляд машини, яка під'їхала до шлагбауму... У середині блокпосту сидів старший, розовощокий здоровань, і смачно затягувався цигаркою... Саме до нього і попрямував Пасічник.

– Цигаркою не пригостиш? – ще здалеку запитав старий.

– Та з задоволенням, – весело відгукнувся молодик. Посунувшись на лаві, лягнув по ній долонею. – Сідай, батьку. Покуримо...

Микола Іванович неспішно опустився на лаву, а сержант, порившись у кишенях, вже діставав прим'яту пачку «Прими»:

– Пригощайтесь...

– Дякую, синку...

Старий витягнув з пачки цигарку, за звичкою, обнюхав її, задоволено прицмокнув :

– Запашні які..., як совецькі, чи то пак, як при Союзі...

– Так одна ж фабрика випускала, наша Прилуцька тютюнова фабрика. Як при Союзі випускала, так і нині... Беріть ще, нам волонтери цілий короб привезли. Пригощайтесь...

– То ти з Прилук? – запитав старий, витягуючи з пачки ще дві цигарки. – Дякую тобі.

– Та ні, я з Варви. Це поряд з Прилуками, але ж все одно Чернігівщина.

Вояк на якусь хвилину замовк, певно згадавши домівку. Мовчав і старий, не знаючи що діяти далі. Отак сиділи вони вдвох, пахтіли цигарками, думаючи кожен про своє. Першим озвався вояк:

– А ви де це були?

– Та на базар меду виніс..., вторгував копійчину.

– То ви пасічник?

– Так, синку, є такий гріх.

– Та який же це гріх! Дарувати людям сонце... У мене батько також пасічник. Ви ж знаєте, які у нас на Варвинщині гаї?

– Ні, друже, не знаю. Не доводилося бувати.

– Та такі гаї, що сам президент свою пасіку вивозив... У нас меду сила-силенна, на всю Україну!

– То й добре, синку, – відповів старий Пасічник, підводячись. Недопалок припікав пальці..., старий загасив його об бетонну плиту блокпосту, а потім кинув у бляшанку, що правила за попільничку. Він збирався іти, давило серце, а ще давило сумління... «Ну як ото можна давати отруту сину свого колеги?» – блискавицею пронеслося у мозку. А навздогін – інша думка: «А хто ж врятує мого власного сина?». Відігнавши думки геть пасічник попрямував до виходу. При виході зупинився:

– Дякую, хлопче, за цигарки, а ще за розмову...

– Та то пусте, батьку. Розмови, як і цигарки, у нас безкоштовні. А то у вас у кошику чи не мед буває?

– Мед. Лишилася одна банка..., оце несучу додому.

– Так давайте я її у вас куплю. Скучив за медком. У вечерю з чаєм полосуємо!

– То навіщо ж куплю! Бери як гостинець..., дарую.

– Та незручно ж якось..., наче випросив.

– Бери, бери, хлопче. Я від серця... – старий витягнув банку з кошика і поставив на лаву.

– Липовий, – безпомилково, за кольором, впізнав вояк. – Мій улюблений...

Останніх слів Пасічник вже не чув. Він худко вийшов із блокпосту. Його гнав страх, його гнало сумління, але найбільше його гнала Совість... На якусь мить він зупинився і вже ладен був повернути, але його зупинив голос:

– Ну як, батьку, вийшло?

Микола Іванович підвів очі... На нього дивилися уважні очі Тимка, а його запитання загубилося в густих пасмах приклеєної бороди. Старий Пасічник нічого не відповів сину. Він спустошено опустил погляд і подався геть, несучи на собі свій страшний гріх.

* * *

А таки вийшло... Тимофій прийшов додому затемна. Був втомленим, але страшенно задоволеним. Вечеряти не став. Підійшов до батька, міцно обійняв його за плечі, прошепотів: «Дякую, батьку. Вважайте що ви народили мене вдруге... Дякую». Підхопив свого наплічника та й вийшов з хати... Старий і відповісти нічого не встиг, як він зник за деревами старого саду..., а далі тінь перемайнула через паркан, та й загубилась у марищі гаю. Старий повернувся до будинку, стомлено сів на стілець біля столу..., поглядом відшукав світлину Марії. Запитав лише вустами: «Маріє, чи правильно я вчинив?», – і, не чекаючи відповіді, обхопив голову руками. Так його і застав ранок...

Новина про те, що хтось на блокпосту потруїв вояків, облетіла станицю ще до сходу сонця. Вона стукалася у вікна наляканих станичан, викликаючи зневіру і страх. Турбувало

лише два питання: Хто це вчинив і яка буде розплата? Говорили різне...

Коли Пасічник вийшов з будинку сонце вже повноцінно увібралося у свої шати і котило небом у повну силу... Старий за звичкою підійшов до колодязя, щоб набрати води бджолам... Якась незвідана тривога перелилась у серце Миколи..., щось його турбувало і гнітило. Що? Старий цього ще не розумів...

Він за звичкою робив те, до чого звик протягом багатьох років життя, але неспокій не полишав його. Що? Що не так? І раптом старий осягнув... Сад мовчав! Сад німів!! Натруджений десятками років сад помирав!!! Ані бджолиного гулу, ані пташиного щебету...

Старий кинувся до ближнього вулика – пустий! До наступного – теж пустий!! З надією до крайнього – пустий!!! Пасічник розтерзано бігав між вуликами, заглядаючи в пустки, і ще не вірячи своєму горю! Зрештою, знесилено опустився на коліна перед одним з них. У голові скаженіло... Чим? Чим він завинив перед бджолами? Чи був поганим господарем? Чи погано доглядав? Чим? Що мало статися, що вони в один день полишили його? Гуртом! В один день!! Він чув від інших пасічників, що рій може покинути вулик, коли господар не достатньо приділяє йому уваги..., але щоб всі відразу!!! Який же це потрібно гріх вчинити?! Який?!!

Пасічник знесилено сповз на землю. Те, в чому він боявся собі зізнатися, вже сталося... Він не чув, як гукав на нього сусіда..., не чув як рипнула хвіртка... Оговтався лише тоді, коли на подвір'я зайшов наряд військових з комендатури. Прийшла кара...

Липень, 2020 р.

ЩОДЕННИК КАПЕЛАНА...

(маленька повість)

«Військовий капелан – це знак присутності Бога в нелюдських обставинах. Наша з вами місія – бути свідком того, що Бог навідується до свого народу, а також показати Україні дорогу до миру».

Глава Української Греко-Католицької Церкви Блаженніший Святослав.

Пролог

Отець Віталій – двадцятичотирирічний священник Української Православної Церкви Київського Патріархату. Середнього зросту, смаглявий, з чорною, як смола, чуприною і такою ж рідкою борідкою, що лише формувалася і вказувала на його ще зовсім молодий вік. Прибув він до нашого містечка в акурат під Міленіум, ще й встиг у квітні 2000 відправити Великодню службу в храмі, який місцева влада у жалюгідному стані передала громаді УПЦ КП. Храм був наскільки поруйнований, що дивився на світ порожніми зіницями вікон..., ані куполів, ані хрестів... Так-сяк відремонтували один з притворів храму, повісили на стіни ікони в рушниках... та й відслужили службу. Але воістину кажуть, що Віра і Бог укріплюють дух людський..., отож потягнулися до храму весняним потічком достойні нащадки славних козаків, які ще у 1757 році змурували цю церкву. Панотець Віталій старанно опікувався відбудовою... Проте, як кажуть в народі, «не хлібом єдиним»...

Розпочалася у 2002 році виборча компанія..., тобто вибори до Верховної Ради України. Приїхав до Ніжина землячок наш славний, який у столиці, в тій же самій Раді, займав дуже високу посаду! Спасибі йому і з Божою по-

міччю 22 березня наступного року було освячено та встановлено хрести над відреставрованими куполами церкви. Отож, життя храму входило в звичне русло...

Та не так сталося, як гадалося... Землячок наш славний вибори виграв та й забув про обітницю, дану перед святими іконами мирянам... Чи то більш важливі державні діла відволікли його від цієї богоугодної справи? Чи мо' молода дружина знайшла більш доречне застосування цим коштами?! Але фінансування припинилося... Отож, пішов отець Віталій по людям. «З миру по нитці – голому свитина», – гласить народна мудрість. Отак гуртом і стягувалися на церкву... Багато років стягувалися. Та й нині ще жебракуємо...

Отець Віталій справно служив своїй пастві... Та у 2014 році почалася ота злощасна війна на Донбасі..., кривава війна! Уже не на церкву було потрібно стягуватися, а на військо! Бо одними чистими помислами та відвагою українських вояків державу не захистиш. Волонтерський рух у нашому місті очолив благочинний округи Православної Церкви України панотець Сергій (Чечин)... Спочатку допомагали війську харчами та медикаментами, згодом коштами на нове військове обладнання..., а потім відчув отець Сергій, що його місце там, на військовому рубежі, серед вояків..., та й подався у військові капелани!

Не гоже отцю Віталію задніх пасти... Молодий же! То й сам змінив рясу на камуфляж!

Ремарка

Із 2014 року близько 600 священників ПЦУ/УПЦ Київського патріархату виконували капеланську місію в Українському війську. Ще 150 священнослужителів делегувала до війська Українська Греко-Католицька Церква. Отож, події, про

які йдеться у «Щоденнику капелана», не пов'язані з долею однієї якоїсь конкретної особи..., це доля цілого духовного братства, яке побачило свою високу місію у служінні Богу, у служінні Людині, у служінні Війську, у служінні Україні!

Нині у складі Збройних Сил України введено до штату 130 посад військових священників (капеланів)..., із них укомплектовано понад 90!

Щоденник капелана

(рукопис)

Пожовклий від часу, а може й від духовного виснаження, звичайний шкільний зошит на 48 сторінок. Обкладинка затерта, прим'ята..., видно діставалося йому, не в теці носили, а у військовому наплічнику.

Сторінка 1. Не датована...

«Отче наш, що єси на небесах!

Нехай святиться ім'я Твоє,

хай прийде Царство Твоє,

нехай буде воля Твоя,

як на небі, так і на землі.

Хліб наш насущний дай нам сьогодні.

І прости нам провини наші,

як і ми прощаємо винуватцям нашим.

І не введи нас у спокусу, але визволи нас від лукавого.

Бо Твоє є царство, і сила, і слава навіки. Амінь».

Сторінка 2. 20 серпня 2014 року.

Сьогодні мій перший день роботи у новій якості, якості військового капелана. У чому бачу покликання своє? У відданому служінні Богу і Людині... Саме Людині з великою літери..., бо твердо переконаний: хто став на захист своєї

держави, свого народу, своєї матері та дружини... – є ЛЮДИНОЮ!

У моєму військовому наплічнику лише дві книги – Біблія та Кобзар ... і ось цей зошиток. У ньому я буду занотовувати важливі події мого солдатського життя. Які ж думки навідують мене після святої молитви? Не вважайте мене лукавим..., але це дійсно рядки з Шевченкового «Кобзаря»: *Борітеся – поборете! Вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля святая!*

Сторінка 3. 23 серпня 2014 року.

Нас зняли на Іловайськ із Первомайського напрямку 22 серпня... Вояки кажуть, щоб витягнути наших хлопців, які вже там перебували тиждень чи два. Нам казали, що ми поїдемо на декілька днів, заберемо хлопців і поїдемо назад. Та коли приїхали – зрозуміли, що не все так просто і ми залишимося там надовго. Приїхали в Іловайськ під вечір 23 серпня...

Через годину почався масовий артобстріл... Здавалося, що небо не витримає цієї громовиці..., не витримає і земля, що здіймалася дибки. У підвалі, де схоронилася наша рота, до мене підійшов сержант Максим Залізняк:

– Помоліться за наші душі, отче! О десятій підемо в контратаку...

– То давай помолимося разом?

– Так я не вмію.

– А ти повторюй за мною, – я дістав з наплічника невеличку іконку святого Миколая, прилаштував її на стіні, підійшло ще кілька вояків... Ми опустили на коліна. Вони повторювали за мною святу молитву, здійнявши очі до неба, яке натруджено струшувало з себе смертоносні громовиці.

Артобстріл скінчився... Я втомлено сів, обпершись на стінку підвалу... Заболіло серце.

Сторінка 4. 24 серпня 2014 року.

Десь по обіді мене відшукав сержант Залізник:

– Отче, так молитва допомогла! – сказав піднесено. – Контратака була успішною, ми заволоділи ключовими точками в місті.

– Боже слово завжди допомагає. Воно просвітлює людський мозок і душу..., гартує дух.

Максим витягнув цигарку, неспішно запалив..., хвилин дві потому продовжив:

– «Сепари», які були в Луганській області, і «сепари», які воюють з нами тут – абсолютно різні за рівнем підготовки. У Луганській області були квіточки, порівняно з тим, з чим ми стикнулися у Донецькій.

– У чому ж це виявляється? – несміло запитав я.

– Та у всьому! – запально відповів Максим. – У рівні та якості тих атак, які вони здійснюють, а ще у рівні оснащення, озброєння та фортифікаційних споруд... Та й полонені, яких ми захопили в ході контратаки, засвідчили, що воюємо ми не просто проти «шаhtarів» чи «трактористів», а проти професійних військових Російської Федерації.

– Але ми їх здужаємо... – впевнено відповів я, – Бо ми на своїй землі... і за нас Бог і Правда!

– Та звісно здужаємо... А навіщо ж ми тоді тут! – посміхнувся Залізник, гасячи недопалок цигарки об підощву «берца».

«Золотий чоловік, – подумки відзначив я. – Хай йому Бог допомагає!».

Сторінка 5. 25 серпня 2014 року.

Відспівував загиблих наших вояків, які загинули у тій контратаці. У них були такі виснажені, але смиренні і спокійні обличчя... Такі обличчя бувають у праведних

людей, які повністю виконали свій земний обов'язок, або закінчили важливу справу. Серед них траплялися і молоді... Боліло серце.

Сторінка 6. 27 серпня 2014 року.

Нам пощастило, що ми перебували в приміщенні школи в самому Іловайську. Обстріли ми переживали нормально. Хлопці, які жили в приватному секторі, ховалися в сараях, а всі, хто був у школі – спускалися в підвал. Наш підрозділ розмістився на другому поверсі, нам було нормально.

Там був глухий кут, триповерхова школа – якщо снаряди і долітали, то вони на третьому поверсі і зупинялися. Другий поверх не добивали, бо там не було вікон. Та все одно, при кожному вибуху, вуста мимоволі шепотіли слова молитви...

Сторінка 7. 28 серпня 2014 року.

Провів день у бесідах з бійцями свого підрозділу. Падіння духу немає... Усі хлопці до кінця були у бойовому настрої та у стані утримувати місто і надалі. Не було ніякого занепаду, що ми в оточенні, нас зрадили і ми всі померемо – бойовий дух тримався до останнього.

«Дістала» ворожа артилерія, яка стояла за 10 кілометрів і невпинно «бахкала» по нам. Та ще з'явилися «блукаючі» танки, які гатили з відстані двох кілометрів. Звичайно за ними не поганяєшся... У підрозділі втрати. Боліло серце.

Сторінка 8-9. 5 вересня 2014 року.

Думав, що вже ніколи не відкрию сторінки цього зошитка, думав що вже ніколи не візьмуть персти ручку... Попрощався вже зі світом білим!

Сан забороняє військовому священнику брати безпосередню участь у бойових діях та мати зброю. Зброя душпастиря – молитва! Саме вона і вивела мене з того пекла...

Найзапекліша битва була при виході з Іловайську, 29 серпня, коли нас розстріляли. Нам сказали, що це був організований відхід «зеленим коридором»..., був навіть наказ: не відповідати на провокації і рухатись вперед. Коли ми виїхали з Іловайська на Многопілля, на дорозі почала формуватися велика колона... Вихід здійснювався у двох напрямках: через Червоносільське та ще однією дорогою.

У полі в Червоносільському була організована потужна засідка – з використанням танків і прихованих вогневих точок... Я їхав у колоні, яка рухалася на Червоносільське з Многопілля, коли розпочалося це пекло. Одна машина спалахнула, друга... Звідти вивальювалися обгорілі тіла..., кулі свистіли, лунали вибухи... Хіба ж таке переповіси?!

Мене з машини виштовхнув сержант Залізняк... Він дав команду своєму відділенню зайняти оборону, а мене відтягнув у якусь канаву. Наказав: «Сидіть тут, поки з'ясуємо обстановку!»

Бій 29 серпня тривав з восьмої ранку до третьої дня. Після цього наша частина зайняла кругову оборону в Червоносільському. Я скинув камуфляж і облачився у рясу... Кого змогли, витягли з поля, – у цей час «полювали» снайпери... Віддав себе в руки Господу..., пригинаючись перебігав від тіла до тіла, витягував поранених..., убійним закривав очі. По мені не цілили..., певно не хотіли брати на душу гріха! Боліло серце, обгоріла душа...

Хлопці протримали оборону майже два дні. А ввечері тридцятого стало зрозуміло, що ніхто нам на допомогу не прийде...

Сторінка 10. 7 вересня 2014 року.

Учора продовжити розповідь не мав сил..., ані фізичних, ані моральних.

Картини бою оживають у моїй уяві, обпалюють серце, зомбують мозок..., невгамовна спрага до очищення душі... Як пережити це і жити далі?

Стан поранених був дуже тяжким, боєкомплекту також не вистачало, тому було ухвалене рішення скласти зброю в обмін на домовленість, що нас і поранених без зброї відконвоюють на наш блокпост. Російській армії, яка нас повністю оточила, наші вояки зброю на передали. Зброя, як і все, що мали, була знищена.

Російські військові висунули ультиматум – якщо ми не вийдемо і не складемо зброю до восьмої години – вони накриють нас «Градами», а потім «розкатають» танками.

На той час у нас були їхні полонені, яких наші вояки взяли в бою за Червоносільське. Була встановлена домовленість, що вони приїдять «КАМАЗом» і завантажують всіх наших поранених і передають українській стороні. Саме цим «КАМАЗу», в якості супроводжуючого, було відправлено і мене. Про це домовився з командуванням сержант Залізник..

31 серпня «КАМАЗ» із пораненими поїхав в один бік, а полонених Збройних сил пішою колоною відправили до Донецька... Укріпи, Господи, їх у Вірі, дай пережити усі страждання, які випадуть на їхню долю!

Сторінка 11. 17 вересня 2014 року.

В одній зі своїх проповідей Владика сказав: «Наш воїн нас захищає! Він жертвує собою в ім'я миру! А ми з вами прокладаємо дорогу, яка веде до цього миру. Ми маємо показати Бога серед своїх воїнів, щоб серця військово-службовців не пропустили часу Божих відвідин».

Це як наказ для мене... Від'їжджаю з пораненими бійцями своєї частини до Дніпра, у військовий шпиталь... Будемо гоїти рани на тілі, на серці, на душі...

Сторінка 12. 20 вересня 2014 року.

Я уже в Дніпрі... Військовий шпиталь знаходиться зовсім недалечко від залізничного вокзалу «Дніпро-Головний», по вулиці Старокозацькій, 63. Це потужний військово-медичний центр, який врятував життя тисячам військовослужбовців. Мав розмову з керівником госпіталю. Порозумілися...

Божа людина... Він розуміє духовні потреби вояків, бачить і доцільність моєї присутності. Виділив невеличку кімнатку, щоб я міг здійснювати індивідуальну душпастирську опіку вояків... Отож, з побутом усе гаразд.

Сторінка 13. 25 вересня 2014 року.

Сюди, до клінічного шпиталю, приїздить люд з усієї України. Дружини, батьки, родичі вояків, які тут лікуються... І кожен прагне розділити своє горе.

Сьогодні, у сквері Героїв, мав розмову з дружиною одного з танкістів. Жіночка років двадцяти семи. Сиділа плакала на лаві..., поділилася своїм горем. Чоловік горів у танку..., ампутували обидві руки, а йому ж лише тридцять! Як жити?! Там, у його палаті, вона тримається..., говорить: «головне, що живий!». А до скверу ходить, щоб виплакати своє жіноче горе... Тяжке горе!

Розмовляли десь хвилин сорок... Я не втішав. Ніякі слова тут не зарадять. Просто відкрив свою душу для її болю... Коли прощалися сказав: «Кріпись, сестро... Бог допоможе, він милосердний..., наставить на шлях істинний». Боліло серце.

Сторінка 14-15. 30 вересня 2014 року.

У нас радість! До старшого солдата Романа Бойчука приїхала наречена!! Приїхала аж із Вижниці, що на Буковині.

Старший солдат Роман Бойчук – вояк з моєї рідної роти..., запам'ятав його ще з Іловайська. Веселий такий хлопак, жартун... Хлопці дали йому псевдо «Гуцул», а він пручався: «Я не гуцул..., я бойківчанин!», а хлопці йому: «та нам все'дно, що бойки, що лемки... – з Карпат – значить гуцул!». Так і прижилось...

Марічка, так звать наречену, випускниця місцевого училища культури та мистецтв. Справжня майстриня, стільки рушників вишиваних привезла... подавати молодому! А Роману, під Червоносільським, ногу відірвало...

А їм хоч би що, сміються, радіють. А разом з ним радіє усе відділення... Сестрички навіть коштами скинулися на каблучку для нареченої!

Мене покликали... Давай, отче, вінчай! Вінчай прями-сінько тут, у лікарняній палаті!! Любов у нас!!! І дружки, і світилки знайшлися...

Ледве умовив...:

– Підлікуватися ще потрібно... Обряд вінчання він тривалий у часі, потребує фізичних сил..., його скорочувати не можна. Та й не варто, адже це на все життя! А тому підлікуйся трохи..., стань на протеза. А я тим часом домовлюся з настоятелем Семінарського храму святих Петра і Павла, що при духовній семінарії, там і обвінчаємо вас. А Марічка поки у шпиталі попрацює... Я з керівництвом домовлюсь.

На тому і порішили...

Сторінка 16. 4 жовтня 2014 року.

Піймав себе на думці: «Чому серед військових капеланів я не зустрів жодного священника Української Православної

Церкви Московського Патріархату? Адже за канонами Православної церкви їм це не заборонено.

На всіх нас поширюється 27-е апостольське правило, яке забороняє священнику піднімати руку на людину. Кожен священник, який наважився вдарити «вірного чи невірного» підлягає позбавленню сану. «Бо Господь аж ніяк нас цьому не вчив: навпаки – Сам будучи битим, не завдавав ударів, докорів, не докоряв взаємно, страждаючи, не погрожував».

Головним призначенням військового священника є релігійна опіка вояків, своєї пастви.

То виходить у Московському Патріархаті свідомо ігнорують задоволення релігійних потреб військовослужбовців? На моїй рідній Чернігівщині був навіть випадок, коли священник «руської» церкви відмовився відспівувати загиблого вояка. А це вже Гріх..., великий Гріх!

Сторінка 17. 17 жовтня 2014 року.

У мене радість! Був у справах на залізничному вокзалі «Дніпро – Головний» і випадково зустрів побратима з нашої частини, рядового Миколу Дрозда. Він їхав у відпустку на Хмельниччину. Останній раз ми бачилися у Червоносільському... То він мені розповів, що 31 серпня їх, колону військовополонених, погнали до Донецька... там утримували в приміщенні СБУ. А в кінці вересня поділили. Як сказали «сепари»: «особливо небезпечних» залишили в Донецьку, а «менш небезпечних» відправили до Іловайська – відновлювати місто. Так Микола потрапив на відновлювальні роботи, а звідти з кількома побратимами зумів втекти..., дістався до своїх, ... ось отримав відпустку. Максима Залізняка він бачив у камері в Донецьку. Живий, здоровий..., але лишився в застінках. Боже, допоможи йому витримати всі муки!

Сторінка 18-19. 23 жовтня 2014 року.

У «Положенні про службу військового духовенства в ЗСУ» у розділі, який регламентує завдання військового капелана, одним із пунктів записано: «участь у реабілітації військовослужбовців, які потребують психологічної допомоги». Чим власне нині я і займаюся...

Пригадалося, як ще в Іловайську, в одному з перших боїв доля звела мене з рядовим Іваном Кирилюком... Молодий хлопчина, років сімнадцяти. Родом десь із Волині..., навчався у Київському університеті на історика, тільки-но вступив. Склав першу сесію..., а тут Майдан! А далі закрутило-завихрило...

В Іловайську в нього було бойове хрещення... Тримався молодцем! Тільки після бою переключило..., тримав на бойовому взводі автомат, нікого до себе не підпускав, закусив губу і пропасниця його біла. Покликали командира – не підпускає, медиків – ні! Залізник покликав мене...

Я облачився в рясу, надів святий Хрест... Підхожу до нього, а він автомат наставляє..., а я супроти автомата святий Хрест підіймаю, читаю напівголоса молитву. І ви знаєте – подіяло! Він автомат відклав, перехрестився, опустився на коліна..., а далі вдарили сльози, рясні сльози. Медики його забрали, сказали нервова перевтома. Хлопчина зовсім молодий, а бач надломило його життя.

Хоча, Господь кожному з нас надсилає тут випробування. Усе частіше болить серце...

Сторінка 20. 3 грудня 2014 року.

Сьогодні до нашого шпиталю привезли великий гурт «кіборгів», оборонців Донецького аеропорту. Зранені, обпалені війною, скалічені..., але нездолані, непохитні у своїй Вірі і своїй Правді... Яка висока сила Духу! Яка висока

відданість своєму військовому обов'язку, своїй військовій Присязі! Я завжди вірив у свій Народ, але зустрівшись з цими ЛИЦАРЯМИ, переконався – за час війни в Україні сформувалася справді нова генерація чоловіків – ВОЇНІВ-ОБОРОНЦІВ. Те що вони пережили, варто окремої розповіді...

Сторінка 21. 9 грудня 2014 року.

Сповідав «кіборга», старшого сержанта Василя Биша... Десь на годину він відкрив для мене серце. Таїна сповіді непорушна і я не буду розкривати її. Його гріхи я взяв на себе і буду просити Господа нашого про їх прощення..., але мене вразила його ступінь відвертості і та глибина розуміння війни, як соціального явища... Виявляється серед вояків російського війська багато чеченців-«кадирівців». Що забули вони на Донецькому летовищі? Василь мені відповів: «Я вбиваю іновірців, бо вони непроханими прийшли на мою землю. Так чинили мої пращури, мої діди та батьки, так вчинив і я. Це мій обов'язок перед моєю державою і її народом». Воістину, патріотами не народжуються – ними стають...

Сторінка 22. 14 грудня 2014 року.

З Департаменту військового капеланства надійшла звістка про мою ротацию найближчим часом... Чи радий я їй? Не буду лукавити – так! Уже ночами сниться дружина і донечка... Як вони там? Молюсь за них, прохаю Господа нашого укріпити їх у лиху годину... Водночас розумію і про власний обов'язок перед Богом і людьми. Якщо Бог послав мені оці випробування, я повинен чесно прийняти їх, а прийнявши, пережити...

Я укріпився у розумінні, що наші воїни – це наші захисники, які для нашого миру здатні жертвувати найдорожчим – своїм життям. Згадую їх у щоденній своїй молитві...

Сторінка 23-25. 19 грудня 2014 року.

Прокинувся піднесеним – сьогодні День святого Миколая! Ходив палатами, вітав бійців, кропив свяченою водою... Вони, як малі діти, раділи, діставали з-під подушок цукерки та плитки шоколаду, які їм ще вночі підклали чергові медсестрички.

Лікарня цього дня нагадувала вулик... Панувало радісне збудження, яке принесли до закладу волонтери. Їх було у цей день особливо багато... Нанесли, навезли..., очі розбігаються, а найбільше – людської доброти, людського співчуття!

Ближче до обіду почали приходити місцеві школярі. Приходили цілими класами... Несли все хто-що вигадав, а найбільше, малюночки, які власноруч намальовали для вояків-захисників України. Вітали ще віршами та піснями... Було щемно, аж до сліз..., гідне покоління у нас зростає!

Солдати теж не мовчали, розповідали, як у них вдома святкують день святого Миколая. Я багато про що дізнався.

Виявляється на Поліссі, у селах, старші господарі села на свято збиралися, щоб зварити пшеничного пива. Влаштувалася гостина, після якої всі весело з піснями їздили на санях довкола села. Дітям цього дня дарувалося особливе печиво – миколайчики.

А на Поділлі цього дня чекали «показника» – чоловіка, який першим зайде до хати, що віщувало багатство й щастя протягом року. Також, через подвір'я мав пройти господар, дати худобині їсти й привітати її словами: «Дай, Боже, добрий день, щоб худібонька здорова була та й я з тобою ще зі своєю дружиною!»

А на Черкащині господар, прийшовши з церкви, брав миску зі свяченою водою, паляницю з грудочкою солі, квача з різного зілля, ішов кропити господа, худобу та збіжжя,

примовляючи: «Святий Миколай, помилуй та сохрани нас від усякого лиха!».

Та найгучніше святкували на Харківщині. На Слобожанщині існував звичай святкувати триденні Миколині святки, на які варили кутю і узвар, щоб на наступний рік забезпечити врожай на жито й плоди.

Я дійшов висновку, що на всій території України влаштовували заздоровні обіди на честь Миколая Угодника з приготуванням ритуального пива й медів.

А ще до дня Миколая заведено віддавати борги. Українська приказка говорить: «Якщо ти мені не віддаси до Миколи, то вже не оддаси ніколи».

Почувши це старший солдат Михайло Коваленко жартома звернувся до побратима – «кіборга»: «Вибач Степане, я ж у тебе, в терміналі, зичив рожок з патронами і до цього часу не віддав. Гріх маю...» На що той сміючись відповів:

«Святий отче, відпустить йому цей гріх, бо якби тоді його автомат замовк, то я точно сьогодні тут не лежав!» – і обидва дружно засміялися, потискуючи руки.

Святий Миколай опікується воїнами, водіями і тими, хто мандрує... Водій Михайло «Строитель» віджартовувався: «А от мені не допоміг... Мене як на «сепаровському» блокпосту підпалили, то довелося пішки мандрувати аж до «диспетчерської вежі». А йому у відповідь хором: «Так дійшов же!».

День закінчився сумно... Помер Микола Коваль, кулетник з добробату, 44 роки, вдома, під Вінницею, залишилася дружина з двома синами... Старшому, мабуть, уже під двадцять... Студент.

Кажуть, що якщо людина помирає у таке свято, то його Бог призиває... і відразу відправляє до раю. Отож, і Микола Коваль відійшов у вирій..., вірю, що й вирій його буде світлим і безхмарним.

Сторінка 26. 20 грудня 2014 року.

Зранку попрощалися і відправили у домовині на Вінничену Миколу Ковалю. Біль втрати затьмарила вчорашнє свято. Тут, у шпиталі, я почув ще одне українське прислів'я: «На Миколу клич друга, клич і ворога, обидва будуть друзі». Ні, я не згоден...! Усе моє єство бунтує проти цього! Не покличу я ворога!! Ніколи не покличу!!!

У Москві все говорять про якесь міфічне «слов'янське братство»! Та немає його! Їхнє монголо – азіатське єство втопило його у крові!! Нашій, справді братській крові..., а тепер зась. Не буде вам прощення! Не пробачимо! Не забудемо!! Заболіло серце...

Сторінка 27. 23 грудня 2014 року.

Отримав повідомлення, що 30 грудня можу вже від'їздити додому. В акурат під Новий рік буду вже дома..., яке це щастя зустрічати світле свято в колі родини! А на Різдво зустрінуся вже зі своєю паствою..., мені є про що їй сказати.

Сторінка 28. 25 грудня 2014 року.

Сьогодні увесь день провів у пошуках подарунків для моїх дівчаток... Добре що почали вже працювати новорічні базари. Слава Богу, вибрати є з чого. Розпродажі, знижки..., аж очі розбігаються!

Купив дружині сукню..., цікаво, чи вгадав? Бачив востаннє у серпні... А доньці накупив всякого: і ляльку, і цукерок, і корону новорічну. Пропонували задешево набрати петард... Не взяв. Мені вибухів уже на все життя вистачить!

Сторінка 29. 29 грудня 2014 року.

Бог і люди мені теж зробили новорічний подарунок. Сьогодні у програмі «ТСН» побачив, як здійснювали обмін військовополоненими. Серед наших впізнав сержанта

Максима Залізняка. Схуд до непізнаваності, змарнів..., але я впізнав. Інтерв'ю давати кореспонденту він відмовився..., лише махнув рукою. Але цей погляд, цей блиск в очах, ця горда постава... Таких не зламати!

У мене велика радість.

Сторінка 30. 30 грудня 2014 року.

О 5 ранку до шпиталю привезли обмінних напередодні воєків. Усі мають пройти медогляд, кому необхідно – лишатся на лікування. Знайшов Максима Залізняка... Обнялися. Сказав, що сьогодні від'їжджаю. Обмінялися контактами... Його залишають у шпиталі на лікування. Та тепер ми вже ніколи не загубимося..., бо ми – БРАТИ, якщо не по крові, то по СЕРЦЮ.

О 16-00 сів у потяг...

Сторінка 31. 31 грудня 2014 року.

За годину Ніжин... За годину я вийду на перон цього дорогого для мене міста. Із залізничного мосту огляну поглядом його красюди. Помилуюся золотими банями його храмів, хрестами над ними, що, на сонці виблискуючи, благословляють цей день, цей час, рідну Україну..

Епілог

Настоятель Ніжинської церкви Всіх Святих протоієрей Сергій (Чечин) здобув всенародне визнання. 10 лютого 2016 року, у Полтаві, його і ще 17 бійців АТО, волонтерів і медиків нагородили орденом «Народний герой України». Це недержавна відзнака, яку в 2014 році запровадили колекціонер антикваріату й волонтер Андрій Боечко та ювелір Дмитро Щербаков. Вони вважають: «Якщо народ має право

годувати, лікувати, одягати армію, то має право і нагороджувати. Орден отримують лише ті, хто справді заслужив. Жодного чиновника, штабіста, які були далекими від війни і допомоги ми не нагородимо ніколи».

Отець Сергій якраз серед достойних. Він із самого початку війни їздив на передову і як капелан, і з волонтерською допомогою. Бував у найгарячіших точках східного фронту. Окрім нагороди від війни отримав ще й ішемічну хворобу серця.

Протоієрея Віталія (Філософа) поховали біля Спасо-Преображенської церкви у Ніжині 30 грудня 2017 року. Йому виповнилося лише сорок років.

Медики засвідчили: «ішемічна хвороба серця». Миряни хитали головами, витираючи сльози: «зносилося серце, згоріло...».

А храм стоїть над ним, велично піднявши свої хрести до небес, і посміхається сонцю, вітаючи новий день. Храм, у якому колись відправляли панахиду по Тарасу Шевченку. Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!

Листопад, 2019 р.

ВАХТА КАПТАНА ГЛАДУНА

Іван любив море... Любив отією пристрасно-романтичною любов'ю, яка прив'язує юнака на все життя до такої омріяної професії. І звідки воно оте все взялося? Він, карпатський хлопчак, віддавна марив морем... А все почалося від діда Андрія. Скоріше від його оповідок...

У родині Гладунів усі чоловіки були чабанами. Усі – кого пам'ятає Іван, – і навіть ті, кого він не пам'ятає... Як ото прадід Максим, мамин дідусь, якого знали усі Карпати. Знатний був чабан... Водив отари полонинами з весни до пізньої осені. Знав у горах кожний валун, кожне джерельце, кожну стежину... Загинув у 1954 році – енкеведисти закидали у схованці гранатами... Лісовим побратимам харчі приносили, то так і залишився назавжди у горах.

А дід Андрій був іншим... Неперевершений мрійник і оповідач. Іван змалечку любив ходити з дідом на пасовисько. Дід Андрій знав силу-силенну оповідок, пісень, приказок..., знався на травах і польових квітах, а ще любив дивитися на зоряне небо... Отак, після водопою отару заженуть до кошари, розведуть ватру, зготують вечерю, вмостяться на чухах* та й розглядають небо...

Так от, саме діду Андрію і випало служити на Чорноморському флоті, у славному місті Севастополі. Старий дивувався: «І як ото військкомату вдалося виловити мене в горах? Приганяю отару в акурат під початок Різдяного посту, а голова сільської ради гукає: «Ходи-но, Андрію, я тобі даруночка маю!». Я й повівся, а він мені повістку – тиць..., а на другий день відвіз до призиву. У всі війська вже набрали, лишився тільки флот. Отак я і втрапив на море».

* чуха – вовняна накидка

Дід Андрій служив на бойовому кораблі, а тому більшу частину служби провів у морі. Навіть у відпустці не був..., а тому морських пригод побачив удосталь. І про все це розповідав Іванку. Отож, хлопець вже змалечку знав і про Карибську кризу, і про військові конфлікти у Середземномор'ї, а найбільше – про сонячне місто Севастополь. Коли ж втомлений від господарських турбот, дід Андрій засинав, скинувши керпці**, Іванко підкладав до ватри полінця і ще довго споглядав зоряне небо, малюючи у своїй уяві дивовижні краєвиди омріяного моря.

От і сьогодні капітан-лейтенант Іван Гладун поспішав на свій артилерійський катер «Сміливий», щоб заступити на охорону державного кордону.

* * *

Його «Сміливий» стояв біля причалу військово-морської бази «Південь», як і годиться, припнутий з обох кінців. Іван хутко піднявся трапом на борт, щоб вислухати доповідь чергового офіцера. Команда шикувалася по лівому борту, готувалася до підняття прапора.

Іван любив ці хвилини... Він відчував настрій і пульс екіпажу, бачив, як налаштовувалися моряки на похід, як дисциплінує їх ритуал підняття прапора. А тому – «честь» прапору Військово-Морських сил України! Робочий день розпочався.

Зійшов на капітанський місток... Пригадалося, як відбувалося прощання з прапором в Академії військово-морських сил України у далекому вже березні 2014 року. Тоді він, курсант III курсу, не стримував сліз...

** керпці – шкіряні ходаки (лемк.)

Гладун поринув у спомини. Він цілеспрямовано йшов до своєї мети: з відзнакою закінчив військовий лицей в Ужгороді, успішно склав іспити і став курсантом Севастопольської військово-морської академії ім. П. С. Нахімова, долаючи усі випробування, які траплялися на його шляху. Він подумки повертав до того гнітючого переломного січня 2014 року, коли події українського Майдану все більше розхитували ситуацію в державі. Саме тоді в серці Гладуна і оселилося оте незрозуміле занепокоєння, яке аж ніяк не віддавало присмаком болю, страху, розпачу і біди... Це занепокоєння утверджувалося щоденними новинами про чергове закривавлене українське сьогодні...

Дзвінок зі штабу на якусь мить вирвав офіцера з тенет спогадів. Надійшов наказ про вихід у море. Віддав необхідні розпорядження і задоволено спостерігав як чітко і злагоджено виконує їх команда. Коли обриси бази зникли за горизонтом повернувся до спогадів...

Іван любив Севастополь. Любив ще з часів дідових оповідей..., оте, збережене і утверджене роками, почуття сивочолого моряка перелилося в юнацьке серце і заповнило його вщент. Особливо, коли вперше зустрівся з містом. Севастополь відповів йому взаємністю. Подарував йому три роки щасливого буття..., подарував йому Олю.

Усе змінилося у березні 2014-го. Усе змінив той зухвалий указ про приєднання Криму до Росії, котрий Путін підписав 21 березня 2014 року, а відтак – указ про відновлення в Севастополі російського Чорноморського вищого військово-морського училища імені Нахімова та про створення президентського кадетського училища. Продажне керівництво навчального закладу того ж дня організувало зухвали урочистості з нагоди заміни українського прапора на російський. Усіх вишикували на плацу, хлопець з їхнього

курсу, не стидаючись сліз, опустил і зняв прапор Військово – морських сил України, а інші натомість підняли прапор Російської Федерації та Андріївський стяг...

Грав духовий оркестр. І коли тільки вони встигли вивчити гімн Росії?!

Та вся Україна, як і прогресивне людство, запам'ятало зовсім інші миті! Після, так званої, церемонії та промов із корпусу навпроти вийшло два десятки курсантів і, всупереч командирами, почали голосно співати Гімн України. Того ж дня усі телеканали України, провідні телеканали світу, показали відеосюжет, коли раптом оператори почали бігти на звук українського Гімну, котрий лунав із уст геть молодих хлопців. Затамовуючи погляд і ковтаючи неприховані сльози, мільйони людей вдивлялися в очі сміливців і вражалися незламності характеру майбутніх офіцерів та вірності військовій присязі рідній Україні. Незважаючи на те, що їх одразу намагалися «заглушити» за допомогою духового оркестру, курсанти з гідністю доспівали український Гімн, висловивши свою незгоду з діями сепаратистів та засудивши анексію Криму Росією, після чого віддали честь і повернулися у приміщення академії.

Серед цього гурту був і він, Іван Гладун, а поряд побратими: Павло Гладченко, Василь Огаренко, Андрій Шаповалюк, Олександр Харченко, Олег Данильченко, Вадим Адерович, Євген Серошенко.

Незрадливі патріоти (Севастопольську академію полишило 103 курсанти) zostалися вірними присязі українському народові, а відтак – батькам і рідним, бо по-іншому не могли, адже їх виховали справжніми синами своєї Вітчизни!

Ці хлопці й досі не можуть пробачити продажних генералів, бо першого ж дня, коли росіяни зайшли в їхню

частину, нахімовцям на постах видали автомати Калашникова, а наступного, як стало відомо, надійшов наказ від колишнього командувача українськими ВМС контр-адмірала Ю. Ільїна здати зброю... Ось так зрадили присязі близько двох тисяч нахімовців, які залишилися в Криму. Їх хутко передягли у новеньку форму російського зразка, пообіцяли захмарну стипендію в розмірі від 300 до 800 доларів, а також перспективи служби на найсучасніших кораблях російського флоту.

Тим курсантам, хто не зрадив присязі на вірність Україні, було наказано до 1 квітня 2014 року покинути територію Криму. Від'їзд з території анексованого Криму був призначений на 4 квітня, коли прощалися до Івана підійшов його приятель і однокурсник Олексій Литовченко. Розмова була короткою:

– Льохо, що ти робиш? Поїхали з нами..., в тебе на Київщині мама.

– Ні, Іванку, не поїду! Тут дивись яка велика стипендія, вистачить і мамі надіслати... Та й перспектива служби..., знаєш скільки у них отримують офіцери, які служать на сучасних кораблях?

– Та не все ж грошима обраховується! Є ж щось значно більше за гроші...

– Що?

– Присяга складається один раз у житті, тож слід залишатися вірним їй! Гляди, Льохо, не пожалкуй!

Нічого не відповів колишній побратим, мовчки потис руку і відійшов...

А далі була, відома з теленовин, тригодинна прискіплива перевірка на Чонгарі: перетрусили не лише речі, але й усі телефони, ноутбуки, флешки...

Зі своїм коханим Іванком покидала Севастополь і його наречена Оля. Іван ледве стримався, щоб не дати в пику зухвало-му російському митнику, який порпався у валізі Олі, перебираючи своїми брудними руками її білизну. Стримала Оля...

А згодом була Одеса: нахімовці продовжили навчання в Національному університеті «Одеська морська академія», де для них був спеціально створений факультет військово-морських сил. Уперше в історії молоді незалежної держави троє українських курсантів отримали право навчатися у королівському коледжі ВМС Великобританії, який закінчив сам принц Чарльз; ще семеро кадетів поїхали навчатися у виш Франції, звідки теж прийшло запрошення.

Гладун посміхнувся... Він на все життя запам'ятав день 26 лютого 2015 року, коли 32 випускники, серед них і він, здавши державні іспити, отримали лейтенантські погони, кортики та дипломи.

«Цей випуск – перший після подій в Криму, – пояснював тоді командувач ВМС України, віце-адмірал Сергій Гайдук – Він військово-достроковий. Хлопці на чотири місяці раніше закінчили навчання. Отримавши офіцерські звання, вони одразу, без відпустки, вирушають служити на кораблях ВМФ України, зокрема і в зоні АТО». Так воно і сталося... Тепер молоді офіцери, котрим достроково вже присвоїли звання «Старший лейтенант», служать на українських кораблях та морських базах, однак той березневий ранок у Севастополі, коли над їхньою академією підняли загарбницький триколор, зостався для них найгіршим у житті.

Минуло ще чотири роки... Іван ось уже пів року носить погони «капітана-лейтенанта», прийняв командування бойовим катером. Оля закінчила навчання в Одеському університеті. Вдома бігає трирічний Славко...

Три коротких сирени катера перервали його роздуми. Бойова тривога... Акустик доповів: «У напрямку до державного кордону рухаються два швидкісних катера». З капітанського мостика пролунала команда: «Екіпаж, до бою!»

* * *

Так, вони дійсно йшли в бік державного кордону... Два військові катера проекту 12150 «Мангуст» під прапором ВМС Росії стрімко наближалися до державного кордону України. Гладун наказав мотористам додати ходу... Доповівши в штаб, він уже прийняв для себе рішення: в разі перетину ворогом кордону буде стріляти на знищення... Його екіпаж готовий до бою.

Капітан Гладун пригадав скільки провокацій вчинила Росія за роки його служби. У червні 2015 року сторожовий корабель Чорноморського флоту РФ «Ладний» намагався провести розвідку біля територіальних вод України. Ба більше, військове судно було на шляху цивільних суден, що посілали сигнали цивільної навігації. Сили військово-морського флоту України по тривозі були виведені в море. Це був перший бойовий похід тоді ще лейтенанта Гладуна. Вони блокували вороже судно. Сторожовий корабель «Ладний» був змушений відмовитись від своїх планів і відплив назад.

27 січня 2017 року українське водолазне морське судно «Почаїв» потрапило під обстріл зі снайперського вогневого майданчика бурової платформи «Таврида», що була захоплена російськими військами весною 2014-го. На щастя, обійшлося без жертв...

25 листопада 2018 року кораблі українського флоту у складі двох малих броньованих артилерійських катерів «Бердянськ» і «Нікополь» та рейдового буксиру «Яни Капу»

здійснювали плановий перехід з порту Одеси до порту Маріуполь, що в Азовському морі, та зазнали агресивних дій з боку російських кораблів.

Під час підходу української катерної групи до Керченської протоки українські судна були зупинені російським танкером, а невдовзі зазнали нападу зі сторони сил ВМФ Росії та Берегової охорони РФ. Буксир «Яни Капу» був протаранений російським сторожовим кораблем «Дон», а згодом поза 12-мильною зоною, вогневого ураження зазнали українські катери супроводу. Усі три українські судна були захоплені росіянами. У полон потрапили 23 моряка, 6 із них – поранені. Диспетчерська служба окупантів відмовляється забезпечити право свободи судноплавства, гарантоване міжнародними угодами.

Влітку 2019 року Росія заблокувала велику територію, попередньо не подавши такі запити, тим самим перериваючи судноплавство та блокуючи міжнародні перевезення до Грузії, Болгарії, Румунії та України. У липні 2019-го Росія перекрила 120 тисяч квадратних кілометрів – майже 25 відсотків усієї поверхні Чорного моря.

І от чергова провокація... Катери стрімко йшли паралельним курсом, долаючи останні милі нейтральних вод. «Сміливий» йшов їм навперейми. Гладун наказав розчохлити палубну гармату. Катер найжачився у бік ймовірних порушників усіма видами озброєння. Команда зайняла місця у бойовому розрахунку...

Капітан-лейтенант пригадав ще один сюжет, відзнятий українськими телевізійниками поблизу селища Сеньківка у Чернігівській області. Там, на півночі України, проходить межа кордонів трьох держав: України, Білорусії та Росії. Встановлено меморіальний знак Дружби народів... Так було.

Нині ж телевізійники зафільмували, як два російські танки на повній швидкості мчать до українського кордону, перед прикордонним стовпцем гальмують, розвертаються і мчать назад. І так протягом години випробовували на міць нерви наших прикордонників. Знайшли розвагу...

Так і тут..., до територіальних вод України лишилося кілька миль! Та раптом катери стишили свій хід, залягли в рейд, а потім хутко повернули назад. А над «Сміливим» у небі стрімко пронісся винищувач Су-27 ВМС України. Командування вирішило урівняти сили.

Капітан-лейтенант Іван Гладун ще деякий час у бінокль спостерігав як відходять ворожі катери, а потім продовжив обхід державного кордону. Подальше чергування обійшлося без пригод.

* * *

Севастополь подарував йому Олю... Історія їхнього кохання може правити за сюжет багатосерійного фільму. Стільки в ній романтики, щирості і любові. Та за жанром мелодрами у житті закоханих мають бути і перепони, підступні інтриги, хвилини розпачу... і все це було.

Вони познайомилися першокурсниками на кадетському балу в академії. Оля запросила його на «білий танок». Вальс він танцював не зовсім вправно, про що відразу ж повідомив партнерку. От якби «Аркана», або ж «Чардаша» – він би показав клас! Вона посміхнулася і сказала: «Будемо вчитися»... І таки навчила, щоправда не з першого разу.

До неї «підбивав клинці» ще й Олексій Литовченко, але Оля зупинила свій вибір на Іванові. Він пам'ятає кожне їхнє побачення... Як пішки проводжав її до домівки, ризикуючи не втрапити «на відбій» до казарми. Як ніяковів, коли Оля

запросила його познайомитися з батьками. Олин батько, капітан I рангу Євген Васильович Соколов, завершував службу на одному з кораблів Чорноморського флоту. Мама, Надія Федорівна, викладала іноземну мову в одній із шкіл міста. Оля була у них єдиною дитиною, а тому до її виховання та життя батьки ставилися з підвищеною увагою. Івану довелося витримати цілий іспит із загальнолюдських питань, аж допоки батьки вгамувалися. Оля студіювала прикладну інформатику у Севастопольському технічному університеті і була надзвичайно організованою і самостійною дівчиною. Їм було затишно у їхньому коханні.

Так тривало допоки Крим був українським... Того березневого дня і Оля, і батьки, бачили сюжет з Академії, бачили у якій шерензі стояв Іван Гладун...

Зустрілися увечері біля училища. Дівчина сказала переконливо: «Я їду з тобою!».

Іванові перехопило подих, він рвучко обійняв її, притис до себе..., бракувало слів. Ледве спромігся:

– А що батьки?

– Батько каже, що час декабристок вже минув, а мама плаче...

– Заспокой їх, скажи, що у нас все буде гаразд!

– Я знаю, Іванку, – і довірливо пригорнулася до грудей.

Гладун спустився на палубу... Хвилі лагідно хлюпотіли з обох бортів катера, а місячна доріжка, що простяглася попереду, звабливо кликала у мрію. Затишно було і на серці... Завдання було виконане. Сьогодні він ще раз переконався, що належить до справжнього військового братства, яке не кине в скрутну хвилину, не зрадить. Як і не зрадив він, давши обітницю на вірність Україні.

Жовтень, 2021р.

СНОВИДІННЯ ВАСІ – КІБОРГА

«Ходімо, брате, до раю..., в пеклі з тобою ми вже були!»

З епітафії

Сонце котило на захід, оминаючи поодинокі купчасті хмарки, котрі траплялися на його шляху. Спека натомленого дня поступово вщухала, поступаючись тихому надвечір'ю, яке м'яко стелилося від сільського ставу, що наприкінці Білорічиці. Вася-Кіборг неспішно запалив цигарку і зручно вмовстився на лаві, обпершись спиною на дерев'яний паркан. Скоро хлопці повертатимуться з роботи..., буде про що поговорити.

Васю у селі любили... Любили отією звичайною любов'ю, яка віддавна прижилася в українському селі і передавалася у спадок з діда-прадіда. Так люблять брата, кума, доброго сусіда..., спокійно, врівноважено, надійно, на подяку за їх щире ставлення, готовність завжди прийти на допомогу, підставити власне плече, розділити життєву ношу навпіл... Так люблять тих, хто у будь-яку мить стане на захист Правди, не дасть покривдити слабшого, допоможе старшому. Таку любов від людей треба заслужити, вона не приходить наосліп, не квітне з краси чи вроди..., вона вкорінюється у сільський побут роками і тихо живе у людських серцях.

Цю любов від людей Вася отримав ще змалечку, як спадок батька, комбайнера Миколи Прищепи, який загинув у міленіум, рятуючи людський хліб від пожежі... Так і прижилося: «Це ж Василько, Колі Прищепи син». Щоправда, і сам Василь не цурався ніякої роботи: де за когось череду відпасти, комусь отави вкосити, або ж сіна згребти..., нікому не відмовляв. То й заслужив людську шану...

А потім прийшла війна. Вона підповзла гадюкою зі Сходу, з території братньої колись держави..., колись..., а чи братньої? Старший сержант Василь Прищепа проходив тоді строкову службу в аеромобільних військах на Житомирщині. Служив, як кажуть «бувалі»: «за городами» від рідного села..., навіть у відпустці встиг побувати. Усе змінилося у березні 2014..., під час трагічних подій на Кримському півострові, саме тоді його бригада була передислокована в Писки і залучена до охорони донецького аеропорту. А в квітні довелося уже стріляти...

Старший сержант Прищепа (армійське псевдо «Мамай») до війни ставився як до будь-якої роботи: оволодівши її навичками, працював наполегливо і добросовісно..., «на совість», як кажуть старі люди у Білорічці.

Він влучно стріляв, далеко жбурляв гранату, вправно володів ножем та саперною лопаткою... Одним словом, був тямущим і підготовленим бійцем. Крізь оптичний приціл своєї гвинтівки він бачив кого вбиває, але то були чеченці-найманці, які дивним чином у складі російських військ потрапили на Україну, а тому він вбивав їх без жалю, бачачи в кожному з них ворога...

У серпні чотирнадцятого їх замінили... Його рота увійшла до складу 81-ї окремої аеромобільної бригади, яка тоді дислокувалася у Костянтинівці і Дружківці. Та перепочинок був коротким... У листопаді знову в бій...

Недопалок підсмажив вуса... Василь сахнувся. «Туди твоєї..., чи заснув? Чи обмарило?» – куйовдилися думки. – «Добре що ніхто не бачив, а то б сміху було... Як дід старий задрімав на сонечку!» Швидко до ладу привів думки, бо помітив, як до його поспішає давній приятель і сусіда Грицько Халімоненко.

Сновидіння перше

Вони з Грицьком були однолітками. Разом гасали розлогими сільськими левадами, ганяли у футбол та «квача». Разом пішли до школи, щоправда Грицькові тут підфартило, його посадили за одну парту з Галею Павленковою, тихим, милим дівчам з їхньої вулиці. Вона давно запала в серце Василеві..., але що то значить витівки долі, отак усі десять років і просидів за їхніми спинами. А Грицько, він часу не гаяв..., спочатку посмикав Галю за кіски, згодом поніс її портфелика, а там і руку на плече їй поклав, щоправда вона одразу її струсила. А що Василь? Змовчав, не давати ж за такі дрібниці товаришеві по писку... Отак усі десять років і проходили вони втрюх, від школи і до домівок.

Спочатку Галю доведуть, а потім і до своїх дотеліпають. Лише на випускному вечорі Василь взяв Галину руку і вже не відпускав до світанку, допоки вони усім класом ходили за село, схід сонця зустрічати... Василь тоді міцно тримав Галину руку, але нічого так і не сказав... А що говорити? У такі хвилини будь-які слова зайві. Розмовляли серця...

А на Покрову забрали хлопців до війська... Забрали в один день..., Грицьків батько натягнув на вигоні тента, змайстрував столи і лави, запропонував Василевій матері:

– Миколаївно, давай у складчину наших хлопців відбудемо? Росли разом, хай і служать разом...

На тому і порішили. Проводжали їх гучно..., а квітку їм Галя обом пов'язала, ... тільки Василеві білу, а Грицьку – блакитну. На ранок новобранців відвезли сільрадівським «Газиком» до Прилук, а вже звідти потягом на Чернігів, до облвійськкомату, чекати на «покупців»... Служити б хлопцям удвох, та знову втрутився випадок. Василь дрімав, коли моложавий лейтенант запитав:

– Механізатори є?
– Є, – відгукнувся тоді Грицько і штурхонував Василя під бока...

– Прізвище?
– Халімоненко...
– Прищеп, – додав Василь у спину лейтенанту, який вже відходив від них. Цікаво, чи почув?

Як з'ясувалося не почув...

За пів години Грицька викликали до кабінету, а згодом зібрали у невеличкій залі. Звідти вже набрану команду відправили до Гончаровська, служити в окремій танковій бригаді...

А що Василь? Лишився чекати на свого «покупця»... За ним приїхали лише на третій день. Куди везуть не говорили, у які війська також... Чого його базікати..., з цього всього і зробив висновок Василь, що «каша заварюється в круту»... Так воно і вийшло..., спочатку навчальний центр, а згодом рота спеціального призначення.

Саме Гриша Халімоненко приніс у Білорічицю звістку, що Вася Прищеп – кіборг. Ні-ні..., ніяких жартів, у хорошому розумінні... Так у січні 2015-го стали називати захисників Донецького аеропорту... Певно за їхню непоступливість, крицеву міць, незламність... У січні 1-шу окрему танкову бригаду, у якій служив Григорій Халімоненко, перекинули у Піски, для підсилення оборони... Саме тоді Григорій і відписав батькові у Білорічицю: «Мене перевели до Пісок..., це зовсім недалеко від Донецька. На донецькому летовищі, серед кіборгів, служить Вася Прищеп. Сподіваюсь, зустрінємось...»

Не судилося... А Білорічицею пішло гуляти таке нове і незрозуміле слово «кіборг». І що воно таке? Певно, щось нове, надтаємне ... І у цьому над таємному служить їхній Вася Прищеп. Та коли то було...

Нині Гриша Халімоненко поспішав до побратима, як завжди, радо і привітно... Вмостився на лаві поруч, поцікавився здоров'ям, запалили його «столичних», переговорили про все... від новин агрохолдінгу, який взявся господарювати на їхніх землях, і до перспектив скорого двобою київських «Динамівців» з донецьким «Шахтарем». Говорили години зо дві, а мо' й три...

Тільки коли зовсім стало темніти розійшлися...

Цієї ночі наснився Василеві сон: буцімто, ще до війни, у золотаву днину ранньої осені, сидять вони з Галею Павленковою за довгим столом. Стіл застелений білою скатертиною... Білою-білою, як Василева квітка, яку Галя пов'язала йому на проводах... Чекають на гостей, а гостей все немає..., лише червоне яблуко хтось поклав з краю столу... Червоне достигле яблуко.

Сновидіння друге

Ну й наснитися таке проти суботи... Дивина якась. І щоб воно оце значило? Василь, ще лежачи у ліжку, потягнувся до новенького ноутбука – подарунка волонтерів, і швидко увійшов у мережу... Неквапливо набрав у «Соннику»: «довга біла скатертина», «червоне яблуко», «осінь»... Усезнаючий Інтернет швидко видав відповідь : «біла скатертина» – довга дорога; «яблука сняться» – на смерть; «осінь» – зміни в особистому житті...

Ну так воно і є... Спочатку довга розлука, тривалістю в п'ять років, а потім зустріч зі Смертю, яка холодно дихала в його обличчя, та ще власне й продовжує дихати... А до чого тут зміни в особистому житті? На особистому житті Василь уже давно поставив хреста! Яке особисте життя... Він – кіборг і цим сказано все! Механічно набрав на клавіатурі

слово «кіборг», а за хвилину отримав вже завчене напам'ять визначення: *Кіборг – біологічний організм, що містить механічні або електронні компоненти. Усе правильно...*, він не людина, він – біологічний організм налаштований на війну... Все так і є, і він з цим змирився.

Він багато з чим змирився у цьому житті... Спочатку пручався, боровся, навіть хотів померти..., не приймав своєї інвалідності, а згодом призвичаївся, прогнав приреченість і продовжував жити... (у хвилини розпачу він замінював це слово на *існувати*).

Ну що вже поробиш, коли Галя уже не Павленкова, а Халімоненкова... Яка її провина у тому, що Григорій повернувся восени 2015-го, а Василь взимку 2018-го... Три роки микався госпіталями та клініками, від Дніпра та Харкова, аж до Берліна і Мюнхена. У Дніпрі, в шпиталі, військові хірурги вставили у його покорчований череп металеву пластину, а потім ще три місяці боролися за життя. У Харкові до ладу привели його відірвану ногу, провели протезування, як кажуть: «поставили на ноги». Саме там і застав його указ президента, що сержант Прищепя Василь Миколайович за виявлену мужність у боротьбі з ворогом нагороджений другим орденом «За мужність», тепер вже II ступеня. Перший він отримав ще у грудні чотирнадцятого... Саме там, у Харкові, і було прийняте рішення «зібрати» воїна повністю, направити на лікування до берлінської клініки «Шаріте». Лікування було платним, дороговартісним, а тому рішення приймалося на рівні Міністерства оборони... Та видно таки заслужив цей звичайний вояк із Білорічиці такої шани..., своїм військовим подвигом заслужив!

Німці також виявилися людьми тямущими..., ознайомившись з лікувальними картами та військовою біографією

сержанта, згодилися провести лікування безкоштовно. Ось там вже, в клініці, і поставили йому протез руки та протезували око... Василь з вдячністю згадує своїх лікарів: найперше тих, хто рятував і боровся за його життя, а згодом і тих, хто повертав його до життя, додавши цьому життю нових фарб і кольорів.

Німці таки здорово допомогли. Щоб ви зрозуміли, Шаріте – це клінічний комплекс розміщений у чотирьох районах Берліна. Це найдавніший медичний заклад Європи. Заснований ще у 1710 році, а тому має гарні лікувальні традиції і чудову матеріальну базу. Шаріте – це структурний підрозділ медичного факультету Берлінського університету імені Гумбольдта. Звісно в університеті окрім медичного є ще і інші факультети: мехмат, для прикладу, прикладної електроніки тощо. Вони Василю такий протез руки змайстрували, диву не надивуєшся, кожен пальчик правиці працює, неначе й справді живий, а не механічний. Й протез ока вийшов вдалим, від здорового не відрізниш.

Кожного дня з Василем працював психолог. Розмовляв поганою російською, але нічого..., зрозуміти можна було. Щоправда для Василя ці розмови не дуже й потрібні були... До життя його повертала вродлива санітарочка Марта, найчастіше своєю посмішкою та стрункими ногами із-під коротенького халатика... А потім пів року була ще і реабілітація у медичному центрі Бундесверу. Саме тут, у тренажерному залі, сержант Прищепка відчув міць своїх м'язів на здоровій частині тіла.

Коли повернувся до рідного села його зустріли, як героя... Голова сільради машиною примчав аж до самого Борисполя, особисто зустрічав. Привіз спочатку до рідної домівки..., там мама..., сива моя голубко, які ж слова у серці віднайти, щоб вичерпати усю свою любов. Обнялися і довго отак стояли не

проронивши ані слова, навіть дихати боялися, щоб не сполохати щастя. А потім уже завітали до клубу... Зібралось чи не все село... шанувати його, Василя Прищепу, захисника України. Він погано пам'ятає цю зустріч, розмилася вона у сльозах його мами, односельців, у скупій сльозі Васи-Кіборга. Пам'ятає що дякував, дякував за шану, за повагу, за любов...

Цього ж вечора до їхньої хати завітала Галина Халімоненко.

Василь вже не очікував на гостей, а тому поскидав протези. Галя сіла на ослінчику біля його ліжка, взяла в руки його здорову долоню, притулила до живота. Тихо сказала:

– Ось тут, під серцем, я ношу Гришину майбутню дитину, коли вона народиться обіцяй, що ти станеш її хрещеним батьком. Відмови не прийму...

Він звільнив свою долоню з її рук і ствердно кивнув головою...

Цієї ночі Василеві наснився дивний сон: серед руїн і звалища бою в аеропорту до нього спустився золотий ангел і нехтуючи загрозою смерті тихо сказав: «Ця війна і оборона аеропорту сформувала для України справжнє чоловіче покоління. На тебе чекає ще багато випробувань, пройди їх достойно. Бо ти – справжній воїн, бо ти – українець!».

Що віщував цей сон Василь уже знав... На наступний день його вбили...

Сновидіння третє

На наступний день його вбили... Це сталося 20 січня... Так-так..., саме 20-го. Пригадуй... 13 січня обвалилася диспетчерська вежа. 15 січня противник захопив верхні поверхи нового терміналу. Наступного дня відбувся бій на території терміналу та газова атака. 17 січня – бій за пожежну частину аеропорту. Останні організовані евакуації поранених вдалося

провести в ніч з 17 на 18 та з 18 на 19 січня. Він, Василь Прищепа, брав участь у цих боях...

День 20 січня почався з невдалої спроби прориву до терміналу групи командира 90-го батальйону Олега Кузьмініх. До місця призначення доїхала лише одна МТ-ЛБ, де більшість її особового складу героїчно загинула. Та відділення сержанта Прищепи успішно закріпилося на зайнятому рубежі...

О 14:56 пролунав другий вибух у новому терміналі. Близько трьох тонн тротилу – три поверхи терміналу перестали існувати. В середині вижили менше половини захисників з 55, що там залишалося... Серед них був і Василь Прищепа... Він ще чув потужній вибух..., а потім суцільна пітьма.

Уже потім, в шпиталі у Дніпрі, його навідав старший солдат Микола Денисенко, що теж лікувався тут від поранення, і розповів, як комбат, того ж 20 січня, послав групу розвідників до руїн терміналу із завданням: знайти сержанта Прищепу – живого чи мертвого... Тільки під ранок його тіло (скоріш пів тіла) знайшли серед завалів терміналу. Чи живий він, чи мертвий хлопці не знали – просто виконували наказ... Довічна дяка Вам – побратими!

До тямі він прийшов десь наприкінці березня... У двобої Життя і Смерті – перемогло Життя... А в квітні йому наснився перший кольоровий сон... Не марення, а саме сон! Буцімто іде він досяглими житами, а навколо волошок видимо-невидимо..., він збирає їх до букета, який хоче подарувати мамі, а назустріч дівча біжить:

- Дядю, дай мені квіточок для віночка!
- Бери, сонечко... – та й віддав цілого букета.

Не став він розгадувати цього сновидіння..., не до того було. Але відчув, що поселилося те сонце у його серці..., і світить там, і гріє. Його жовто-блакитне Сонце!

Сновидіння четверте

Цього року прислали у їхнє село вчительку..., Марту Василівну. Ні-ні, не випускницю... Уже десь працювала на Черкащині. Років під тридцять. Мала сім'ю ... і хлопчик є, років семи, Гришею кличуть. Та певно не заладилося сімейне життя..., розлучилися і приїхала вона шукати своєї долі аж сюди, до Білорічиці. Викладала українську мову і літературу, дуже сподобалася білорічицьким дітлахам... Мова у неї красива, українська, не засмічена всілякими чужинськими словами. Пояснює матеріал доступно..., а вже як береться декламувати поезію, слухаєш і не наслухаєшся... Сільрада їй будиночок облаштувала, недалечко від школи..., за садом. Отак і з'явилася у їхньому сільському житті ще одна доля...

Цей серпень став ювілейним для України... Святкували тридцять років державної Незалежності. Святкували гучно..., від столиці, де пройшов військовий парад, і по містам та селам, де цей день об'єднали з днем завершення жнив... Отож, святкування прокотилося Україною, надаючи їй особливого, неповторного шарму..., завітчалася вона у стрічках та жовто-блакитних знаменах, спалахнула досяглими гронами калини, залунала українською піснею.

І Василь, і його мама отримали від громади запрошення: «24 серпня, об 11 годині, у сільському Будинку культури відбудуться урочисті збори з нагоди 30-ї річниці Незалежності України. Запрошуємо Вас на святкування». А трохи нижче, рівеньким каліграфічним почерком, приписка: «Шановний, Василю Миколайовичу, дуже просимо Вас одягти бойові нагороди. З повагою...» і нерозбірливий підпис.

Дивно..., але чому б і ні..., не вкрав же він їх. Заробив чесно, у бою...

Того дня він підвівся зрання..., поголився, увібрався у військовий камуфляж, на якому виблискували ордени «За

мужність» II і III ступенів і ще й медаль. Начистив до блиску берци... та й сів на лаві чекати на маму, яка ще поралася по господарству. До сільбуду йшли односельці, віталися..., він шанобливо відповідав. Аж ось і мама вийшла з хати..., чепурненька, у білій хустинці. Пішли й вони...

У Будинку культури уже було людно... Василя зустріли радо, тисли руку, обнімали за плечі, здебільшого однолітки. А далі почався захід... З вітальним словом виступив голова територіальної громади, далі представник агрохолдінгу вручав премії та подарунки, потім розпочався концерт. Правління агрохолдінгу не поскупилося на кошти, запросили кількох відомих артистів, то ж слухали із задоволенням..., співали й свої.

А ж ось на сцену вийшла нова вчителька, Марта Василівна. Привітала присутніх зі святом, продекламувала кілька поезій про Україну. Гарно так читала, з почуттям..., у Василя навіть мурахи по тілу пробігли. І раптом вона говорить:

– Дорогі друзі, а зараз я хочу запросити на цю сцену дорогу для усіх нас людину, нашого односельця, героя, який відстояв у бою нашу Незалежність..., Василя Миколайовича Прищепу.

Зала вибухнула оплесками. Люди почали підводитись з крісел... Василь зняковіло піднявся на сцену...

– Дорогий мій, воїне, – вела далі вчителька. – Дозволь мені від усіх жінок України сердечно подякувати тобі за твою мужність і хоробрість, за непоступливість і незламність, за щасливе сьогоднішнє... Цього вірша Василя Симоненка я буду читати лише для тебе:

Ти знаєш, що ти – людина.

Ти знаєш про це чи ні?

Усмішка твоя – єдина,

*Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.*

У Василя перехопило подих, у грудях шалено калатало серце, воно мало ось-ось вискочити із грудей..., а Марта продовжувала:

*Сьогодні усе для тебе –
Озера, гаї, степи,
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба –
Гляди ж не проспи...*

А зала рукоплескала, зала вирувала... і серед цього виру людської вдячності вони були лише удвох – Василь і Марта! Непрохана сльоза котилася її щокою... А потім на сцену прибіг її син, Гришуня, і подав букета яскравих жоржин. Вона передала цього букета Василеві, ще й поцілувала у зашрамовану щоку, від того поцілунку у хлопця запаморочилося у голові, він ледве оволодів собою. Марта взяла його під протезовану руку і через всю залу провела до його крісла... Він був поза часом... Поряд хустинкою витирала очі мама.

Цієї ночі Василю привидівся сон... Ніби ідуть вони з Мартою житами, ідуть назустріч Сонцю, що сходить. Попереду Гришатко біжить, щось виспівує..., а над ними жайвір, високо-високо... і чує Василь його пісню, що долинає із небес: *«і жити спішити треба, кохати спішити треба..., кохати спішити треба, кохати...»*.

Василь прокинувся..., а сон ще не відпускав..., вабив, манив. Ну а що тут незрозумілого: жито то – життя, достигле жито – хороше життя; спів жайвора – то до любові..., до такої довгоочікуваної любові.

Кольнуло у серці..., людському серці.

Серпень, 2021р.

ТАІНА САВУР-МОГИЛИ

*Жоден з нас не народжений для війни,
але ми всі зараз тут, щоб захистити
нашу СВОБОДУ!*

Василь Сліпак («Міф»).

«Гордія» привезли до шпиталю опівночі... У пошма-тованому камуфляжі, брудних закривавлених бинтах поверх нього, з перемотаною головою. На блідому знекровленому обличчі смерть вже поставила свою позначку.

Одразу ж підняли до операційної. Лікарі шість годин чаклували над ним ... і лише, коли заспане вересневе сонце заглянуло у вікна операційної зали, вкрай змучений хірург неголосно наказав: «Закінчили..., до реанімації».

На ранок увесь шпиталь знав, що привезли напівживого полковника «Гордія», того самого, який тримав оборону Савур-могили. А за вікном золотавий вересень 2014-го багрянцем заколючував палітру осені... Йшов перший рік війни.

Минув майже місяць, допоки полковника перевели до палати... Він лежав на ліжку нерухомо, перемотаний увесь бинтами, лише сіре, посічене осколками обличчя, контрастувало на білосніжному тлі бинтів та лікарняної подушки.

«Гордій» виявився небагатослівним, але допитливим..., щодня посилав когось із нас до телевізійки, за новинами з фронту. Нас у палаті було, як і годиться, четверо... Я та ще сорокап'ятирічний танкіст, «Борода», що заліковував свою контузію; поряд з ним – п'ятдесятирічний подоляк Іван Федорович, на позивний «Палій», який гоїв простріляні під Пісками легені; а далі – сержант-десантник Василь, на прізвисько «Богун», зраний увесь, як обмолочений сніп на току.

Про себе скажу кількома словами – студент Київського політехнічного..., киянин, був на Майдані, звідти в добробат «Правого сектору», згодом Щастя і поранення в груди. Псевдо «Студент». Отож, нас було четверо..., а стало п'ятеро.

Минув ще тиждень, аж поки «Гордій» повів з нами мову про Савур-могили. Почалося все із прямого запитання Івана Федоровича:

– Пане полковнику, ну як було там?
– Де там?
– На Савур-могілі...
– Аж бачиш, весело...
– Та бачу, але хотілося б ще й почути, – і подолянин підтягнув табурета до ліжка полковника.

– А навіщо воно тобі?
– Та дітям розповісти... Ось, повернусь до себе у село, запросять мене на зустріч до школи та й запитають: «Дядьку Іване, а як там на війні?» А я що? Розповім, як снайпер мене в окопі підстрелив..., ото і вся війна!

– Так ще щось дофантазуй...
– Та навіщо, коли поряд зі мною герой у палаті лежить!
– Та який з мене герой, каліка...
– Ну, як який герой? Справжній! Ви майже місяць обороною такого важливого об'єкту керували і вистояли...

– Я просто виконував наказ і свій військовий обов'язок, – і «Гордій» втомлено закрив очі.

У розмову втрутився «Борода»:

– Іване Федоровичу, не заважайте..., бачте людина стомилася. Ходіть я вам про Савур-могили розповім.

– Не вигадуйте, старший лейтенанте, ви ж там не були!
– Не був..., але дещо знаю. Ходіть, не пожалкуєте...

«Палій» підставив свого табурета до ліжка «Борода». Той поправив подушку, зручно вмовстився на ліжку і завчено розпочав:

– Курган Савур-могила має висоту 278 метрів над рівнем моря і є частиною Донецького кряжу. Він розташований на сході Донецької області, біля кордону з Росією, на дванадцять кілометрів південніше від міста Сніжне.

– І звідки ти це все знаєш? – здивовано запитав «Палій».

– Вивчив, – з посмішкою відповів «Борода». – Я до війни в одному поліському університеті історію викладав...

– КПРС? – жартома перебив його «Палій».

– Та ні, вже України... – відмахнувся з посмішкою «Борода». – То слухай далі...

– Постривай, може ти й наукове звання маєш? – не вгавав «Палій».

– Так..., я – доктор історичних наук, професор, – стишено видавив з себе «Борода». – А що це міняє?

– То як же ти в танкістах опинився?! – по-справжньому здивувався Іван Федорович.

– Та як..., стали забирати хлопців на війну, то й я сходив до військкомату, залишив номер мобільного телефону... Я ж офіцер запасу, – спокійно зауважив «Борода». – Дійшла черга..., от і забрали.

Тут вже не втримався я. «Борода» аж ніяк не був схожим на наших університетських професорів... Середнього зросту, кремезної статури, з густою чорною чуприною і розкішною бородою:

– То ви справді професор? – невпевнено запитав я.

– Справді. Вибач атестата з собою не брав..., та й навіщо він на війні! Тут інша робота, інші завдання... – завершив свою розповідь «Борода». – То ви будете далі слухати?

Ми з «Палієм» поспішно закивали головами: – Так, так..., – а «Богун» на знак згоди підняв забинтовану правицю. «Борода» завчено повів далі:

– Так от, цінність цього кургану полягала в його розташуванні. З вершини Савур-могили проглядається територія радіусом 30-40 кілометрів. Це віддавна давало змогу контролювати пересування в цьому районі ворожих сил. Ще за часів козаччини на вершині Савур-могили стояла сторожова вежа...

– А чому назва така дивна... Савур-могила? – подав голос «Богун».

– А то треба витоки шукати у фольклорі, – посміхнувся «Борода». – Існує кілька версій... Перша, найдавніша, попід горою пробігає Кримський шлях – шлях на татарську фортецю Перекоп – ворота до Криму. Ще віддавна чумаки сільним возили... Так от, поселився на цій горі розбійницький ватажок Сава, зібрав ватагу, та й ну чумаків грабувати. Хто не їде – з кожного воза мішок солі... Допоки не наразився на одноногого москаля-каліку..., той і мішок солі скинув, і сулію горілки на зіллі поставив. Скуштували розбійники тієї горілки, разом з Савою, та й заснули вічним сном..., потруїлися. Лишилися лише ті, хто на чатах стояв. Ото вони знесли усі тіла до печери, заклали вхід камінням, та й нарекли цю гору Савина-могила, а татари перейменували на свій лад – Савур-могила. Одним слово – закляте місце...

– Так, москалі – люди підступні! – резюмував «Палій». – Дуже підступні...

– Але мені більше подобається інша версія, – повів далі «Борода». – Щоправда, вона дещо пізніша в часі. Існує така легенда: за часів козаччини стояла на цьому місці сторожова вежа. Чатували козаки, що б бува татари не чинили набіги на землі слов'ян. За старшого у них був козак Савура. Якось він стояв у степу на чатах біля сторожової вежі й запізно помітив

ординців. Козаки не встигли запалити діжки зі смолою. Відважний січовик вступив у бій. Побратими довго не підпускали чужинців до вежі. Щоб повідомити сусідні чати про напад татар, один із козаків облив себе смолою і підпалив. Як тільки полум'я обійняло сміливця, побратими стали відступати. Татари оточили Савура, та він уперто відбивався. Бусурмани накинули на нього аркан, стягли з коня й посікли шаблями. Аж тут уся земля навкруги загула. На місці бою виросла висока могила. Рідна земля піднялася, щоб далі було видно живе полум'я. Так про небезпеку довідалися на Січі. Запорожці примчали на допомогу. Вони поховали порубане тіло Сави-Савура на горбі й пригорщами насипали вершину могили, яка згодом закам'яніла від горя.

– Красиво..., – вихопилося у мене. – Як тільки-но красиво народ складає свої легенди!

– Бо герої справжні! – подав свій голос з ліжка «Богун». – Справжні лицарі, які варті того, щоб про них пам'ятали віками...

– Я цілком згодний з вами, – вів далі «Борода». – Саме про таких лицарів складав народ легенди, оспівував їх у піснях. Ви пісню «Про Морозенку» знаєте?

У палаті повисла мовчанка...

– Ну, принаймі, чули? – не вгавав «Борода». Я заперечно похитав головою... Тоді танкіст неголосно, але доволі мелодійно, заспівав:

*Ой Морозе, Морозенку,
Ти славний козаче,
За тобою, Морозенку,
Вся Україна плаче.*

– Чув! Згадав!! – радісно вигукнув «Палій». – У мене батько її співав.

На свята завжди співав! Зберуться сусіди за столом, а він як затягне!

Тут Іван Федорович низьким, густим басом підхопив пісню... і полинула вона палатою, вириваючись у коридор:

*Не так тая Україна,
Як рідная мати,
Заплакала Морозиха,
Стоя біля хати.*

Оскільки два останні рядки в куплеті повторювалися двічі, то співаки мимоволі додавали голосу. І пісня вирвалася із затісних для неї стін кімнати і вільною птахою полинула лікарняними коридорами:

*Ой з-за гори та з-за кручі
Буйне військо виступає.
Попереду Морозенко
Сивим конем виграває.*

До кімнати вбігла наполохана санітарка, за нею з-за дверей просунулася здивована голова чергового лікаря:

- Хлопці, що тут у вас коїться? – запитала голова.
- Нічого..., співаємо, – пошепки відповів «Борода».
- Так тиха ж година! – сплеснула у долоні санітарка.
- Так і ми ж тихенько... – злукавив дядько Іван.

Голова лікаря зникла за дверима, а санітарка вдавано насупилася:

– Нічого собі тихенько..., аж в операційній чути. Припиняйте! Ви ж у шпиталі, а не в корчмі! – і для впевненості тупнула ніжною.

– Все, все припиняємо... – спішно відповів «Борода». – Ми власне і заспівали, щоб вас побачити...

– У вас же в палаті «важкий», а ви галасуєте, – примирливо відповіла жінка.

– Нічого, нічого... – почулося з ліжка «Гордія». – То вони мене до тьми приводять..., душу лікують.

– Відпочивайте, – усім наказала санітарочка і вийшла з палати.

– Співати більше не будемо, – посміхаючись сказав «Борода».

– А може тихенько, напів голосу? – благально запитав «Палій». – Пісня вже ж дуже хороша..., дитинство мені нагадала, домівку. Доспіваймо?

– Та ні..., ми ж обіцянку дали, – настояв на своєму «Борода». – Я власне чого цю пісню згадав..., є у ній такі слова:

Поставили Морозенка

На Савур-могилу:

«Дивись тепер, Морозенку,

На свою Вкраїну!»

– Так, я пам'ятаю... Це коли ординці його полонили, – загорівся «Палій».

– Саме так, коли вони його взяли у полон, – уточнив «Борода», а далі почав декламувати:

Вони його не стріляли

І на часті не рубали,

Тільки з його, молодого,

Живцем серце виривали.

– Садисти! – мимоволі вихопилося у мене.

– Ні, ні..., – махнув рукою «Борода». – Це, безперечно, гіпербола, перебільшення... Що мав на увазі народ, долучаючи ці слова до пісні? Що у кожного українця серце вибухне у грудях за кожний клаптик втраченої рідної землі, навіть за грудочку... Бо це його Україна!

– Правду кажеш, лейтенанте... Святу правду! – подав голос «Гордій». – Ми ще поговоримо про це...

– Обов'язково поговоримо...

На деякий час у кімнаті запанувала мовчанка. Кожен думав за своє... Я дослухався до свого серця: чи вибухне воно задля України? І піймав себе на думці, що воно вже вибухнуло... Там, на Майдані!

Покликали на вечерю...

* * *

По вечері вирішили відпочивати... Світло не вмикали. Отак вместилися на ліжках поверх покривал. Це я з «Бородою» та «Палієм». «Богун» з «Гордієм» були лежачими...

Коли вечірні сутінки огорнули шиби в палаті і стали малювати на стінах химерні вітражі «Гордій» запитав:

– Лейтенанте, а чи був прототип у Морозенка? Чи то все народна вигадка?

– Не без того..., знаєте, народ багатий на вигадки, – охоче відгукнувся «Борода». – От, для прикладу, «Пісня про Морозенка». Фольклористи записали в різних куточках України понад сорок варіантів цього твору.

– Ого! – вихопилося у «Палія».

– Пісня про Морозенка не одне століття була вельми популярною в народі! Але ми, історики, народ доскіпливий... Історична наука базується на перевірених правдивих життєвих фактах. Отож, докопалися і до прототипу Морозенка... На думку дослідників це – полковник корсунський Станіслав Морозовицький. Він походив з українського шляхетського роду, був високоосвіченою людиною свого часу – навчався в університетах Кракова (Польща) та Падуї (Італія). Служив полковником реєстрових козаків..., так називали тих козаків, які перебували на службі в польській державі.

Після початку в Україні Національно-визвольної війни перейшов із своїм полком на бік Богдана Хмельницького. Командував елітним Корсунським полком.

Він героїчно загинув 1649 року під час битви під Збаражем, це на Тернопіллі, особисто зупиняючи прорив ворожої кінноти. Коли у ставці гетьмана довідалися про його загибель, у всьому війську оголосили траур. Переказували, що й загартовані в боях козаки не соромилися сліз, навіть сам гетьман Хмельницький плакав над тілом одного з найзвитяжніших своїх лицарів.

У кімнаті уже зовсім стемніло. Ніч повноправно огортала землю своїм чорним покривалом. Світло не вмикали, так і поснули... Мені привидівся дивний сон. Начебто я розмовляв із славним лицарем Морозенком, ось тільки обличчям він був схожим на «Гордія».

* * *

Ранок видався сонячним і теплим. Золотокоса осінь вже повноправно відбула відведений для неї термін, але пручалася, не хотіла поступатися... Сонячно було і на серці... Чи то від того, що справи наші на фронті пішли на лад? Чи то від чарівної посмішки військового фельдшера Марти, яку вона подарувала нам зранку, відчиняючи квартиру? День обіцяв бути хорошим...

Коли зранку медперсонал зробив звичні лікарняні процедури, а лікарі завершили свій щоденний обхід «Гордій» сам розпочав розмову про Савур-могили. Він звернувся до «Бороди»:

— Ось ти, лейтенанте, так гарно розповів нам історію Савур-могили. А чи знаєш ти яке місце займає битва за Савур-могили у сучасному військовому конфлікті?

– Достеменно ні, але можу припустити, що цілком стратегічне. Адже хто контролює цю височину, той контролює хід військових дій. Для прикладу, у роки Другої світової війни 1941 і 1943 років на Савур-могілі точилися важкі криваві бої. На згадку про ці події у 1967 році тут було споруджено меморіальний комплекс із прізвищами усіх її захисників. 36 метровий обеліск...

– Немає вже його, – обірвав «Бороду» «Гордій». – Немає... 20 серпня він був зруйнований вогнем ворожої артилерії, що вівся з території Росії. Отак, десятками залпів по нашій спільній історії, нашій пам'яті, нашій колишній дружбі... Я бачив цей обеліск до руйнації. Сотні прізвищ. Савур-могілу захищали білоруси, грузини, казахи, ну і звичайно ж українці з росіянами...Коли стела впала, під її руїнами залишився не лише я, мій побратим «Темур», та ще кілька його воїнів..., під цими уламками залишилася спільна історія українсько-російської дружби.

Ми всі мовчки слухали і були переконані в правдивості цих слів.

– Ти правильно сказав, лейтенанте, – хто контролює цю гору, той контролює хід війни... Саме тому російські спецпризначенці, підтримувані бойовиками, у перші дні червня зайняли курган. Вони зробили його опорним пунктом своєї оборони, перешкоджаючи підвезенню провізії та боєприпасів українським силам, які перебували у прилеглих районах на межі з Росією. Крім того, завдяки контролю над Савур-могілою, терористи відстежували пересування наших військ та корегували масовані артилерійські обстріли, які велися з території Росії.

– Так Путін, оте кремлівське х..ло, на увесь світ розповідав, що на Донбасі відбувається суто внутрішньо

український конфлікт..., громадянська війна! – не втримався «Палій». – Падлюча його душа! А насправді...

– А насправді, – продовжив «Борода», – йому потрібно лише одне – відмити свої закривавлені по лікті руки. Бо Росія чинила і чинить пряму агресію на Україну... Всупереч усім міжнародним угодам веде неоголошену війну з українським народом.

– Саме так, – завершив «Гордій». – Ось чому нашим командуванням було прийняте рішення – штурмувати висоту! Загалом у штурмі брало участь близько 70 осіб, і після двогодинного бою 7 серпня нам вдалося взяти висоту. 8 серпня українські вояки остаточно закріпилися на Савур-могили. Нам вдалося взяти під свій контроль спостережний пункт, розташований на самій вершині. Це дало змогу коригувати вогонь артилерії, яка завдавала влучних ударів по бандформуваннях. Окупанти мали відчутні втрати. Були розлючені. Ми опинилися під ворожим ураганим артилерійсько-мінометним вогнем. Розуміли: нам потрібне підкріплення. Я доповів командуванню, і мене почули. Згодом на допомогу прибула група бійців під командуванням полковника Петра Потехіна. Разом з ним була група з кількох десятків добровольців-розвідників. Потехін привіз із собою нову апаратуру зв'язку. Також до розвідників приєдналися артилерійські корегувальники. Це дало можливість здійснити ротацію. Але, вже починаючи з 20 серпня, ми опинилися у повному оточенні...

«Гордій» замовк..., відчувалося, що ця розповідь давалася йому через силу. Він, немовби переживав картини бою заново... Підвищилася температура, і полковник попросив пересохлими губами: «Води». Я подав йому склянку з водою...

У кімнаті зависла тривожна тиша... Усі очікували. Так минуло хвилин десять... Зрештою «Гордій» продовжив:

– Почалася неоголошена Росією війна проти України. Всі, хто перебував тоді на Савур–могілі, це розуміли. У подальші тижні серпня надважким завданням для українських вояків стало утримання Савур-могили під нескінченним та щільним вогнем російської артилерії, зокрема й «Градів»... Той факт, що вогонь вівся з території країни-агресора, це – дійсно правда... Ми доповідали про це командуванню, прохали вогневої підтримки..., хоча чудово розуміли, що її не буде, бо відкрити вогонь по території сусідньої держави, значить розпочати повномасштабну війну. І тоді агресорами оголосять нас і відкрито полізуть в Україну. Лишалось викликати вогонь «на себе»... І тут наші гармаші вже постаралися!

Гранітна порода ґрунтів не давала змоги українським воякам створити достатньо надійні укріплення та фортифікації – захищатися доводилося, розширюючи воронки від снарядів та ховаючись за руїнами комплексу. Майже три тижні ми утримували височину...

Що допомогло нам вистояти? Всі, від рядового до полковника, чітко розуміли – ми боронимо свою територію, ми боронимо Україну! А тому накази виконувалися сумлінно. Ми передавали інформацію про численні колони російських військ, які прибували у той район. Саме ця інформація дозволяла вищому командуванню тверезо оцінювати ситуацію та ухвалювати правильні рішення...

– А наскільки ці рішення були правильними? – засумнівався Іван Федорович.

– Я – військовий! Я не обговорюю накази командування, я їх виконую, навіть ціною власного життя! – переконано відповів «Гордій».

Покликали обідати.

* * *

По обіді продовжили. «Гордій» звернувся до «Бороди»:

– То виходить, старший лейтенанте, Савур-могила у всі часи служила місцем для випробування справжньої військової звитяги, лицарської честі?

– Та звичайно ж! І не лише у народних піснях і легендах, як-то у «Пісні про Морозенка» чи у думі «Про втечу трьох братів з Азова», але й в цілком реальних, історичних долях... Тричі від Савур-могили на фортецю Перекоп водив своє славне військо полковник Іван Сірко... Знову ж таки, полковник Станіслав Морозовицький, а ще сотні героїв, чії імена викарбувані на стелі меморіалу героям II світової війни... Здається, їх там більше шестисот?

– Не менше, – на знак згоди кивнув головою «Гордій».

– Кожна історична епоха породжує власних героїв, тих – по кому будуть звіряти свої кроки прийдешні покоління українців...

– Українських громадян, – уточнив «Гордій».

– Чому так офіційно? – здивувався «Борода». – Я що не коректно сформулював думку? Когось образив?

– Та ні, зміст думки у тебе правильний. Але Україна держава багатонаціональна, а тому трапляються історичні парадокси... Ось ти казав, що козаки охороняли землі слов'ян від татарської навали..., минуло лише кілька століть і вже татари обороняли Україну від російської навали.

«Гордій» попросив мене підвести його на подушці і продовжив:

– Хочу розповісти вам, друзі мої, про мого бойового побратима, про мого друга і соратника, старшого прапорщика Тимура Даміровича Юлдашева. Доля нас звела на

Савур-могилі... Випробувала на міцність, поєднала кров'ю... Військове братство, що може бути міцнішим?! Ти, професоре, на лекції з історії України, обов'язково розкажи про це своїм студентам. Хай знають, хай пам'ятають, якою високою ціною виборювалася незалежність України!

– Хіба ж таке забудеш? – повагом відповів «Борода». – Прийде час і історія згадає усіх поіменно..., усіх, хто поклав своє життя за рідну землю. І меморіал на Савур-могилі ми відновимо... Обов'язково відновимо і впишемо нові імена тих, хто поліг там, захищаючи Україну! А вони, з-за кордону, хай дивляться і заздять нашій звитязі!

– Це треба зробити..., обов'язково зробити, – подав свій голос «Богун».

– Так от, друзі, – повів далі «Гордій». – Доля наділила Тимуру лише 45 років життя..., але ж як яскраво він їх прожив! Справжній лицар-богатир! Двадцять літ віддав військовій службі, ще півтора десятки років – спорту..., він – майстер спорту міжнародного класу з пауерліфтингу.

– А що це за вид спорту? – поцікавився «Палій».

– Жим штанги лежачи, – пояснив «Борода».

– Чемпіон світу, триразовий чемпіон Європи з цього виду спорту! Це на його честь лунав гімн України на світових спортивних форумах, – вів далі «Гордій». – Це він піднімав українське знамено на честь своїх перемог... Був чудовим батьком..., виховував разом з дружиною п'ятьох дітей.

«Гордій» замовк... Усім нам різонуло по серцю оте крижане слово «був»..., завіхолило думки, скувало подих, закоркувало сльози, що підступно підбиралися до очей. Запанувала хвилина мовчання...

Приборкавши емоції «Гордій» повів далі:

– На початку кризових подій на Сході України навесні 2014 року Юлдашев очолив Штаб народної самооборони Луганська. Очолив батальйон патрульної служби міліції особливого призначення «Тимур». Після захоплення Луганська бойовиками 35 днів знаходився у полоні. Його тримали в підвалах Луганського СБУ, катували. Лише на вимогу світових та європейських спортивних організацій на початку літа Юлдашева звільнили.

Тимур перевіз родину до Києва, а сам подався до Луцька. Там він зібрав навколо себе добровольців із західних областей України. І вже на початку серпня цей підрозділ додався до зведеної групи українських спецпризначенців під моїм керівництвом.

Тимур був природженим вояком. Міцний, кремезний, вольовий, надзвичайної богатирської сили, крицевого духу... Не випадково ім'я «Тимур» в перекладі з узбецької мови означає «залізний». Він був поряд зі мною, коли упав обеліск меморіалу... Його добряче скалічило, але він відмовився покидати поле бою і ми відбили ворожу атаку. За ці тижні оборони ми не лише здружилися, ми – побраталися..., бо стали рідними не лише по духу, але й по крові. Він загинув 24 серпня 2014-го від кулі снайпера... Савур-могила прийняла його у свої обійми. Він став частинкою її історії, її таїною...

«Гордій» замовк... Над палатою знову зависло мовчання. Першим оговтався «Борода»:

– Так, саме такі особистості творять історію... Саме такі герої і уособлюють образ українського лицаря, яка б кров не текла у його судинах: татарська, білоруська, грузинська чи вірменська... Вони усі сини Матері-України, бо віддали за її гідність найдорожче – своє життя.

* * *

Минуло вже кілька років від тієї розмови... Я долікував свою рану у шпиталі рідного Києва, згодом поновився на навчання до Політехнічного..., провчився ще два курси. У березні 2015 року було ідентифіковане тіло Тимура, знайдене на Савур-Могилі. 26 травня 2015 року Тимура Юлдашева поховали на Лук'янівському військовому кладовищі Києва, похорон очолив преосвященніший Афанасій. Я був при похованні, а потім ще довго розповідав хлопцям у гуртожитку про цю героїчну людину, яка воювала і мала псевдо «Тренер». Поминали...

Волонтери, 4 серпня 2015 року, нагородили Юлдашева Тимура Даміровича званням «Народний Герой України» із врученням відповідного ордена (посмертно). Держава спромоглася лише через рік вручити сім'ї героя орден «За мужність» III ступеня (посмертно).

Герой України «Гордій» ще тривалий час заліковував свої рани, а потім проходив реабілітацію у США, згодом отримав військове звання: «генерал-майор».

А «Палій» повернувся на рідне Поділля старшим солдатом з медалькою «За участь в антитерористичній операції». Нині – фермер.

Навідав у Ніжині «Бороду»..., його там поважають.

У «Богуна» погуляв на весіллі..., а нині вже маю похресника!

Новий рік не приніс бажаного миру! Війна продовжується... А тому перевівся на заочну форму навчання, підписав з військкоматом новий контракт, завтра вирушаю за призначенням. Щасливе псевдо «Студент» змінювати не буду...

Грудень 2019 року

ПІСЛЯСЛОВО

*Ми – воїни. Не ледарі. Не лежні
І наше діло праведне й святе,
Бо хто за що, а ми за незалежність.
Отож нам так і важко через те!*

Ліна Костенко

Тернистим шляхом йшла ця книга до свого читача... Писалася вона сім років, з 2014-го аж до 2021-го, писалася неквапливо, пропускаючи через серце і мозок автора кожную долю своїх літературних героїв. Таке ретельне осмислення дозволяло наповнити книгу реаліями життя, закарбувати словом події, які відбувалися на той час в Україні. Окремі оповідання з книги в різні роки друкувалися у періодиці: в «Літературній Україні», «Українському домі», «Літературному Чернігові». Це була своєрідна апробація авторського слова..., наскільки воно співзвучне з часом і читацькими запитами. Відгуки були позитивними.

Книга була підписана до друку на початку лютого 2022-го. 22 лютого я вичитав і підписав оригінал-макет. А 24 лютого розпочалася повномасштабна російсько-українська війна... Час розколовся на ДО і ПІСЛЯ ... Найважчими були перші дні. Ти не знаходив собі місця у цій круговерті подій... У твоє звичне життя вихром увірвалися слова: «Повітряна тривога», «Ракетний удар», «Окупація»! Ці слова бентежили душу, забирали спокій, змушували протидіяти... Так-так – змушували опанувати себе. Навчитися жити одним днем. Новий день приносив нові проблеми і завдання, які ти і повинен був розв'язувати... На перше місце ти ставив безпеку рідних, потім забезпечення харчами і десь у кінці усіх проблем –

власну безпеку. Так кожен прожитий день набував змісту. І ти призвичаївся до такого життя. Зранку у черзі за хлібом ти радів кожній знайомій людині, бо вона зв'язувала тебе з КОЛИШНІМ життям. Ти навчився радіти «добрим новинам», бо жив у світі вселюдського горя. Ти був гордий за поруйнований, але нескорений Чернігів, бо відчував свою причетність до цієї святої землі та її історії.

А головне – ти усвідомлено полюбив Україну. Відчув себе частинкою могутньої нації, яка вступила у двобій із зажерливою ордою. Війна згуртувала нас, об'єднала в єдину родину, відродила поняття – український народ! І було байдуже, якою мовою ти розмовляєш...

У перші тижні воєнного лихоліття, коли сталися тимчасові перебої з харчами, мої земляки-ніжинці неодноразово виявляли зразки людяності та гідності. Пригадую, як до магазину зайшла молода жінка з дитям. Запитує: «А хліб уже скінчився?». Літній чоловік, що стояв у черзі, витягує з валізи хлібину і протягує жінці: «Візьми, доню» – «А вам?» – «А я почекаю наступну машину». Наверталися сльози... А чи зможе Ніжин забути багатогодинні черги до банкоматів? Чи восьмигодинну чергу за державною допомогою?! Хіба ж таке забудеш...

Війна виявила всі моральні якості людини, як позитивні, так і не зовсім... Вона змусила задуматися кожного, якою високою ціною оплачується мирне життя. Ціною життя наших оборонців, материнськими слізьми, людським горем...

Я забув про книгу... Вона втратила сенс. Усе, що відбувалося у реальному житті, за емоційною насагою перевищувало будь-яку літературу, навіть найкращу... Не випадково досвідчений вояка-гранатометник і чудовий український поет Борис Гуменюк писав у ці дні: «Я думаю,

що ані Ремарк, ані Гемінгвей уявлення не мали, що таке справжня війна. Вони її висмоктували зі своєї уяви. Щоб зрозуміти, що таке війна, треба побачити у прицілі ворога та вистрілити в нього. І коли ти внутрішньо це переживеш під тиском своїх гуманітарних знань, що здобувалися вповодж усього життя, та буття, яке формувалося у певних культурних пластах, лише тоді народжується новий текст».

Можна погоджуватися з цим чи ні, адже і Ремарк, і Гемінгвей цілих чотири роки провели в окопах Першої світової війни і неодноразово бачили в прицілі ворога, але той факт, що свої кращі твори вони написали вже далеко після війни, залишається беззаперечним. Отож, якісна література – зазвичай процес повільний... Згадаємо, що «На західному фронті без змін» Еріха Марії Ремарка та «Прощай, зброє» Ернеста Гемінгвея написані через десять років після закінчення Першої світової війни. Отож, потрібний час... Час для осмислення пережитого, час для угамування емоцій, час для загоєння ран. Тож не дивно, що перші два місці війни я нічого не писав. Бракувало слів...

Кажуть, що час лікує... Це не так. Рани, нанесені війною, затягуються повільно... Особливо, коли це стосується особисто тебе... Ще не скоро підуть зі снів моєї доньки і онуки поневіряння біженців далекими світам..., а сину буде мари-тися його затишна, ще не розбомблена, квартира в Ірпені..., а онучок, що народився під завивання сирен і гуркіт канонади на другий день війни у поруйнованих Сумах, ще довго буде прокидатися в очікуванні батька, який пішов на війну. Таке не забувається!

Переосмислюючи написане я зрозумів, що головним недоліком усіх моїх написаних оповідань, які увійшли до цієї книги, стало те, що я писав про росіян, як про людей... Але

війна змінила мої погляди! Хіба можуть чинити люди те, що вчинили окупанти в Бучі чи Ірпені?! Це – нелюди! Вовкулаки!! Орки!!! Кровожерлива згряя хижих звірів!

Зрозумів головне. Йде не просто війна росіян супроти українців, ЗЛО протистоїть ДОБРУ, КРИВДА – ПРАВДІ... Йде війна двох світоглядів, двох ідеологій, двох культур..., хоча про яку російську культуру сьогодні може йти мова?! Велика отара покірних овець, яких ведуть на бійню! Мораль багатонаціональної російської орди поза часом зводиться до єдиного прагнення : «Хочемо доброго і сильного царя! Вовку на царство!!». Недолугі, не можуть зрозуміти, що тварина, яка ними керує, немає у своєму естві нічого..., ані Моралі, ані Бога, ані Розуму. Лише особисті імперські амбіції та інстинкти.

Під стать царю і опричники... Про яку військову честь і людську гідність іде мова, коли «друга армія світу» гвалтує немовлят?! Чинить наругу над літніми!! Вщент випалює і руйнує українські міста і села, знищує церкви і храми. Про яку «велику націю» тут йдеться?! Покидьки..., моральні збоченці..., вбивці!

Нічого не пишу... Немає слів. Чудова українська поетка Наталка Фурса, спілкуючись у Фейсбуці, написала: «Війна вимагає інших слів, іншої мови, інших нас... Пишуться нові вірші з пилу-жару війни: залізом, сажею, попелом, димом, кров'ю, сльозами. Бо наша душа жива, вона подає голос...».

Дослухаюся до душі... Біль такий, що вона німіє. Згадую перші наші втрати... Згадую Женю Коваленка, аспіранта нашого історико-юридичного факультету, режисера студентського молодіжного театру. Красень, поет, волонтер... Скільки спільних проектів ми планували..., життя сповнене мрій, надій, сподівань. Усе поруйнувала ворожа бомба.

Станіслав Прощенко... Доброволець. За свої сорок шість років багато чого встиг... За його плечима Майдан, крутозлами АТО, боротьба за єдину помісну українську церкву. З перших днів цієї війни він у лавах захисників України... 3 березня 2022-го загинув, боронячи рідний Ніжин. Ціною власного життя захистив дружину, сина і доньку, а ще тисячі містян. Він і його побратими стали живим щитом на шляху ворога. І таки вистояли, не дали окупантам сплюндрувати місто..., Герої... Тільки нині прийшло розуміння їхнього подвигу.

І таких прикладів можна наводити безліч. Саме ці люди пишуть історію сучасної України!

Військові Збройних сил України стали гарантами мирного майбутнього нашої держави. Саме вони повернули нам віру в Перемогу, саме їм завдячують мільйони українців своїм спокоєм. Ми прожили і пережили за цей час стільки, що вистачило на кілька життів. Ми долали шлях від розгубленості й розпачу, до усвідомленої люті й безмежної віри (в нашу Україну, нашу перемогу, наші найкращі у світі ЗСУ). Людина зі зброєю, з жовто-блакитним прапором на шевроні, стала символом віри у мирне життя. Саме вона має стати головним героєм сучасної української літератури...

Отож, думки про книгу все частіше стали навідувати мене в стрімкій круговерті днів. Давали про себе знати і реальні прототипи моїх літературних героїв... Василь Задорожній полишив у Москві дружину і сина, повернувся до України, з перших днів війни служить у місцевій теробороні, разом з братом, звісно. Боронить рідну Одесу капітан-лейтенант Гладун. Генерал «Гордій» очолив елітний військовий навчальний заклад і за ці роки підготував для Збройних сил України не одну сотню кваліфікованих офіцерів. Відклав пензлі і взяв до рук зброю художник Василь Макарчук.

Професор «Борода» знову в ЗСУ. Бідкався, що змушений читати лекції з окопу ...

Це дуже наснажує завжди, але в таку лиху годину, яку ми переживаємо – переборюємо нині, розуміння того, що герої твоїх творів продовжують працювати на сьогоднішній день, змушують автора не тримати їх у рукописі, а відкрити їм шлях до читача.

Нині стало очевидним, що ця війна завтра ще не закінчиться і нам треба вчитися жити-виживати-перемагати в нових умовах, а отже, є реальна потреба в оздоровленні душі. Душа прагне перепочинку... Тож нехай ця книга стишить її рани і укріпить у ВІРІ.

*З повагою - ваш Олександр Забарний.
Травень, 2022р. м. Ніжин.*

Про автора**ЗАБАРНИЙ****ОЛЕКСАНДР ВАДИМОВИЧ**

Народився 29 квітня 1956 року в місті Прилуки Чернігівської області.

Закінчив Прилуцьку середню школу №4. У 1973 році став студентом філологічного факультету Ніжинського державного ордена Трудового Червоного Прапора педагогічного інституту імені М.В. Гоголя, який успішно закінчив у 1977 році. Під час навчання у вузі був активним учасником літературної студії інституту, якою керував член Спілки письменників СРСР, критик Павло Олександрович Сердюк.

По завершенню навчання працював учителем на Прилуччині, інспектором відділу освіти, заступником директора з навчальної роботи Прилуцького педагогічного училища імені Івана Франка. З 1992 року працює у Ніжинській вищій школі.

Кандидат педагогічних наук, доктор філософії в освіті, доцент. Відмінник освіти України. З 2003 до 2018 року працював деканом філологічного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Нині доцент кафедри української літератури та журналістики названого вишу. Автор 9 посібників для вищої школи та понад 200 статей з питань літератури надрукованих у фахових виданнях України та зарубіжжя.

Поет, прозаїк, драматург, літературознавець. Автор поетичних збірок: «Пастелі Полісся» (1992), «Акорди серця» (2003), «Стежина пам'яті моєї» (2010); книг прози і драматургії: «Лелеки не зраджують» (1995), «Калинова сповідь» (2011), «Під знаком білої плями» (2012), «Грішниця» (2014), «Обриси на серці» (2017), «Зорепад над Калюжинцями» (2018). Автор книг публіцистики «До таїни образу» (1997), «За лаштунками літа» (2006), «Ніжин. Кам'яна квітка українського бароко» (2020), «Митець чистого серця» (2021).

Лауреат Міжнародного конкурсу літературно-наукового фонду імені Воляників – Швабінських фундації Українського вільного університету (США), (2017).

Лауреат Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя «Тріумф» (2013), обласних літературно-мистецьких премій імені Михайла Коцюбинського (2014) і Леоніда Глібова (2011), премії «Квіт папороті» імені Любові Забашти (2018).

Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України (2015), відзнаками Міністерства освіти і науки України «Петро Могила» (2006) та «Костянтин Ушинський» (2020).

Твори письменника перекладалися англійською, білоруською, грецькою, російською мовами.

Член Національної спілки письменників України (2012) та Національної спілки журналістів України (1995).

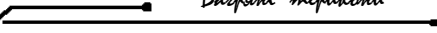
Живе у місті Ніжині.

«Багряні терикони» – нова книга письменника.

ЗМІСТ

До читача (Євген Луняк).....	3
Замість епіграфа (Денис Коськін)	5
Брати.....	7
Прозріння	21
Урок мужності	38
Старі дерева не пересаджують	43
Колій	54
Пасічник	62
Щоденник капелана	77
Вахта капітана Гладуна	95
Сновидіння Васи-Кіборга	105
Таїна Савур-могили	117
Післямова.....	133
Про автора	139

144

Баграти термини

Для нотаток

Олександр Забарний

145

Для нотаток

Літературно-художнє видання

ЗАБАРНИЙ Олександр Вадимович

Багрянні терикони

Оповідання

Літературний редактор – Євген Луняк
Комп'ютерна верстка – Наталія Лисенко
Дизайн обкладинки – Наталія Парецька

Підписано до друку 04.02.2022 р. Формат 60x84/16. Папір офсет.
Гарнітура Times Ум. др. арк. 7,91 Обл.-вид. арк. 4,93
Тираж 300 прим. Зам. № 2018

Видавець і виготовлювач ПП Лисенко М.М.
16600, м. Ніжин Чернігівської області, вул. Шевченка, 20
Тел.: (04631) 9-09-95; (067) 4412124
E-mail: vidavec.lisenko@gmail.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.